

BACHELOROPPGÅVE

Prestegardshagen ved Seljesanden

Hageanlegget ved Selje prestegard – *fortid, notid og framtid*

av

kandidatnummer 202

Åse-Birgitte Berstad

Landskapsplanlegging med landskapsarkitektur
PL 490
Juni 2011

Prestegardshagen ved Seljesanden

Hageanlegget ved Selje prestegard - *fortid, notid og framtid*

Åse-Birgitte Berstad

Bacheloroppgåve i Landskapsplanlegging med landskapsarkitektur

Juni 2011

Føreord

Dette er ei avsluttande bacheloroppgåve i det treårige studiet Landskapsplanlegging med landskapsarkitektur ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Arbeidet har gått føre seg parallelt med andre fag det siste skuleåret, og starta med registrering av vegetasjon sommaren 2010. Oppgåva tel 15 studiepoeng av totalt 180, og har fått ei form der eg har skildra fortid, notid og framtid i ulike delar.

Eg er sjølv oppvaksen i Selje, og kjenner godt til dei familiare og prestane som har budd der frå 1990-talet. Hagen kjende eg også godt frå før gjennom leik i barndommen og sommarjobb i ungdommen. Dette har bidrege til mi interesse for hageanlegget, og eg har gjort mitt beste for å formidle vidare den kunnskapen eg har tileigna meg.

Det er mange som har hjulpet meg med fagleg kunnskap, interesse og inspirasjon gjennom heile eller delar av prosessen. Av desse vil eg særskilt nemne Mette Eggen ved Riksantikvaren og Per Harald Salvesen ved Arboretet i Minde. Takk til Selje kommune og Kulturavdelinga i Sogn og Fjordane fylkeskommune ved Arlen Bidne og Knut Åland, for positiv innstilling og diskusjon om framtida til prestegardshagen i Selje. Takk til Bjørn Jensen og Torkjell Djupedal for hjelp med å finne dokument og kjelder. Eg ynskjer også å takke alle som har bidrege med bitar til det historiske puslespelet. Til slutt vil eg takke professor Ingvild Austad, for inspirasjon til val av oppgåve og all hjelp med innspel, rettleiing og korrigerering av oppgåva.

Der anna ikkje er nemnt, er det nytta egne fotografi og teikningar. Biletet på framsida er eit måleri av Selje-kunstnaren Bernt Tunold frå 1911/1912 (Wiig 1991): *Grå vårkveld, Selje*. Ein ser prestegardstunet og hagen sør for hovudbygningen i framkant, og Seljesanden som ei boge lenger bak i måleriet.

Sogndal, 16.6.2011

Åse-Birgitte Berstad

Til et Asketræ paa Selløe Præstegaard

Av Claus Frimann (f. 15.5.1746)

1. Endnu en Gang saa skulde da mit Øie,
Ældgamle Træ! faae see din Kjempekrop!
Med Løv endnu du rækker mod det Høie
Tolv favnetykke tunge Arme op;
Kan ei den grumme Storm af Norden,
Der synes bryde Fjeldet ned,
Nedstyrte dig paa Jorden
Med al sin Voldsomhed?
2. Staae fredet til du hen i Aske smulner!
Som du er vant, skue nok et hundred Aar,
Hvor Engen af Smørblomsten lysnet gulner,
Den Eng, som ned til dine Rødder naaer!
Men gid den bære Torn og Nælder,
Fra første Dag, fra første Stund,
Han dig uvenlig fælder,
Som raader for din Grund.
3. Hvad Under, mig er altid kjert dit Minde,
Hvad Under, jeg dig gjerne seer igjen, -
Den første Gang jeg Solen saae oprinde,
Da gjennem dine Grene saae jeg den;
Den første Green, jeg saae sig rørte,
Var den, hvormed du hilsed mig;
Den første Sang, jeg hørte,
Var Fuglens Sang paa dig.
4. Du saae mig tidt i din den brede Skygge
Nu tumle mig, nu binde Blomsterbaand,
Nu lidet Huus af dine Qviste bygge,
Nu rive ned igjen med samme Haand;
Et Forspil for min mandlig Alder –
Kun kort min Tanke-Bygning staaer,
Snart høiest Ønske falder,
Snart komne Lyst forgaaer.
5. Naar paa din Green sig satte hornet Ugle,
Skjult medende paa dens oppuklet Bryst
Med mangen Piil, med mangen liden Kugle
Jeg døved tidt dens fæle Spaadoms Røst;
Faldt den, hvor heldig jeg mig priste,
Tre Gange slog jeg den endnu,
Mit Bytte hver jeg viiste,
Og hængte den til Sku'.
6. Hvor fløi de hen, de muntre Ungdomsdage?
I dette Bryst hvor løb da Blodet let?
Jeg løb i Kap langt fremad, langt tilbage,
Knap pusted jeg, og aldrig blev jeg træt;
Da med de smaa halvvoxne Piger
Jeg dandsed let om dig, mit Træ;
Alt tyngre Foden stiger,
Alt stivner nu mit Knæ.
7. Endnu engang, mit kjære Træ, staae rolig!
Ei hvæset Staal, ei Lynild fælde dig!
Beskyg i Fred min dyre Moders Bolig!
Dig selv hun nu i Alder bliver liig.
Dig spared' fire mine Fædre, -
En Haandfuld af dit mørke Løv
Til Gjengjeld burde hædre
Paa Graven deres Støv.

Innhald

SAMANDRAG	4
1.0 INNLEIING	5
1.1 PROBLEMSTILLING	7
1.2 MÅLSETJING.....	9
1.3 METODAR	9
2.0 LOKALISERING	12
2.1 LANDSKAPSSKILDRING.....	13
2.2 NATURTILOHØVE.....	14
3.0 FORTID – KULTURHISTORIE	15
3.1 TUNET OG BYGNINGSMILJØET	18
3.2 HAGEANLEGGET	24
3.2.1 "Gamlehaven" (1750 til 1970)	24
3.2.2 Hageanlegg kring bygningane	30
3.2.3 Dei gamle trea.....	44
4.0 NOTID – SITUASJONSSKILDRING	48
4.1 SITUASJONSPLANAR.....	49
4.2 PLANTEREGISTRERINGAR, TILSTAND OG MERKNADER	51
5.0 FRAMTID – DRØFTING	71
5.1 KVA STÅR ATT AV GAMLE PLANTAR OG ELEMENT?.....	71
5.2 FUNKSJON – PRIVAT ELLER OFFENTLEG?.....	74
5.3 STYVING (TILBAKESKJERING) AV TRE	75
5.4 KOMMUNAL PLANLEGGING AV SENTRUM OG GRØNTOMRÅDE	77
5.5 TILRÅDING – VIDARE UTGREIINGAR OG TILTAK	78
6.0 KONKLUSJON	85
LITTERATURLISTE	86
VEDLEGG	90

Diktet s. 2: "Til et Asketræ paa Selløe Præstegaard" står i Claus Frimann si fyrste diktsamling, "Poetiske Arbeider", frå 1788. Claus Frimann vaks opp som presteson i Selje. Treet betydde mykje for mange generasjonar både før og etter Frimann, og stod i prestegarden heilt til det vart teke av ein storm i 1914. Folkemusikkgruppa Spindel har brukt dette diktet på plata Aminje, tonesett av Olav Tveitane.

Samandrag

Historiske hagar er ein del av kulturarven vår, og er verd å verne om som kulturminne med eigenverdi, i tillegg til verdien dei har som råme rundt freda bygningsmiljø. Men generelt i Noreg ser ein at dei freda bygningane får det meste av merksemda, slik stoda også er ved prestegardshagen i Selje. Ein del av føremålet med oppgåva er difor å rette søkjelyset på *hageanlegget*, og gjere synleg kva verdiar som fins her. I oppgåva vert fortida, notida og framtida til hageanlegget i Selje prestegard skildra i ulike delar:

Kapittelet om fortida tek føre seg kulturhistoria til bygningsmiljøet og hageanlegget, og dei viktigaste utviklingstrekk er skildra og dokumentert ved hjelp av gamle fotografi, saksdokument, intervju og situasjonsplanar. Den eldste hagen i prestegarden er kalla "Gamlehagen", og var anlagt rundt 1750. Hageanlegget har gjennomgått mange endringar sidan: frå den eldste inngjerda hagen litt utafor sjølve prestegardstunet, via ein "bortgøymd" hage sør for prestelåna (hovudbygningen) med grusgangar og blomstrande busker og hekkar, til ein open hage med blomsterbed og portstolpar i stein på tunet aust for prestelåna. Heile hageanlegget har seinare vorte forenkla, og Gamlehagen nordaust for prestegardstunet er no nytta som sentrumsparken i Selje. Men mange gamle tre både i Gamlehagen og det noverande hageanlegget står framleis att, og ber med seg ei viktig kulturhistorie.

Kapittelet om notida tek føre seg situasjonen i hageanlegget slik det er i dag (2010/2011). Det består av ein situasjonsplan med innmålte tre, busker og bed, registreringar av plantar (med artsbestemming) og andre element, og skildringar av tilstanden til dei ulike registreringane.

Kapittelet om framtida gjev for det første eit bilete av kva spor ein kan finne i prestegardshagen frå gamle dagar (før 1950) og som er verd å ta vare på. Mellom anna er dei gamle trea viktige biologiske kulturminne som må takast vare på best mogleg. For det andre er kapittelet ei drøfting av korleis hageanlegget bør handsamast framover, i høve til funksjon og vedlikehald, bevaring av tre ved vestnorsk styvingstradisjon og kommunal planlegging med satsing på heilskaplege grøntområde og uterom. Til slutt i oppgåva kjem tilrådingar til vidare planar og utgreiingar, og framlegg til tiltak som bør utførast for best å ta vare på det historiske hageanlegget.

1.0 Innleiing

Mange gamle prestegardar i Noreg har med tid og stunder vorte freda, etter diskusjonar og mang eit forsøk på å synleggjere verdien av gamle kulturskattar. Fredingslista for prestegardar er den eldste av alle listene som er sett opp for gamle bygningar av kulturminnevernet i Noreg sidan 1930-talet (Flokkmann 1976: 28). Etter kvart har folk flest oppdaga glede og nytta ved å verne om kulturhistorisk og antikvarisk verdifulle bygningsmiljø trass i endra bruksforhold og funksjonar, og i mange høve forsømt vedlikehald av bygningar. Men med så stort fokus på dei gamle bygningane, har dessverre kulturmiljøet rundt verneverdige bygningar ofte vorte gløymt. Då kanskje spesielt ved dei gamle prestegardane som låg i sentrum for bygdeutviklinga, og der prestegardsjorda og -eigedommen har vorte nytta til ekspansjon av busetnad og industri. Ein kan som eit generelt trekk ved norsk kulturminnevern sjå at dei verna bygningane får det meste av merksemda – men kva med resten av tunet?

Hagen hadde ein sentral plass i prestegarden, og var viktig for den kulturelle utfoldinga i presteskapet og bygdene generelt (Horgen 1999: 126). Frå gamalt av var prestegardshagen førebilete for andre hagar i nærleiken, og både nytteplantar og prydvækstar vart spreidde derifrå ved stiklingar, deling og rotskot. Dei såkalla prestegardsrosene var særskilt populære, som mange av dei gamle rotekterosesortane er ålment omtala som. Mange prestar var også føregangsmenn for hagebruket i Noreg, og desse er i ettertid betre kjende som potetprestar. Prestegardshagar generelt var små, men rike og velståande. Ein kan ikkje plassere dei i særskilde stilartar, det er snarare eit stort mangfald av element frå ulike tidsepokar, nokre heilt tilbake til 1600-talet. Mange tradisjonelle prestegardshagar var produkt av at prestane såg behov for opplysning og kunnskap for å få bukt med samfunnsproblem som dårleg kosthald og arbeidsmoral (Bruun 2010, pers. medd.). Hagane utvikla seg også med motar som regjerte i Europa og etter kvart vart populære ved embetsgardar i Noreg, frå rettlina anlegg med renessansekarakter, til landskapshagar med slyngande grusstiar og romantisk preg – om enn noko på etterskot (tabell 1). Bruun fortel at forfallet av mange prestegardshagar starta på 1800-talet, og meiner årsaka til dette hovudsakleg var skiftande teologiske retningar, og mange stader også grunna manglande tenarskap. Hage og jordbruk vart då ein "usjeleleg" sak for prestar som var utdanna i den pietistiske tradisjonen ved det nye universitetet i Noreg, i motsetning til opplysningstida sine prestar som for det meste var utdanna ved universitetet i København. Praksisen rundt presteembetet endra seg også i løpet av 1800-talet, og prestar vart ikkje sitjande like lenge i kallet som dei hadde gjort før. Dette førte kanskje til at hagen ikkje fekk like mykje merksemd hjå kvar enkelt prestefamilie, og vart oftare endra etter ulike ynskje og behov.

Tabell 1 Historiske hagestilar

Hagetype/stilart	Tid i Noreg	Kjenneteikn/stikkord
Urhagen	Forhistorisk – i dag	Lita innhegning, firkanta. Enkle nytte- og prydhagar. Frittliggande eller inntil hus. Kålhage, humlehage.
Mellomalderhagen	1000 – 1550	Innelukka, inngjerda, ved kloster, borger, storgardar. Pryd- og nytteplantar saman. Enkle mønster, t.d. korsmønster. Plantar truleg spreidde til "vanlege folk" i område rundt kloster.
Renessansehagen	1550– 1700-talet	Symmetri, klar avgrensing. Hus- hage i samanheng. Parterre inndelt i kvarter. Terrasser. Pryd- og nyttevekstar blanda.
Barokkhagen	1700-talet	Store hagar. Symmetri, hus- hage i sterk samanheng. Perspektiv, aksar, allear, klippede hekkar. Kjøkenhagen avskilt.
Landskapsstilen	Hovudsakleg 1800-talet	Førebilete: natur og kulturlandskap. Frie vekseformer. Romantisk stemning. Grotter, hytter, lysthus.
1800-talshagen	1840 – 1910	Landskapsstilen i villastorleik. Slyngande gangar, eksotiske plantar. Vintergrønt, uvanlege vekseformer og bladfargar.
Nyformale hagar	1910 – 1930	Geometri, klar avgrensing. Inndeling av rom, temahagar, staudebed. Stadeigne og hardføre tre og busker.

Etter Grue (1993) og Essen (1999).

Hagekunsten er, på same måte som arkitektur, ein del av kulturhistoria vår (Dale 2005: 51). Men det er også ein *dynamisk kunstart*, så bevaring av hageanlegg er ikkje alltid berre enkelt (Eggen 2005: 2). Hagar er bygd opp av levande materiale som heile tida veks og endrar seg; både ved inngrep, nye motar og stilar og ved gjengroing, og spora forsvinn fort. Spesielt etter 2. verdskrig gjekk utviklinga i retning av enkelskap og rasjonalitet når det gjaldt utforming og planteval i hagar, og førte ofte til forenkling og planering av gamle hageanlegg (Bruun 2005: 12). Dette har også skjedd med dei gamle prestegardshagane.

Delvis "svunne" historiske hagar er eit tema som for mange kan verke ganske så vagt og uhandsambart, så kvifor og korleis skal ein forsøke å bevare dei? Jo, for sjølv om hagar kan seiast å vere dynamiske og endrar seg kontinuerlig, er det nettopp denne historiske utviklinga ein må forsøke å spore opp for å finne den eigenarten som er verd å bevare, og som står i stil til bygningsmiljøet (Eggen 2005: 2). I dei seinare åra har heldigvis det heilskaplege miljøet rundt enkeltstående verneobjekt blitt viktigare, og kulturminnevernet har utvikla seg til å tenkje heilskapleg kulturarv. Dei historiske hagane er ein del av denne, og er verd å verne om, både som tidsriktig og verdig råme rundt gamle hus, og som kulturminne i seg sjølve.

1.1 Problemstilling

Selje er ein gamal kyrkjestad, med klosterøya Selja knapt halvanna kilometer rett over sundet. Det gamle benediktinerklosteret, kanskje det eldste i Noreg, og soga om den heilage Sankta Sunniva, gjorde at øya Selja var eit religiøst sentrum langs norskekysten frå tidleg 1000-tal (figur 1). Her låg bispesetet for heile Vestlandet i vel 100 år, frå 1068 til 1170 (Djupedal, T. 1996). Sunnivakulten var spreidd over heile Norden på 1200- og 1300-talet, med Seljumannamessa den 8. juli som sentral heilagdag. Øya med klosteret og helgenanlegget var eit pilegrimsmål for mange og ei viktig hamn der den indre og ytre skipsleia møttest på veg frå Bjørgvin til Nidaros, før ein måtte krysse det farlege Stadhavet. På øya har det totalt vore 6 kyrkjer, mellom anna den gamle soknekyrkja som stod på garden Bø på austsida, truleg frå 1100-talet. Soknepresten budde også på Selja i si tid, men flytte truleg over til fastlandet rundt reformasjonen, til garden Hove (jf. vedlegg 1). Soknekyrkja vart flytt etter i 1654. Garden Hove var truleg kyrkjeieige frå gammalt av, og var første gang nemnd i jordeboka Bjørgvin kalvskinn 1306 – 1360. Både før og etter garden vart bustad for presten hadde den store jordeigedomar, og i 1890 hadde den ei

samla jordvidd på over 2500 mål.

Opphavleg vart her drive både jordbruk og fiskeri, og det var då om lag 25 hus og uthus på garden – i dag er det berre 6 bygningar att i tunet (Dam-Nielsen 2001). Desse vart freda ved vedtak av Riksantikvaren i 1991.

Sjølve garden og bygningane er nærare omtala i kap. 3.1.

Figur 1 Selje kloster (Geoportalen 2011).

Hageanlegget til prestegarden i Selje har aldri vore skrive noko særskilt om, og det er i dag heller ikkje utbreidd lokalkunnskap om korleis det såg ut nokre tiår tilbake, og kva omfang den hadde. Dei siste femti åra har utbygginga i Selje sentrum ete seg lenger og lenger innover prestegardsmarkene, og lite av det gamle, opne landskapet i Selje er synleg lenger, også som følge av skogplanting og attgroing. Men framleis er prestegarden og prestegardshagen midtpunktet i Selje sentrum, som er og bør vere eit estetisk blikkefang som tek vare på og syner ein del av den rike kulturhistoria i området. Hagen bør i tillegg skape ei heilskapleg ramme kring det freda bygningsmiljøet i prestegarden. Den noverande stoda er at hagen berre inneheld restar etter det den ein gong romma, og verken er verdsett eller vedlikehalde som eit historisk kulturmiljø og hageanlegg.

Eigar av prestegarden, Opplysningsvesenets Fond, har ytra at Selje prestegard er ein av dei stadane dei vil forsøke å oppretthalde buplikta for prestar så lenge som mogleg. Å bu i eit hus på over 160 km² grunnflate er i seg sjølv årsak til mykje arbeid for prestar i full jobb, og fondet vil ikkje pålegge prestane å drive med hagestell i tillegg, anna enn regelmessig plenklipping. Avhengig av interesse fell ofte hagearbeidet nedst på prioriteringslista for prestane og familiare deira, sjølv om det er stort behov for vedlikehald i den 7 mål store hagen. Vedlikehaldet i Selje prestegard er difor delegert til kommunen ved ein tilsynsmann, og vert gjort av ferievikarar i løpet av sommaren (luking i bed og hellegang, beskjerjing av hekk og klipping av plen og kratt). Å ta vare på hageareal generelt i landet har også vorte nedprioritert hjå Opplysningsvesenets Fond, og forenkling og forminsking har vore ynskjeleg i staden for dei kostnadane det er å halde ved like krevjande og gamaldagse anlegg og struktur. Ein årsak til dette er avviklinga av presten si rolle i gardsdrifta, som skjedde ved dei fleste prestegardar i 1958, og der det i ettertid vart det behov for mindre hagar og meir areal til utbygging (Birkeland 2010, pers. medd.). Det er stort sett lokale initiativ som har ført til endring i arealdisponeringa, og Selje prestegard si sentrale plassering har ført til at hagearealet og resten av innmarka har vore svært attraktivt for næringsutbygging. Sjølve hagearealet er stort sett teke vare på som grøntareal, men er mykje omforma og planert ut. Difor er det no behov for ei grundig undersøking av det som står att av det gamle hageanlegget, som kan legge grunnlaget for framtidig handsaming, bruk og vedlikehald.

Sentrale spørsmåla i oppgåva er:

- Korleis har hageanlegget utviklinga seg?
- Kva inneheld hageanlegget i dag, og korleis er tilstanden?
- Kan ein finne attståande plantar eller andre spor frå gamle dagar (før 1950) i prestegardshagen i Selje?
- Kva må gjerast med hageanlegget framover, og er det mogleg å sameine ulike ynskje og funksjonar?

1.2 Målsetjing

Målet med oppgåva er:

1. Å gje ei oversikt og over og dokumentere den historiske utviklinga til hageanlegget i Selje prestegard, i samanheng med bygningshistorie og bebruarar.
2. Å skildre den noverande situasjonen: registrere og måle opp noverande tre, plantar og andre element i hageanlegget og gjere greie for tilstanden til dei ulike plantane og elementa.
3. Å drøfte kva artar og element som kan vere gamle, kva som er ynskjeleg i høve til funksjon og utforming, og korleis anlegget bør handsamast framover i høve til vedlikehald. Til slutt ei tilråding til vidare utgreiingar og tiltak som bør gjerast i ulike delar av hageanlegget.

1.3 Metodar

For å gjennomføre oppgåva har eg nytta meg av ulike litterære og munnlege kjelder og registreringsmetodar. Det er også nytta eldre fotografi og avbildingar for å forstå og framstille den historiske utviklinga. Her vert det gjort greie for desse metodane, i tillegg til moglege feilkjelder.

Oppmåling og registrering

Feltregistreringar og oppmålingar av hageanlegget vart gjort i løpet av sommaren 2010, med supplerande registreringar i oktober 2010 og mai 2011. Observasjonar av tilstanden til dei ulike registreringane vart også notert ned. Til oppmåling vart det nytta måleband, og ved hjelp av lokalisering av bygningar vart oppmålingane nedteikna på utskrift av Topografisk Norgeskart i målestokk 1:250 frå internett (Fylkesatlas 2011). Registreringane vart gjort heilt i startfasen av oppgåva, og det var difor ikkje kome fram opplysningar om at den gamle prestegardshagen låg lenger nordaust, der som no er sentrumspark. Difor vart berre det noverande hageanlegget undersøkt.

Artsbestemming vart gjort mellom anna ved hjelp av *Gyldendals store nordiske flora* (Mossberg og Stenberg 2007), *Norsk flora* (Lid 2005) og ved søk på internett for å finne fotografi og karakteristikk av enkelte hageplantar. Rosene er ikkje artsbestemt, men det er føreslege kultivar på grunnlag av vurderingar gjort av Per Harald Salvesen ved Arboretet i Minde. Ut i frå bilete og skildring kunne han fastslå kva roser som var moderne, og kven som kunne vere gamle.

Litteratur og anna skriftleg materiale

Det er gjennomført litteraturstudiar hovudsakleg i den første delen av oppgåva, som dreier seg om kulturhistoria til prestegardshagen. Der er det nytta både lokalhistoriske bøker, bøker om prestegards- og hagehistorie og ulike artiklar og temahefte. For å gjere det lett for andre å finne fram til dei litterære kjeldene eg har brukt, har eg sett sidetal bak mange av kjeldetilvisingane.

Det er også nytta opplysningar frå saksdokument og korrespondansar frå Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane, Opplysningsvesenets Fond sitt arkiv i Statsarkivet, og Riksantikvaren sitt arkiv. Dei fleste dokumenta er å finne som vedlegg til oppgåva, for å samle all dokumentasjon. Nokre nettsider er også nytta, og direkte lenkar til desse kjeldene kan finnast i referanselista.

Munnleg informasjon

For å få kjennskap til korleis hagen i prestegarden har utvikla seg, er det nytta intervju av personar som har budd i prestegarden tidlegare; direkte intervju av ei som var tenestejente i prestegarden kring 1940, og intervju per brev av tidlegare sokneprestar i Selje (frå 1976 til og med 2006). I tillegg har det kome fram enkelte nyttige opplysningar i korrespondanse (e-post) som vedkjem oppgåva.

Eg har også nytta forelesingsnotatar frå eit seminar i regi av Breidablikk (Disen Kolonial/Sjur Harby) i november 2010. Seminaret føregjekk i prestegårdslåna i Melhus, og handla om prestegardshagar: *“Til nytte og behag – prestegårdshagen som forsvant”*. Der fekk eg høyre og møte mange av dei fremste fagpersonane innafor emnet historiske hagar i Noreg, og drog stor nytte av den lærdommen dei kunne formidle. Eg fekk også idear og inspirasjon til korleis eg kunne gjennomføre oppgåva.

I drøftingsdelen er det nytta idear og tankar som kom fram under eit møte som dreia seg om framtida til prestegardshagen i Selje, i april 2011. Møtet vart arrangert i samband med oppgåva, først og fremst for å orientere om hageanlegget, men også for å diskutere framtidig funksjon og handsaming, og kommunen si rolle i dette. Til stades var Mette Eggen frå Riksantikvaren, Arlen Synnøve Bidne og Knut Åland frå Kulturavdelinga i Fylkeskommunen i Sogn og Fjordane (basisteam for kulturminnevern) og Selje kommune ved ordførar, rådmann og kommunalsjef. Selje kommune er gang med kommuneplanarbeid, og håpet er at ei opprusting av hageanlegget vert innlemma i ein heilskapleg sentrumsplan med utgangspunkt i kulturhistoriske element. Dette vert drøfta nærare i kap. 5.

Fotografi, avbildingar og illustrasjonar

Fotografi og illustrasjonar er gjennomgåande mykje nytta i heile oppgåva. Dette gjer at utviklingstrekk ved hageanlegget vert lettare å formidle. Det meste av gammalt fotomateriale er funne i Riksantikvarens arkiv, og er skanna inn spesielt for denne oppgåva. Gamle fotografi som vedkjem hageanlegget, og som ikkje er nytta direkte i oppgåva, er lagt ved oppgåva for å samle dokumentasjonen. Av praktiske årsaker er desse fotografi det siste vedlegget.

Elles er mange fotografi skanna inn frå litterære kjelder. Nokre av fotografi er også funne på internett, og direkte lenker til desse kan finnast i referanselista. Der anna ikkje er nemnt, er teikningar og fotografi laga/tekne av meg sjølv. Stort sett heile den noverande hagen er fotodokumentert, og nokre av fotografi vert framstilt i oppgåva.

Kart og planar

Det er nytta ulike kart og planar (teikningar/skisser) over prestegarden, alt frå ei skisse frå 1833 (Vossgraff) og til situasjonsplanar frå 1900-talet. Planane er truleg laga med føremål å dokumentere tunstrukturen, og gjev såleis ikkje nøyaktige bilete av hageanlegget. Men enkelte strukturar og treplantingar er nedteikna, og gjev eit inntrykk av korleis hageanlegget såg ut til dei ulike tidspunkta.

Feilkjelder

I eldre kart og teikningar kan det førekome misforhold i storleik, som fører til feiltolking av situasjonen slik han var. Planar laga for å dokumentere tunstruktur, kan innehalde feil eller manglar når det gjeld nedteikna vegetasjon. Dette er teke i betraktning i oppgåveteksten. Det kan òg førekome kunstnarlege over- eller underdrivingar i maleri som er nytta.

Ved bruk av intervju kan subjektive skildringar og informasjon som går gjennom fleire ledd, føre til feiltolking av den eigentlege situasjonen. Samstundes kan enkelte opplysningar kan vere vanskeleg å hugse heilt riktig.

Feil eller manglar kan i førekome i artsregistreringar og i situasjonsplanar og skisser, mellom anna i form av feil artsbestemming eller misforhold i storleik og plassering.

2.0 Lokalisering

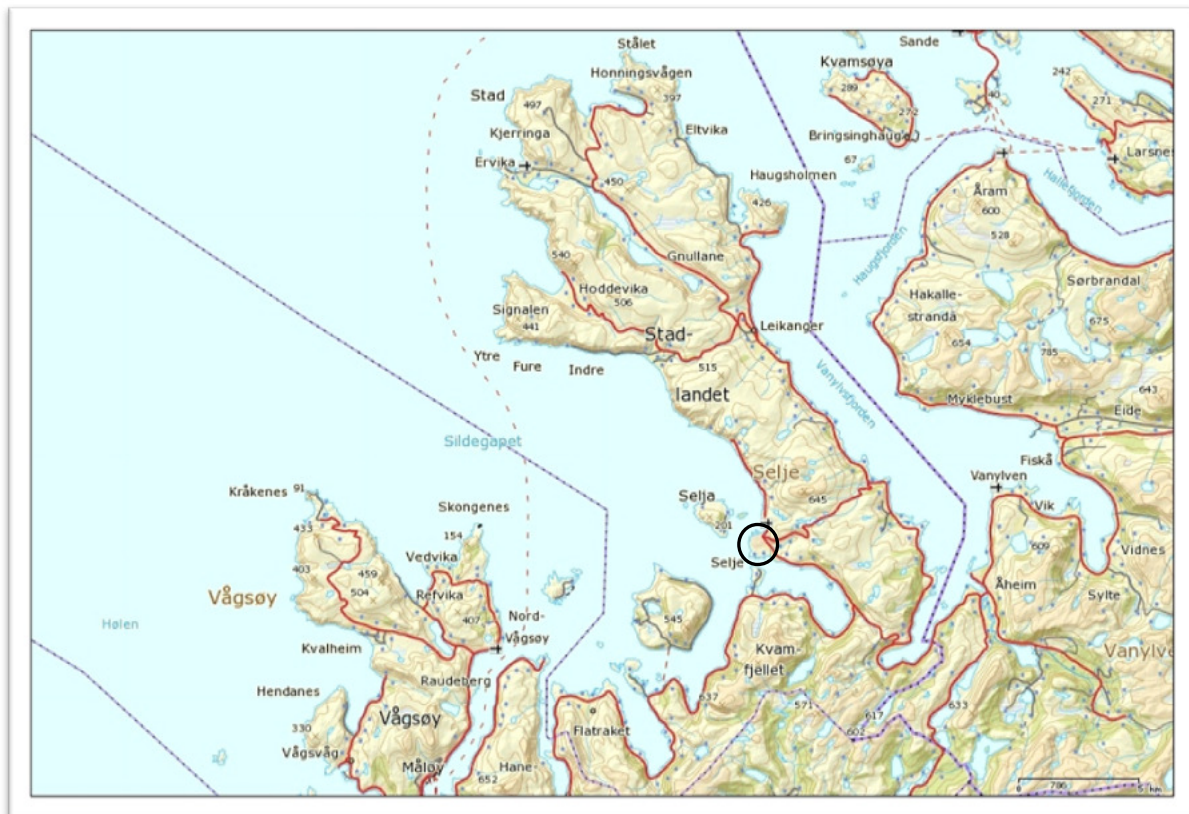
Selje prestegard ligg vakkert til i sentrum av den vesle bygda Selje på sørsida av Stadlandet, lengst nordvest i Sogn og Fjordane (figur 2). Selje er kommunesenteret i kommunen med same namn, og administrasjonsbygget ligg vis á vis prestegarden.

Selje kommune omfattar eit areal på 226,1 km² (Statistisk Sentralbyrå 2011). Regionalt ligg bygda i Ytre Nordfjord, og grensar til to kommunar; Vågsøy (Sogn og Fjordane) i sør og Vanylven (Møre og Romsdal) i nord (figur 3). Lenger austover i Nordfjord ligg mellom anna Eid kommune, og vest for Selje ligg det lunefulle Stadhavet og Nordsjøen.

Figur 2 Sogn og Fjordane fylke og Selje kommune (raud).

Per 1.1.2011 bur det 2811 personar i Selje kommune, og folketalsutviklinga er jamt minkande. Nærleiken til havet gjer at kommunen likevel har den største fiskeflåten i landet, og er også kjend for småbåtindustri ved bedrifta Saga Boats.

Figur 3 Selje kommune, med kommunesenteret Selje merka med ein svart sirkel. Kartet er henta frå Fylkesatlas (2011).

2.1 Landskapsskildring

Selje prestegard har ei sentral plassering i eit særmerkt landskap, noko som Støylen (1955: 34) skildra godt for eit halvt hundreår sidan: *”Den vakre prestegården, som fra gammelt av hadde gårdsnavnet Hove, ligger lunt til inne på fastlandet med grønne gressbakker og løvrike trær omkring. Like sør for prestegårdshagen er en framifrå god havn hvor båtene ligger trygt for vind og vær, og hvor naust og handelsbu står side om side på knausene rundt viken. På nordsiden går fra prestegården bort til kirken, i en slak bue, den lange, hvite Selje-sanden som en arm omkring fjorden.”* Framleis finn vi lauvrike tre kring prestegarden, men dei grønne grasbakkane har i dei seinare åra vorte færre av.

Landskapsrommet vert avgrensa av bratte trekledde klipper mot nord og nordaust, bak kyrkja og den 500 meter lange Seljesanden (figur 4). Dette er ei naturleg sandstrand som i dag er mykje nytta til bading om sommaren. Seljesanden går frå kyrkja i nord til prestegarden og Nabben i sør, ei halvøy der dei fleste av sentrumsbygga ligg i dag. Som Støylen skildrar, ligg det ei ”framifrå god hamn” like ved prestegarden; dette er Seljevågen rett sør for Nabben. Mot aust vert rommet avgrensa frå resten av bygda av ei lita skråning, slik at utsikta hovudsakleg er vendt vestover og utover mot øya Selja og Sildagapet; havstykket mellom Vågsøy i sør og dei opp mot 500 meter høge, graskledde klippene på Stadlandet i nord. Dersom ein står like ved prestegarden kan ein sjå fjella lenger sør i kommunen; Kvamfjellet og øya Barmen, og mellom desse lenger bak ser ein toppen av Hornelen i Bremanger, Nord-Europas høgaste havklippe.

Figur 4 Prospektkort/fotografi av Selje, teke av Thomas Bickhardt (BickFoto 2011). Seljesanden går frå Selje kyrkje og endar ved Selje prestegard og Nabben. Bak i biletet ser ein frå venstre: Kvamfjellet (774 moh.), Barmsund med Hornelen (860 moh.) som stikk opp bakom, Barmøy, Vågsøy, øya Selja med Ersholmen framfor, og heilt til høgre Stadlandet.

2.2 Naturtilhøve

Klima

Klimaet i Selje kommune generelt er prega av kystvêr med mykje nedbør og milde vintrar, men lokalklimaet varierer stort. Området kring Stad er av dei mest vêrharde områda langs kysten av Noreg. Kommunesenteret Selje ligg lunt til langt inne på Stadlandet, og er dermed skjerma for det verste vêret. Likevel er hausten og vinteren prega av enkelte stormar og generelt mykje vind. Årleg gjennomsnittstemperatur for Selje er 6,7 °C, og årsnormalen for nedbør er 2100 mm (Metereologisk institutt 2011) (tabell 2).

Tabell 2 Temperatur- og nedbørnormalar for Selje for normalperioden 1961 - 1990

	Stasjon	Moh.	jan	feb	mar	apr	mai	jun	jul	aug	sep	okt	nov	des	år
Temp.	Selje	20	1,2	1,3	2,5	4,7	8,8	11,5	12,9	13,1	10,4	8,0	4,0	2,2	6,7
	59400														
Nedbør	Selje	20	179	138	151	110	91	105	136	168	276	263	253	230	2100
	59400														

Geologi og jordsmonn

I følge Norges geologiske undersøkelse (2011) er berggrunnen i Selje stort sett diorittisk til granittisk gneis, mange stader migmatittisk. På staden der Selje prestegard ligg, er det "Bart fjell", definert som område som stort sett manglar lausmassar, og der meir enn 50 % av arealet er fjell i dagen. På gamle fotografi av prestegarden og Nabben kan ein sjå bergknausar og myrområde, som viser at dette opphavleg var eit karrig område. Nærområda til prestegarden er fuktige, delvis myrområde som seinare er grøfta og opparbeidd til jordbruksmark. Jordsmonnet har difor gradvis vorte bygd opp, og er truleg generelt påverka av jordbruksaktivitet (oppgjødsling) over lang tid, og tilføring av jord. Like nord for prestegarden ligg ei lang sandstrand, med lausmasstype "Marin strandavsetning". Dette gjev truleg utslag i jordsmonnet i prestegarden, ved at store mengder flygesand har vore med å bygd opp jordsmonnet, særskilt i den nordlege delen av anlegget.

Vegetasjon

Selje ligg i boreonemoral vegetasjonssone (edellauv- og barskogsone) og klart oseanisk vegetasjonsseksjon, humid underseksjon (O3h) (Moen 1999: 94, 126). Den naturlege vegetasjonen er prega av kystklimaet, og her fins difor store myrkompleks, særleg ombrotrofe myrområde (Helle 1992). Her er herdigheitssone H2 – H3, noko som vil seie at det på lokalklimatisk gunstige plassar kan vekse ømtolige hageplantar.

3.0 Fortid – kulturhistorie

Hove (Gnr. 56) er frå gammalt av hovudgarden i Selje, og omfattar det meste av det som i dag er Selje sentrum (Selje.info 2011a). Namnet Hove tyder på at det her kan ha vore eit "gudehov", ein lokal samlingsstad for heidensk gudsdyrking, i siste del av vikingtida. På kart frå 1770-åra syner garden og kyrkja som "Have" (vedlegg 2). Oppstykinga av den gamle prestegardseigedomen til byggjetufter, bustadhus, forretningar og fabrikkar, er det som har gjort Selje til ein tettstad i moderne tyding (figur 5). Hove vert ikkje nytta som namn på sjølve prestegarden lenger, sjølv om det heng att på fleire av tomtene som før låg under garden (til dømes Hove skule). Den offisielle nemninga er no Selje prestegard. Den lokale nemninga er oftast berre Prestegarden eller Prestelåna (lån = våningshus). Namna på dei kringliggande områda som før var knytte til prest og prestegard har fått andre bruksnamn, til dømes Seljesanden (som før har vore kalla Prestesanden) og Seljevågen (som før har vore kalla Prestevågen). Dette tyder på at kunnskapen om den tradisjonsrike kulturhistoria og om prestegarden som utgangspunkt for sentrumsutviklinga er i ferd med å bli gløymt.

Figur 5 Flyfoto av Selje sentrum, henta frå karttenesta Fylkesatlas (2011).

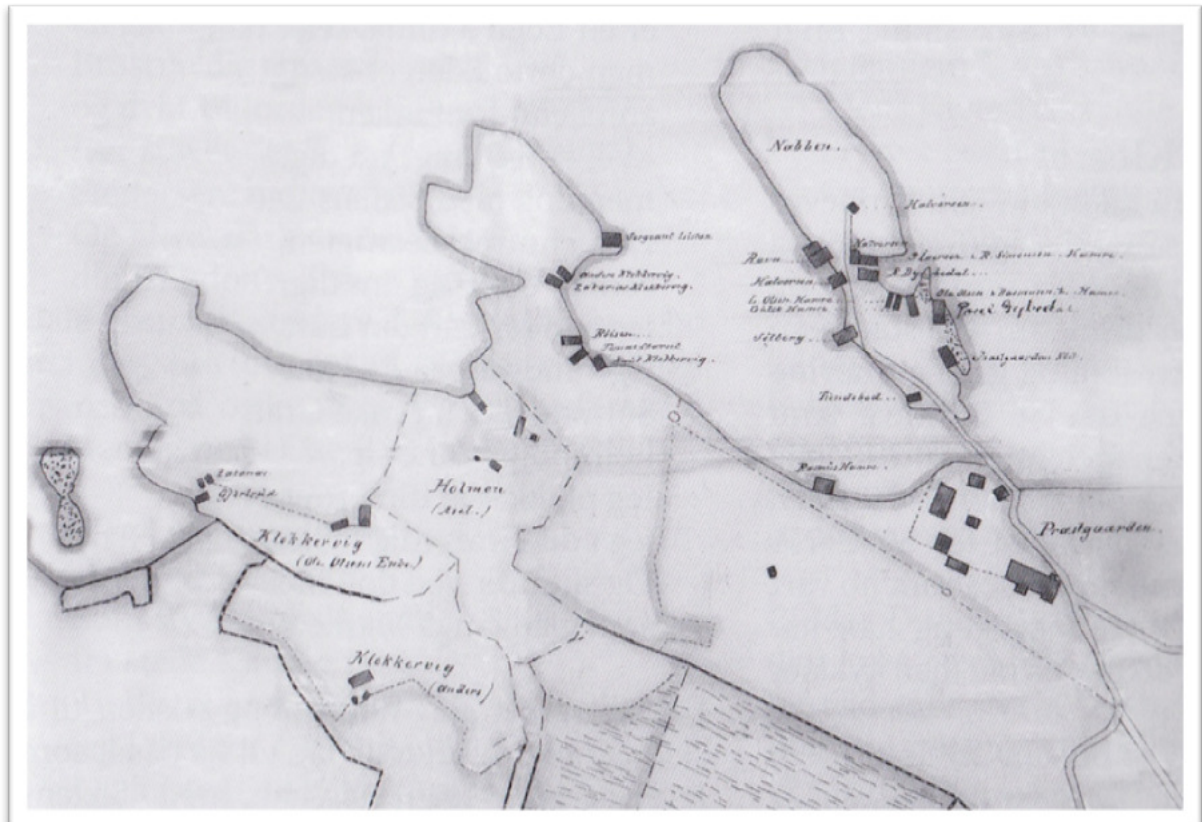
For å finne ut omtrent når Hove vart prestegard må ein over Hovsundet til klosterøya Selja, den opphavlege kyrkjestaden. Den første soknekyrkja i Selje vart truleg bygd på slutten av 1100-talet då landet vart delt inn i sokn (Djupedal, T. 1996: 144). Kyrkja låg på Bø, ein gammal storgard på austsida av øya Selja, men delte prest med Sunnivakyrkja som låg ved klosteret på vestsida (figur 6). Det er difor nærliggande å tru at også prestegarden i denne tida låg i nærleiken av Bø-kyrkja. I 1322 høyrer vi om presten Berg Kolbeinson som vart refsa av bispen i Bergen fordi han hadde forlate kyrkja si og flytta inn til fastlandet (jf. vedlegg 1). Truleg hadde Kolbeinson då slege seg til på garden Hove, den største garden i kyrkjegodset, og som seinare vart permanent prestegard. Om Kolbeinson flytte tilbake til øya for ikkje å risikere å misse embetet sitt, er uvisst, men dei neste prestane budde truleg attmed Bø-kyrkja på øya som før. Den første gongen garden Hove er nemnd i skriftlege kjelder, er i jordeboka Bjørgvin Kalvskinn frå 1305 – 1360. Den fortel at kyrkjegodset midt på 1300-talet eigde 28 gardar verd tilsvarande 120 lauper smør (1 laup = 15,4 kg), dei fleste i Selje, men også i Bremanger, Vågsøy, Davik og Eid (Djupedal, T. 1996: 79). Av desse var Hove verd 20 lauper smør, over dobbelt så mykje som dei andre gardane. Kyrkjegodset i lag med klostergodset utgjorde det såkalla Seljagodset, som på denne tida var det største godset i Nordfjord. Soknepresten må difor ha vore ein svært velstående mann.

Figur 6 Selje sentrum og øya Selja sett frå nordaust.

Akkurat når garden Hove vart permanent prestegard, veit ein ikkje sikkert, men historia tyder på at det har skjedd rundt reformasjonen i 1536-37 (Djupedal, T. 1996: 144). R. Djupedal (2010: 65) fortalde det slik: *“Då klosteret seig i røys og gardane på Selja vart lagde øyde, flytta soknepresten opp i fastlandet til garden Hove, den største garden kyrkja åtte. Einast soknekyrkja stod att.”* Kanskje var det Peder Gottfriedsson (ca. 1500- 1561), presten som gjekk over frå katolsk tradisjon til den nye læra, som gjorde Hove til prestegard i tida etter reformasjonen (jf. vedlegg 1)? Etter jordeboka for Bjørgvin bispedøme var garden iallfall vorten prestegard i 1585, med *“landskuld 2 våger fisk, utsæde 9 tynner havre og bygg, kunne fø 2 hestar og 30 naut”* (Os 1957: 397). Soknekyrkja vart flytta etter i 1654 og sett opp att på neset som stikk ut nord for Seljesanden, på prestegarden sin eigedom. Meininga var først at kyrkja skulle setjast opp på Hagevollen, som Neumann skildrar: *“tæt ved det faste land, der hvor Præstegaardshagen nu ligger”* (i følge Djupedal, R. 1966: 90).

I 1890 rekna Embedsgårdskommisjonen ut etter synfaring at garden, med innmark og utmark, hadde ei jordvidd på rundt 2500 mål, i tillegg til anna beitemark og torvtak i utmarka (Os 1957: 397). Innmarka var "93 mål dyrka mark, 159 mål udyrka og eit tun på 3 mål, i alt ei jordvidd heime på 255 mål, alt i eitt stykke." Heilt fram til 1958 låg det 10 husmannsplassar under prestegarden (Dam-Nielsen 2001). Eit utsnitt av kartet som Embedsgårdskommisjonen laga etter synfaringa i 1890, viser nokre av husmannsplassane, nausta og budene som låg under prestegarden (figur 7).

Figur 7 Utsnitt av kart over heile prestegardseigedomen i 1890, merka: "Selø prestegaard. Optaget for vestenfieldske Embetsgaardcommisjonen, af P. Pedersen 1890." Seks av dei sju husa ein ser ved "Præstgaarden" på høgre side av kartet står enno, medrekna Borgstova i midten av tunet som er flytta frå sin opphavlege plass. Biletet er henta frå boka *Gamle Selje* (Djupedal, Reidar 2010: 251).

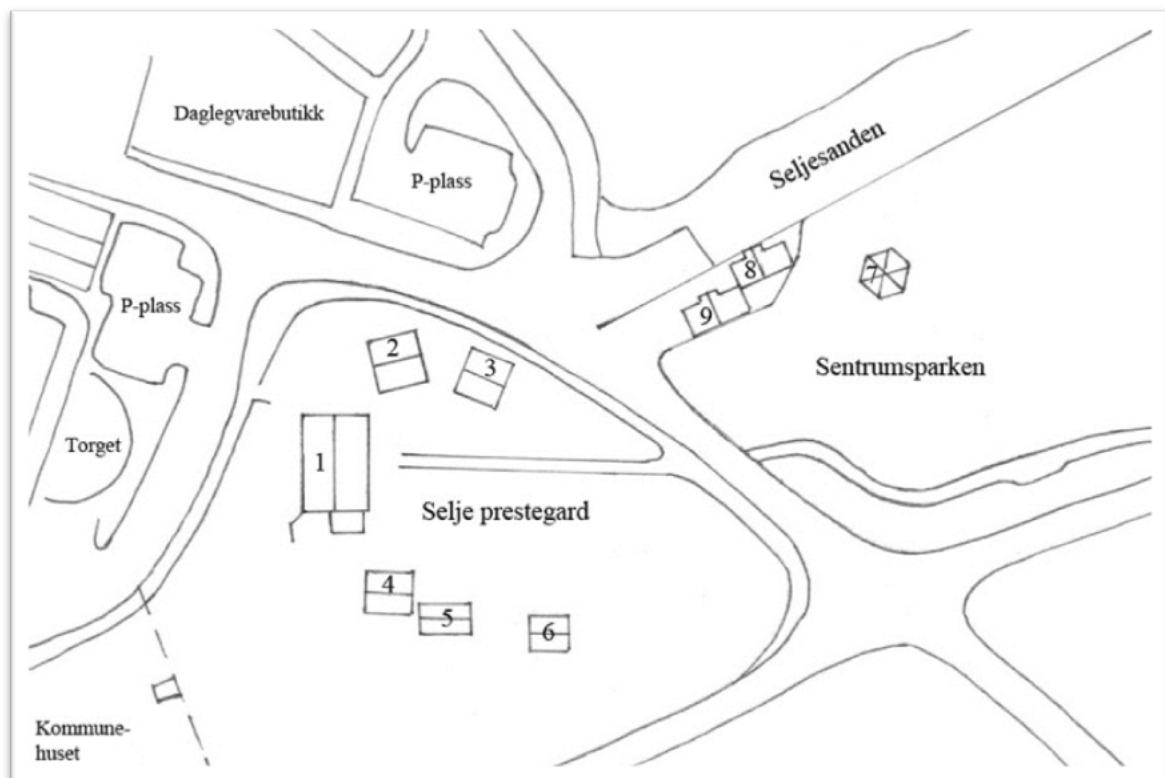
Eigar av Selje prestegard i dag er staten, ved Opplysningsvesenets Fond. Fondet vert forvalta av Forvaltningsorganet for Opplysningsvesenets fond, underlagt Kultur- og kyrkjedepartementet (no: Fornying-, administrasjons- og kyrkjedepartementet), og er ein av dei største grunneigarane i landet (Opplysningsvesenets Fond 2011). I tillegg til at dei eig mange prestegardar, festetomter og store skogareal, har dei ansvaret for 434 prestebustader, der 104 av dei er freda. Verksemda deira skal kome Den norske kyrkja til gode, og dei har difor ansvar for å halde bustad for prestar og yte pengestøtte i form av ulike tilskot. Dette inneber også buplikt for prestar på mange prestegardar, også i Selje.

3.1 Tunet og bygningsmiljøet

Tunstrukturen i prestegarden har endra seg ein del opp gjennom åra, etter funksjon og behov. Dette har også fått mykje å seie for plassering og utforming av hageanlegget. For å forklare utviklinga av tunet, startar eg med ei skisse av den noverande situasjonen, som referanse til skildringa av tunet. Deretter skildrar eg den eldste tida ein anar korleis det såg ut, kring 1700, og fortset framover mot dagens situasjon.

Tunet i dag

Slik tunet ser ut i dag, har det sett ut sidan 1968, då den gamle Borgstova var flytta for andre gong, tilbake til prestegardstunet til sin noverande plass (figur 8). Bygningane i Selje prestegard vart freda av Riksantikvaren den 15. november 1991 med heimel i Kulturminnelova § 15 (jf. vedlegg 3). Fredinga omfattar 6 bygningar: Prestelåna (hovudbygningen), "Skulen", eldhuset, stabburet, vedskjulet og Borgstova. I reguleringsplan frå 4. januar 1985 er prestegardstunet regulert som "verneverdig bebyggelse".

Figur 8 Skisse av prestegardstunet slik det ser ut i dag, i tillegg til omriss av sentrumsparken og det kringliggende vegsystemet og bygningar/struktur i sentrum. Dei merka bygningane er: Prestelåna (1), Skulen (2), eldhuset (3), stabburet (4), vedskjulet (5) og Borgstova (6). I og ved Sentrumsparken er ein paviljong (bygd i 1986) merkt som bygning nr. 7, og to turist-/sanitærbygg merkt som nr. 8 og 9. Teikninga er basert på kartgrunnlag frå Fylkesatlas (2011).

1700- talet til 1866

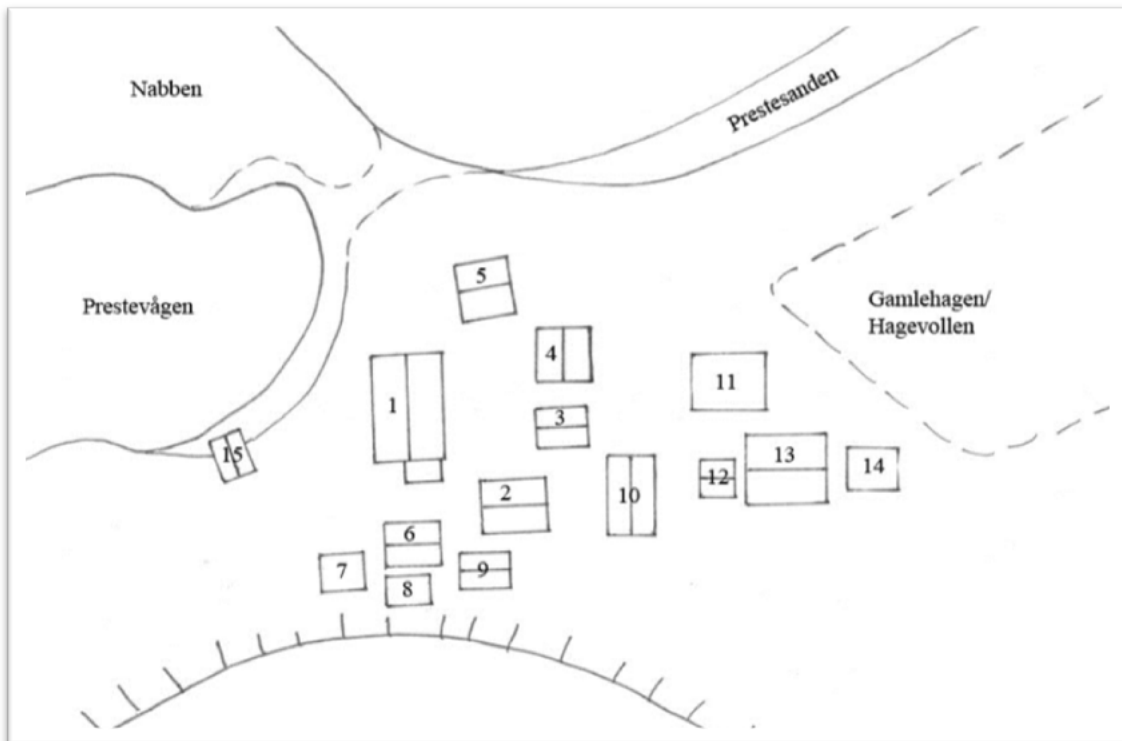
Den eldste skildringa som er av bygningane i prestegarden, er frå synfaringar i 1695 og 1710 (Horgen 1999: 209). Desse fortel om ein herresal (prestebustad), som visstnok skulle vere i dårleg tilstand og kanskje gamal allereie i 1710. Før herresalen vart riven kring 1782 vart han omtala som *”den store låna med stor stove, senge- og bokkammer, daglegstove og kjøken, samt værelser over”*, og stod i følgje Støylen (1955: 34) omtrent der stabburet står no (jf. figur 8). R. Djupedal (1966: 183) fortel om Grønestova bygd av presten Peder Harboe Frimann (1713 – 1759), som hadde vakse opp i tunet som presteson og sjølv vart sokneprest i 1745. Grønestova stod litt sør på tunet, og prestefolket har truleg budd der ei tid fordi hovudbygningen var i dårleg stand. Eit dikt av son til byggherren, diktarpresten Claus Frimann (1746 – 1829), tyder på at han var fødd i Grønestova, altså kan ho vere bygd om lag då P. H. Frimann tiltredde som prest. Det var elles ein fast samlingsstad for folk, ei slags borgstove, der det mellom anna var både møter, dans, skule og konfirmasjonsførebuing. Andre innhus på 1700-talet var eldhus og dreierbu, som var presten sitt åbotshus og seinare vart kalla Skulen (Horgen 1999: 209). Åbot kan omsetjast til ”erstatning som brukaren av fast eigedom må betale for manglande vedlikehald” (Ordnett 2011). Eit åbotshus derimot, var ei bygning som brukaren av eigedomen til ei kvar tid hadde ansvaret for å vedlikehalde, i dette tilfellet presten. Ansvaret for resten av bygningane fall då på ålmenta.

Då Clemens Schmidt skulle tre til som ny prest kring 1782-84 vart det sett opp ny hovudbygning og borgstove, som framleis står i dag (Horgen 1999: 209). Det var på denne tida ålmenta si plikt å halde prestebustad og borgstove. Den seinare presten Gabriel Heiberg opplyste i ein åbotstakst frå 1806 at borgstova måtte *”aldeles nedrives”*, då ho var for lita til å bli brukt som bustad for paktaren - og kanskje fordi den også var for lita til å bruke som samlingsstad for kyrkjefolket. Ålmenta godtok presten sitt krav, men truleg vart det aldri bygd ny borgstove, då ein har skriftlege kjelder frå slutten av 1800-talet og starten av 1900-talet som seier at den noverande borgstova var bygd ny i 1784 (mellom anna ei synfaring frå 1899 som opplyste at borgstova då var 100-110 år gamal). Kring 1782 vart også Grønestova og Skulen nemnde, og av uthus på tunet var stabbur, eldhus, lade, kufjøs, smalefjøs, geitefjøs, grisehus, hønsehus og torvhus (Os 1957: 399).

Frå 1833 har vi ei skisse av oberstløytnant Vossgraff som syner korleis husa låg då, og dette stemmer ganske nøyaktig med skildringa frå 1782 – 84, jamfør figur 17. Eit måleri av F. W. Schiertz frå midten av 1800-talet kan også stadfeste plasseringa til Skulen, det store eldhuset, borgstova og Grønestova (figur 9). Ut i frå dette kan ein lage ei skisse som syner husstrukturen frå litt før 1800 til rundt 1850, kanskje like til 1866 (figur 10).

Figur 9 Seljesanden og prestegarden måla av F. W. Schiertz på midten av 1800-talet (Riksantikvarens arkiv 2011). Prestelåna og borgstova er prega av vølinga i 1840, då dei vart måla kvite. Prestelåna fekk då også nytt tegltak og nye vindauge, nokre større, til erstatning for torvtaket og blyvindauga som hadde vore der før.

Figur 10 Nokolunde slik kan prestegardstunet ha sett ut frå om lag 1800 til 1866. Dei merka bygningane er: Prestelåna (1), Grønestova (2), Borgstova (3), eit eldhus (større enn det som er der i dag) (4), Skulen (truleg ei mindre bygning enn den noverande, med éi etasje) (5) og eit stabbur (6). Dei andre bygningane (uthusa) er i følgje Vossgraff si skisse: Grisehus (7), hønehus (8), geitehus (9), sauefjøs (10), kufjøs (11), lade/låve (13), stall (14) og jektenaust (15). Nr. 12 kan ha vore eit lite tilbygg til lada, jamfør fotografi frå 1866 (figur 11).

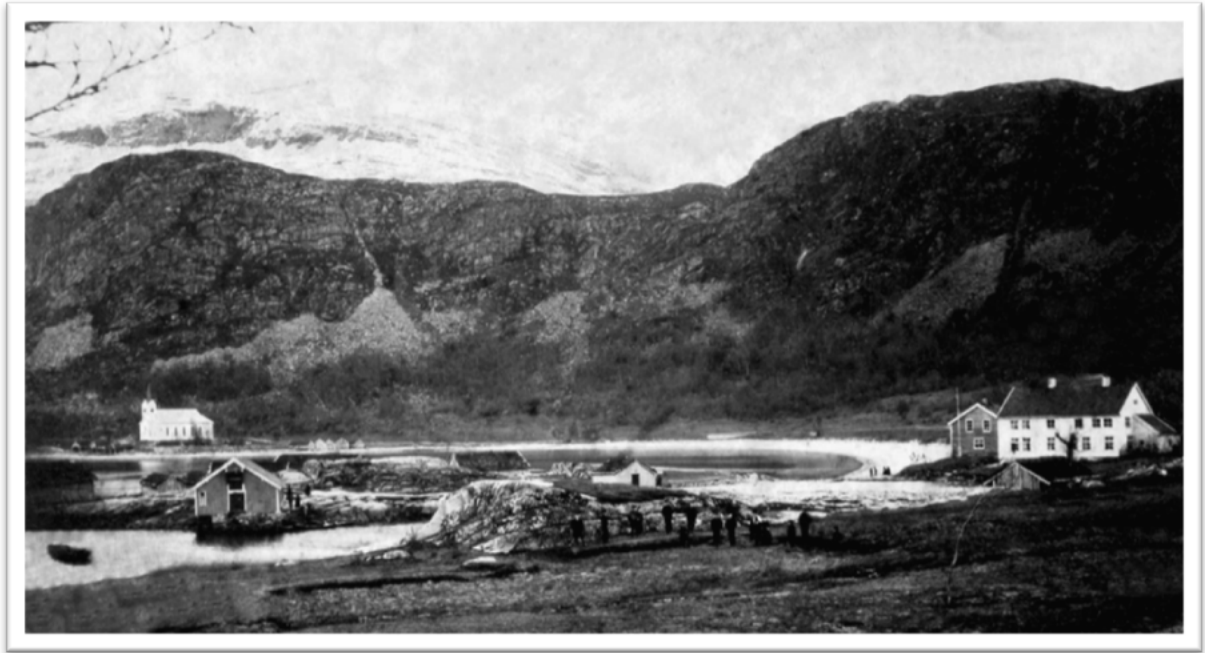
1866 - 1890

I 1866 vart mange av dei gamle uthusa rivne, og prost Koren sette opp ei ny, stor lade (Djupedal, R. 1966: 108/189). Det eldste bilete vi har frå prestegarden, er teke før dette skjedde, og syner tunet og nokre av dei gamle uthusa (figur 11). I 1883 vart Grønestova riven av prost Strømme, og han brukte tømmeret herifrå til å bygge ei andre høgde på Skulen (Djupedal, R. 1966: 183). Os (1957: 399) skriv om denne hendinga: *”Bygdefolket hadde hatt tilhald der til å fli og fjelga seg, leggja frå seg ferdakle og anna når dei var til kyrkjies for brudeviglse, barnedåp eller anna høgtid. Ungdommen hadde hatt stova til samkomer av ulike slag òg. Det var ikkje noko anna tenleg hus til det i bygda den gongen. Folk tykte det var ubeinsleg gjort av prosten å ta frå dei Grønestova.”*

Sjølv om talet på uthus var redusert, hadde tunet framleis funksjon som eit gardstun, og kan seiast å framleis ha vore ”baksida” av prestegarden. Framsida var då fasaden som vende mot vågen og sjøen, der all trafikken gjekk før vegane vart bygd (figur 12).

Figur 11 Dette er det eldste fotografiet som er å finne av Selje prestegard (Djupedal, R. 1966: 189). Det må vere frå før 1866, då ein framme ser fire gamle uthus som vart rivne dette året. Midt på tunet frå venstre ser ein: Grønestova, Prestelåna, Borgstova (kvit), og eit større eldhus.

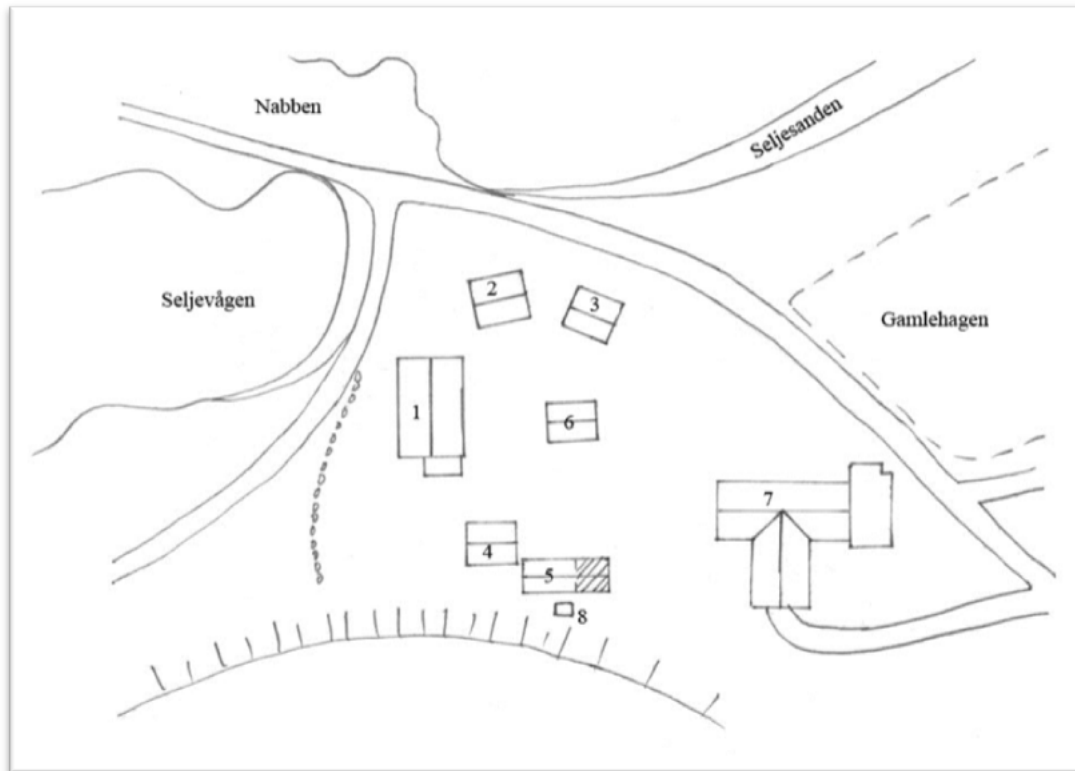

Figur 12 Eit av dei eldste bileta av Seljebygda frå 1880-åra (Djupedal, R. 2010). Til høgre ser ein prestegarden med fasaden som vende ut mot vegen. Framfor prestelåna ser ein eit gammalt styva tre (truleg alm). Heilt framme i biletet er prestegardsfolket som skjer torv på myra.

1890 - 1966

Borgstova stod framleis midt på tunet fram til 1920-talet, slik ein kan sjå på ein situasjonsplan frå 1923, jamfør figur 26. Denne planen, i tillegg til kartet frå 1890 (jf. figur 7), er grunnlaget for ei skisse av tunstrukturen slik det kan ha sett ut frå rundt 1890 til midten av 1920-talet (figur 13). I 1923 var det også kome eit eldhus aust for Skulen og eit vedskjul aust for stabburet, men kva tid desse er bygd er vanskeleg å fastslå. Av skissa til Vossgraff stod ikkje det vesle eldhuset der i 1833, men eit større eldhus, kanskje i lafta tømmer (jf. figur 11). Situasjonsplanen frå 1923 syner også ein jordkjellar aust for dette eldhuset.

I 1926 vart det reist ny bustad til forpaktaren, som før hadde brukt den vesle borgstova som bustad ei tid (Horgen 1999: 209). Borgstova vart deretter flytt ut i Gamlehagen nord for vegen i 1927, der prost Reiel Nybø ville nytte den som arkiv og starten til eit bygdemuseum (Nybø 1968: 230). Med dette kan ein seie at funksjonen til tunet vart "snudd", og tunet der borgstova hadde stått vart gjort om til hage og "framsida" av prestegarden (figur 14). Men like fram til rundt 1960, då den store lada vart riven, var det framleis ei viss gardsdrift i prestegarden (Djupedal, R. 1966). I 1966 vart så Borgstova, etter oppmoding frå Fylkeskonservatoren, flytta tilbake til prestegardstunet til den noverande staden aust for vedskjulet.

Figur 13 Skisse av prestegardstunet, omtrent slik det såg ut mellom 1890 og 1927. Dei merka bygningane er: Prestelåna (1), Skulen (2), eldhuset (3), stabburet (4), vedskjulet (5), Borgstova (6), lada (driftsbygning) (7) og ein utedo (8). Der var også ein jordkjellar eit stykke til høgre for eldhuset. Den skraverete delen av vedskjulet kan vere ei forlenging/tilbygg som seinare er rive.

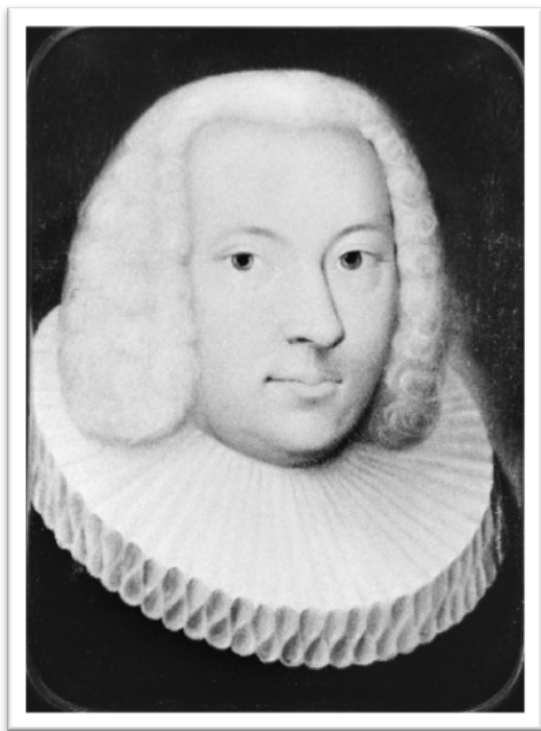

Figur 14 Prestegardstunet om lag 1930. Borgstova er flytt til Gamlehagen. Lada (t.v.) var bygd i 1866 og riven kring/etter 1960. Til høgre ser ein litt av jordkjellaren, som seinare vart fjerna. Fotograf: Storegjerdet (Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane 2011a).

3.2 Hageanlegget

3.2.1 "Gamlehaven" (1750 til 1970)

Det første ein høyrer om noko hageanlegg ved prestegarden i Selje, er historia om då presten Peder Harboe Frimann (1713–59) "dyrka opp prestegardshagen, planta tre og la opp ein steingard kring til livd for vind og vêr" (Djupedal, R. 2010: 242) (figur 15). Medan Frimann la opp denne steingarden, forlyfte han seg på ein stein som to menn ikkje greidde å rikke, og i følgje segna vart dette banen hans. Restar av steingjerdet stod heilt til ut på 1950-talet, rett attmed vegen nord for den noverande prestegardshagen (Støylen 1955: 28). Om segna fortel noko av sanninga, nemleg at arbeidet med steingarden øydela helsa til Frimann, kan ein anta at dette hageanlegget vart til i åra før han døydde, altså rundt 1750. Frimann var nok ein typisk "potetprest" i tråd med opplysningstida og fysiokratien på 1700-talet – han var ein dugande mann som fekk tillit i folket ved å ta del i det daglege arbeidet (figur 16). Mellom anna tok han seg av skulestell og fattigstell, og var som historia om steingarden syner, ein ivrig jordbrukar og bonde.

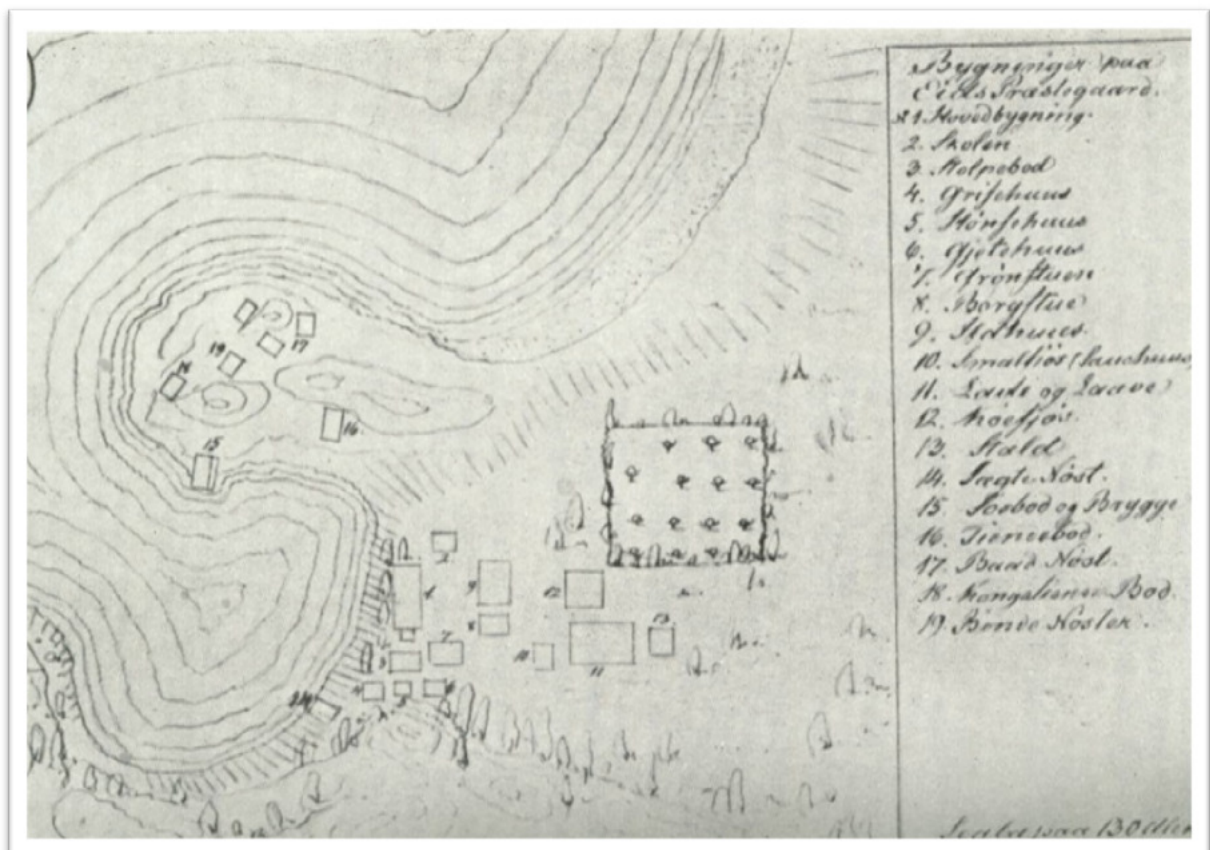

Figur 15 Peder Harboe Frimann (1713 - 1759), som fekk i stand prestegardshagen i Selje kring 1750. Han var sokneprest i Selje frå 1745 til han døydde i 1759. Biletet er henta frå Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane (2011b).

Potetprest er eit omgrep brukt om prestar som var pionerar innafor norsk jordbruk og hagebruk på 1700-talet, og spesielt for dyrking av poteta og andre nyttevekstar. Omgrepet dukka opp etter at den pietistiske tradisjonen hadde vakse fram i Noreg på 1800-talet. Det var då negativt lada og latterleggjorde opplysningstida sin filosofi om å betre jordbrukskulturen og bringe opplysning til "allmuen". Potetprest i utvida tyding femner om alle prestar og prestekoner som gjorde ein innsats for framgang i landbruket, og som har sett spor etter seg i lokalmiljøet.

Figur 16 Omgrepet "potetprest" (etter Horgen 1999: 116).

I ei gamal reiseskildring frå 1824, *Bemærkninger paa en Reise i Søndmør og Nordfjord*, vert landskapet rundt prestegarden og dei gamle trea som Frimann planta i hagen sin skildra (Neumann 1824): "Terrainet er saare trangt omkring Præstegaarden, og indskrænker sig fast blot til hvad Mark der ligger imellem den og Kirken, hvor enkelte Træer endnu staae af de Plantninger, som Præsten Peder Harboe Frimann engang efterlod sig." Gamlehagen såg truleg ut som ei blanding av den typiske "urhagen" og ein renessanseprega hage (jf. tabell 1). Skard (1950: ii5b) nemner Selje som eit døme når han karakteriserer dei eldste prestegardshagane – som regel låg dei utan samanheng med husa på garden. Gamlehagen i Selje var nettopp ei slik kvadratisk innhegning som låg litt utafor sjølve prestetunet, noko ein kan sjå på den eldste situasjonsplanen vi har over prestegarden; oberstløytnant Vossgraff si teikning frå 1833 (figur 17). Av denne stiliserte teikninga kan det sjå ut som det stod frukttre på rekkje og rad inne i kvadratet, med ulike tre eller busker langs ytterkantane og steingarden.

Figur 17 Selje prestegard med Nabben og Gamlehagen/Hagevollen, teikna av oberstløytnant Vossgraff i 1833 (frå Djupedal, R. 1966: 108). Teksten til høgre seier: "Bygninger paa Eids Præstegaard [feilskriving, skal vere Selløe/Selø]. N 1. Hovedbygning 2. Skolen 3. Stolpebod 4. Grisehuus 5. Hønsehuus 6. Gjetehuus 7. Grønstuen 8. Borgstuen 9. Ildhuset 10. Smalfjøs (Sauehuus) 11. Lade og Laave 12. Koeffjøs 13. Stald 14. Jægte-Nøst 15. Sjøbod og Brygge 16. Tiendebod 17. Baad Nøst 18. Kongstiende Bod 19. Bonde Nøster".

Tidlegare sokneprest Sverre Bernhard Nybø skildra i minneskriftet *"Prestegård på sagagrunn"* det han kalte "Gamlehaven", og fortalde om flyttinga av borgstova i 1927 (Nybø 1968: 222) (figur 18). Sverre Nybø var son av Reiel Nybø som var prest i Selje frå 1911 til 1936. Sverre sjølv var hjelpeprest nokre år, og tok over embetet etter far sin i 1936, fram til 1938 (jf. vedlegg nr. 1). Som Nybø skriv her, var hagen *skjønnsamt planlagd* og vart brukt til kaffeplass på søndagar, med bord og benkar og *små utgravne rundingar i terrenget*. Det er ikkje tvil om at dette ein gong har vore ein storslått prestegårdshage, sjølv om teksten ber preg av ein del romantisering og kan innehalde noko

overdriving. Gamlehagen, eller Storehagen og Hagevollen som han òg vart kalla, inneheldt tidleg på 1900-talet framleis både nytteplantar og prydbusker; frukttre, bærbusker, prestegårdsroser og pimpernelroser, syrin, balsampoppel og sikkert også dei gamle lerketrea som står der den dag i dag. Dei sistnemnte kan ein sjå føre seg at det var soknepresten Landmark (1820 – 1882) som planta i 1876, då han mellom anna planta 400 lerketre (europeisk lerk - *Larix decidua*) på Ersholmen nordaust for Selja, som ei av dei første skogplantingane på Vestlandet (Djupedal, T. 1996: 145).

Utover på 1900-talet verkar det ikkje som om det verken var lyst eller økonomi til å vedlikehalde den gamle hagen. Då hovudvegen kom og skilde Gamlehagen frå tunet, fekk presten Reiel Nybø anlagt ein ny hage ved sjølve prestebustaden, og Gamlehagen vart nok berre brukt som han var.

"Midt på tunet sto "bårstova" – en liten bjelkestue som sammen med rommene i første etasje i "skulen" ble brukt til bolig for forpakteren. Tidligere, f. eks. i prost Korens tid, hadde den nok vært brukt til drengestue. Dette huset ble senere av min far flyttet ut av tunet og anbragt i det vi kalte "gamlehaven". Fars idé var å bruke det som arkivbygg og begynnelsen til et bygdemuseum.

Gamlehaven var blitt skilt fra tunet ved bygdeveien og en ny have anlagt ved selve hovedbygningen. Den gamle haven bar enda preg av kultur og skjønnsom planlegging. Der vokste bl.a. en del stikkelsbær- og ripsbusker og noen morell- eller kirsebærtrær. Det var lavet små utgravde rundinger i terrenget med pimpernelle og prestegårdsroser rundt – og jeg kan ennu gjenkalle den fine duften av disse i erindringen. Balsampopler og syriner omkranset kaffeplassen hvor vi hadde bord og benker og dro på kaffetur søndag ettermiddag på fine sommerdager. Nu er det nok borte det meste av dette."

Figur 18 Utdrag frå minneskriftet "Prestegård på sagagrunn" av tidlegare sokneprest i Selje, Sverre Nybø (1968: 222).

I 1897 var det gjennom "Lov om geistlege embetsgardar" blitt oppretta eit kommunalt prestegardstilsyn som skulle føre tilsyn med prestegarden og bygningane der, og difor også føre tilsyn med vedlikehald av hagen. I referat frå ei synfaring eller "synsforretning" Prestegardstilsynet hadde den 19. juli 1927, nemner dei berre så vidt *gjerdet rundt hagen* (Prestegardstilsynet 2011): *"Rundt Storehagen er sett opp nytt gjerde av einepålar og netting med slettstreng oppe og nede. På eit stykke var sett pålar av stein. Ein har ingen merknad å gjere om hagen."* Borgstova vart same året flytt frå midt på tunet, til midt i Gamlehagen, der ho stod fram til 1966 (figur 19). Året før, den 21. og 22. juli 1926 var det påpeikt at nokre av trea i hagen var tørre og burde fjernast. Bodskapen frå 1926 og 1927 vart gjenteken i 1937, og at gjerdet framleis var solid og i god stand.

Figur 19 Borgstova i Gamlehagen i 1965. Fotograf: C. Enger (Riksantikvarens arkiv 2011).

Astrid Vårdal som var tenestejente i prestegarden rundt 1940, fortel at det stod mange frukttre i Storehagen, men at desse ikkje vart hausta då fruktene var fulle av makk, jf. vedlegg 4 (Vårdal 2010 pers. medd.). Vidare fortel ho at: *"Det stod no sånn te at det fekk ikkje stå so lengje i ro, da so va etandes. Det stod jo midt i veien."* På 1950- og 60- talet vart Gamlehagen og gjerdet rundt berre meir og meir til nedfalls, og frå ei synfaring ved Prestegardstilsynet den 13. juli 1955 vert det skrive at Gamlehagen var *"mindre velstelt grunna manglande vedlikehald"*. Fem år etter, den 10. oktober 1960, var det også usikkert kven som skulle ha tilsyn med rydding og grasklipping i hagen, noko som tyder på at hagen låg som attgroingsareal utan at nokon ville ta tak i vedlikehaldet. Nyting av det gamle hagearealet til andre føremål har også vore oppe som sak ved møte i Prestegardstilsynet ved ulike høve, som areal for barnehage i 1955 og som areal for sjukestove ved Selje sanitetsforening i 1956. Begge søknadane gjekk nok ut etter ei stund, då det vart funne andre eigna plasseringar for føremåla.

I 1966 kom ei tilråding frå Riksantikvaren ved fylkeskonservatoren i Sogn og Fjordane til Kulturvernemnda i Selje om at Borgstova måtte flyttast tilbake til den opphavlege plassen sin i prestegardstunet, og at det ikkje måtte byggast nærare inn til prestegardstunet eller det gamle hageanlegget (vedlegg 5). Vidare råda han til at: *”Dette bør i framtidi tena som ”park”, utfartsstad og stemneplass for Selje.*” Som sagt, så gjort. Borgstova vart flytta tilbake same året, og plassert aust for vedskjulet, ikkje midt i tunet slik den stod før. Kring 1970 vart den gamle prestegardshagen omforma til eit offentleg parkanlegg, og berre dei gamle trerekkjene fekk stå igjen, slik ein kan sjå på bilete frå eit korpsstemne i 1974 (figur 20). Hagen vart planert ut og det vart laga til eit stort plenareal med grusgangar. Grusgangane kan ha vorte laga til før kongebesøket ved 900-årsjubileet for bispesetet på Selja i 1968, og den opphavlege utforminga av desse kan ein sjå på kommunekartet ajourført i 1974 (vedlegg 6). Det vart også laga til fire dammar, truleg kring eller etter 1970; ei av dei med fontene, og med busker og ymse stauder rundt. I 1986 vart ”musikkpaviljongen” bygd, som framleis står. Dei siste åra har vedlikehald av dammar og grusgangar vorte noko forsømt, nokre tre er tekne ned, og ein ny sti/grusgang vart laga til i 2009 på privat initiativ (figur 21 og 22). Parkanlegget har difor gradvis vorte endra etter kvart – men trass i svært høg alder og vêrutsett plassering står det framleis att noko av dei gamle trerekkjene i sentrumsparken, som truleg danna yttergrensene til den gamle prestegardshagen i lag med steingarden kring.

Figur 20 Sentrumsparken i Selje under eit korpsstemne i 1974. Fotograf: Håkon Berstad.

Figur 21 I dag er den opphavlege prestegardshagen omarbeidd til ein offentleg sentrumspark for innbyggjarane i Selje, og at parken deira ein gong vart kalla både Gamlehagen, Storehagen og Hagevollen er gløymt for dei fleste, iallfall den yngre generasjonen.

Figur 22 Sentrumsparken sett frå vegen mellom prestegarden og parken. Dei tre store lerkene kan sjåast i bakkant av parken. Til høgre ser ein ei av fleire gamle asketre i parken.

3.2.2 Hageanlegg kring bygningane

Terrassar i vest og gardstun i aust (1800- og tidleg 1900-tal)

Som tidlegare forklart, var vestsida av prestelåna mot Seljevågen funksjonelt sett framsida av prestegarden. Difor er det naturleg å tenkje at prydplantar og tre på 1800-talet og kanskje endå tidlegare vart planta i dette området, og ikkje i gardstunet som låg på austsida. Men i ei tid då landskapet var snautt og lite nedbygd, og prestegarden låg ope til ut mot sjøen, var nok vest- og nordsida litt for vêrutsett til at pryd- og hageplantar ville klart seg utan noko skjerming. Difor er det truleg at det her hovudsakleg var leplanting og skjermmande tre som kunne løye vind og verne resten av hagen mot uvêr. Skard (1950: ii6b og 1963: 86) nemnte Selje prestegard som eit døme på ein *terrassehage*; ein embetsmannsgard der hovudbygningen låg slik til at lendet hadde fall, og som difor hadde terrassar ved langveggen inntil huset. I tilfellet med Selje dreier det seg truleg om éi terrasse; altså eit skrånande areal som er oppbygd, gjerne med ein mur til støtte, og deretter utfylt og planert. Når denne terrassen vart laga og er uvisst, men den kan tydeleg sjåast på eit bilete frå 1935, med oppmura veg framføre (figur 23). Eit måleri av Bernt Tunold frå 1911 syner ein grasbakke med store tre ned mot fjøra, så kanskje vart ikkje terrassen bygd opp før etter dette (figur 24). Eit anna fotografi frå 1922 syner terrassen utan mur, medan muren langs vegen eksisterte allereie då, jf. vedlegg 12.

Figur 23 Prestegarden sett frå nordvest, fotografert av C. Enger den 4. desember 1935 (Riksantikvarens arkiv 2011). Murane på biletet er truleg vegen (nedst) og hagemuren framfor terrassen (øvt). Til venstre for hagemuren står ein dobbelport. Fjøra vi ser på biletet er no utfylt til veg og parkering, torg og kaiområde.

Figur 24 *Natt på prestegården*, måla av Bernt Tunold i 1911 (Wiig 1991). Ein ser vestveggen til prestelåna bak nokre tre til høgre, der grasbakken gjekk heilt ned til fjøra inst i Seljevågen. Til venstre ser ein landgangen over til Nabben og Selje kyrkje lenger bak.

På eit fotografi frå 1922 ser ein eit snau-ete gardsrom i tunet på austsida av prestelåna, noko som tyder på at det gjekk beitedyr i tunet (figur 25). Då kan ein rekne med at dei plantane ein fann der var giftige eller usmakelege for dyra. Til høgre i biletet, ved veggen til Borgstova, står ei plante som liknar kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*). Denne kan ein også sjå ved skulen på eit fotografi frå 1921 (vedlegg 12).

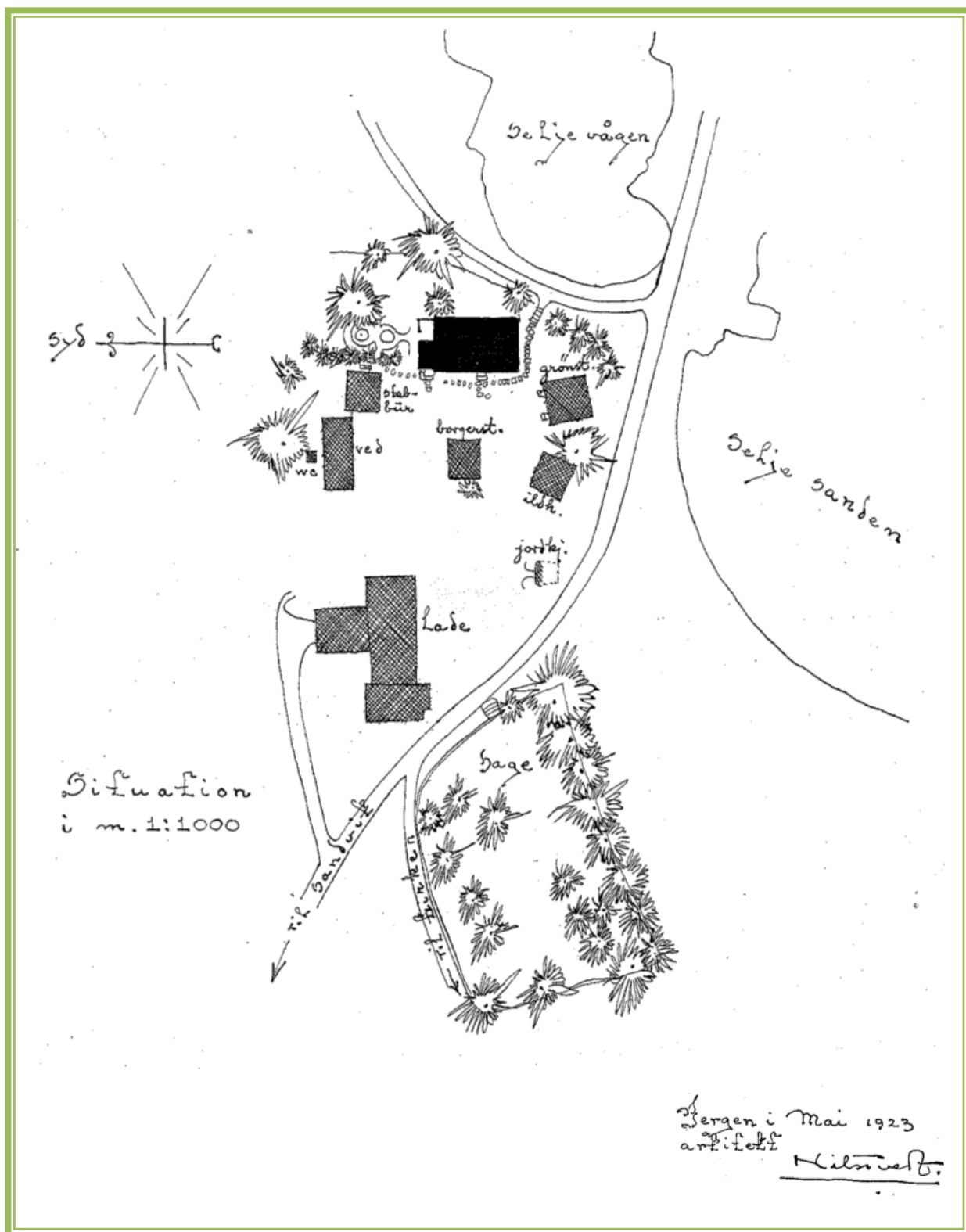

Figur 25 Dette fotografiet av arkitekt N. Tvedt frå 1922, syner eit dyrerikt gardstun med både kattar og ender (Riksantikvarens arkiv 2011). Ved døra til Borgstova til høgre i biletet ser ein ei plante som liknar kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*). Lenger bak i biletet ser ein Skulen, med plantar ved veggen som kan likne fagerfredlaus (*Lysimachia punctata*).

Hage mot sør (tidleg 1900-tal)

Sidan vest- og nordsida av låna var eksponert for vêr og vind, og tunet på austersida hadde ein praktisk gardsfunksjon, låg den private prydhagen i prestegarden på sørsida av prestelåna. Her låg den lunt til mellom låna, stabburet og ei skråning, med tre og busker som skjerma mot vêr og innsyn. Hagen i sør var skild frå gardstunet aust for prestelåna ved ein hekk og ei enkelgrind. På ein situasjonsplan over prestegarden av arkitekt Nils Tvedt i 1923, er denne delen av hagen teikna med grusgangar forma omtrent som eit åttetal (figur 26). Frå perioden mellom 1910 til 1940 fins også fleire bilete og måleri som viser hageanlegget sør for prestelåna. Mellom anna vart stemninga fanga i eit måleri i 1911/1912, der nokre folk sit i skumringa på ein kvitmåla benk med rosablomstrande busker rundt, jamfør måleriet *Grå vårkveld, Selje* av Bernt Tunold på oppgåveframsida. Omtrent same motivet finn vi att på fotografi frå 1921 og 1938, der ein framleis ser benken midt i biletet (figur 27 og 28). Men hagen har kanskje eksistert lenge før dette; anlagt av ein blomsterglad prest eller prestefrue ein gong på 1800-talet. Nybø (1968: 222) skriv mellom anna: "*Gamlehaven var blitt skilt fra tunet ved bygdeveien og en ny have anlagt ved selve hovudbygningen.*" Akkurat når bygdevegen kom er meg uvisst, men det kan ha vore denne hagen som vart opparbeidd då veggen skilde prestetunet frå den eldste prestegardshagen lenger nordaust.

Slik området ligg i dag, er det lite eller ingenting att frå hageanlegget som vart nedteikna på situasjonsplanen i 1923. Området er framleis brukt som den mest private delen av hagen, og inneheld ein treplattung med levegg og busker kring. Her står også ein syrin frå kring 1980 som har vakse seg stor og kraftig. Men framleis kan spora etter det gamle hageanlegget ligge under grasmatta, sjølv om det ikkje er synleg for det blotte auget. Meir tydeleg ser ein spor av at hageanlegget fortsette lenger sørover i skråninga der det no berre er krattoppslag. Terrenget syner spor etter terrassar støtta opp av ein mur nedst, og ei hagetrapp av naturstein bind det heile saman. Truleg har ein hatt både pryd- og nyttevekstar i dette området, med tilgang til grønsaksåkrar på flata lenger bak (Vårdal 2010, pers. medd.). Kanskje var toppen av skråninga også ein velbrukt utkiksplass på 1800-talet og tidlegare, med utsyn over heile hamna i Selje?

Figur 26 Skisse over prestegarden med treplanting frå 1923, teikna av arkitekt Nils Tvedt for Riksantikvaren. Sør (til venstre) for prestelåna (svart bygning) ser ein den private hagen til prestefolket, med grusgangar og buskplantingar rundt. Den viser også den eldste plasseringa for Borgstova ("borgest.") midt på tunet, og Gamlehagen nordaust for prestegarden. Utsnitt av teikning frå Riksantikvarens arkiv (2011).

Figur 27 Prestelåna og hagen sett frå sør i 1921 (Riksantikvarens arkiv 2011). Ein kvitmåla benk med tre sitjeflater står midt i hagen. Fotograf: F. Bull.

Figur 28 Hagen sør og vest for prestelåna fotografert av C. Enger 4. desember 1938 (Riksantikvarens arkiv 2011). Det vesle tilbygget til venstre på kortsida av prestelåna kan ha vore eit slags "svalskåp". Dette er seinare teke vekk.

Hagen vert utvida mot aust (om lag 1930)

Borgstova vart flytta frå gardstunet til Gamlehagen i 1927. Dette gjorde plassen aust for prestelåna meir rommeleg, og den dåverande presten Reiel Nybø fekk plass til å utvide hagen. Sonen Sverre Nybø (1968) skriv om mora sine mange syslar i heimen, mellom anna med roser i hagen, og safting og sylting om hausten (figur 29). Dette tyder på at roser, bærbusker og truleg også frukttre var viktige bestanddelar i hageanlegget. Hagen i tunet vart etter kvart opparbeidd med bed, busker, gjerde og port med steinstolpar, som syner godt på eit fotografi frå 1935 (figur 30). Omtrent der Borgstova hadde stått vart det laga til eit rundt bed kanta med kvite steinar (figur 31). Vårdal (2010, pers. medd.) fortel i eit intervju at i dette bedet planta dei "vårblomster", truleg laukar som blomstra til ulike tider av året, jf. vedlegg nr. 4. Ho hugsar ikkje kva som stod i midten på bedet, men det var mogleg at det var ei rose eller ei anna lita busk.

"Mor hadde mange jern i ilden. Det var de huslige sysler - [...] safting og sylting om høsten og fra tidlig vår til senhøstes, haven med stauder og roser, særlig slyngroser, som var mors spesialitet. Vi syntes alle det var litt av en høytid når "sommerens siste rose" – eller rettere sagt "vinterens siste rose" fra sydveggen prydet julebordet."

Figur 29 Nybø (1968: 230) fortel om prestefrua sine syslar i prestegarden.

Figur 30 Fotografi av prestegardstunet frå 1935, henta frå Os (1957: 402). Til venstre for tilbygget til prestelåna kan ein skimte grinda og hekken som skilde privathagen sør for huset frå resten av tunet.

Figur 31 Postkort frå 1935 med prestegarden og hagen i tunet som motiv (Riksantikvarens arkiv 2011). Borgstova er flytta, og i midten er det laga eit kunstferdig utforma rundt bed, med kontrasterande kantstein.

Vårdal kom som tenestejente til prestegarden nyårsaftan 1940. Dette var i krigsåra, noko som sette preg på hagestell og prioriteringar. I 1940 var det Tungesvik som var prest, jf. vedlegg nr.1, og familien som hadde lagt si sjel i opparbeiding av hagen på tunet var borte frå bygda. Vårdal fortel at hagen generelt var lite pynta i denne tida, og det var lite som var gjort med tunet. Arbeidet i hagen gjekk med til å halde vekke ugras og vatn som samla seg i hellegangen. Denne var då svært dårleg halden, og mange av hellene låg skeive. Trass i karrige tider, hugsar Vårdal mange plantar og element som var i hagen, mellom anna snøklokker (*Galanthus nivalis*) spreidd utover plenen, og gamaldagse påskeliljer (*Narcissus pseudonarcissus*) både i bed og i plenen vest for prestelåna. Ho hugsar også at det stod eit rosetre på kvar side av inngangen og ei kvit prestegardsrose i bakken sør for hovudbygningen. Kanskje stod det også kvit prestegardsrose på tunet. Men spesielt godt i minnet står dei store og gamle trea, og ho påpeikar at nokre av dei er tekne ned etter at ho reiste derifrå. Det var også bed langs austveggen på kvar side av inngangsdøra slik det også er i dag, og ho hugsar der var gule dagliljer (*Hemerocallis lilioasphodelus*). Ved vestveggen til prestelåna stod ei stripe med påskeliljer, og det kunne sjå ut som der før hadde vore eit bed. Presten Tungesvik hadde berre bed på framsida (austsida) av huset.

Av nytteplantar var der bærbusker – både rips (*Ribes rubrum*) og solbær (*Ribes nigrum*) på tunet, og stikkelsbær (*Ribes uva-crispa*) ved vegen vest for låna. På flata ovafor skråninga sør for tunet hadde dei gulrøter (*Daucus carota*) og smålauk (sjalottlauk – *Allium cepa*), og kanskje også persille (*Petroselinum crispum*) og kålrabi (*Brassica napus*). Mykje av dette var dessverre dårleg og makkete; ”Da va sånt varmeår, so da va litt fuktigt, og innmari med flåge og insekt.” Lauken var bra, fortel Vårdal, men etter kvart kom det sjukdom (laukgråskimmel eller laukbladskimmel) på dei slik at dei overjordiske delane visna ned. Det stod også eit tre mellom stabburet og låna, som i følge Vårdal kan ha vore eit frukttre. Åkrane som høyrde til prestegarden elles låg på flata langs etter Seljesanden nord for prestegarden. Eit notat av Selje Jordstyre med tal frå 1945, syner at åker og hage til saman utgjorde 16,5 daa av innmarka på til saman 82 daa (Prestegardstilsynet 2011) (tabell 3).

Tabell 3 Selje prestegard sitt innmarksareal i 1945. Etter notat av Selje Jordstyre (Prestegardstilsynet 2011).

Bærbusker og frukttre m.v.	0,5 daa
Åker og hage	15,5 daa
Eng og dyrka jord	13 daa
Naturleg eng på innmark	42 daa
Beite på udyrka jord	10 daa
Innmark i alt:	82 daa

Elles var terrenget i hagen noko annleis enn det er i dag, fortel Vårdal, og der Borgstova no står var ein liten haug. Aust for tunet stod ei dobbelgrind, og vest for huset meiner Vårdal det stod ei enkelgrind. På ulike bilete frå 1930-talet kan ein likevel sjå at begge portane hadde doble grindar (jf. m.a. figur 23). Av ulike bilete frå seint 1930-tal kan ein sjå at det smått om senn var gjort inngrep og forenklingar i beda og hagen, til dømes ved ei vøling i 1939, då huset vart skrudd opp og det vart grava ut mura kjellar (figur 32a, b og c). Konservator Cato Enger ved Riksantikvariatet stod for vølinga, og dei fann då leivder etter eldre hus og merke etter påbygging (Os 1957: 398). På dei same bileta kan ein sjå klatreplantar opp etter veggene på prestelåna. Av eit nærbilete av inngangspartiet frå 1922, kan det sjå ut som dette er villvin (*Parthenocissus* sp.) (vedlegg 12).

a)

b)

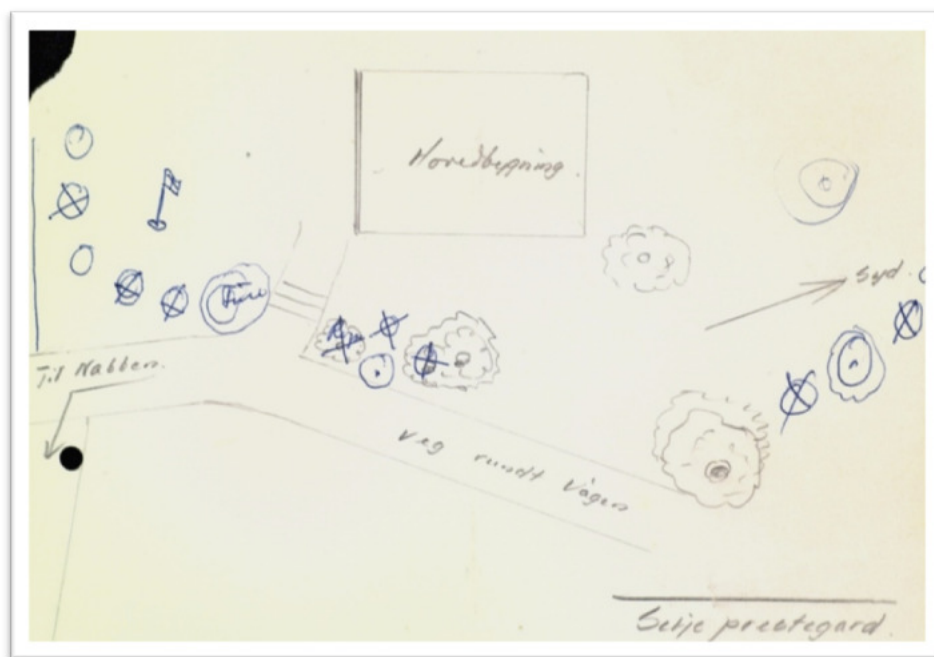

c)

Figur 32 Tre fotografi teke av Cato Enger før, medan og etter vølinga på huset i 1939: a) er teke den 4. desember 1938, b) den 18.oktober 1939 og c) den 25. juni 1940 (Riksantikvarens arkiv 2011). Bileta a) og c) syner austveggen av prestelåna. Ein ser at mykje av plantematerialet vart fjerna under vølinga. b) syner det nord-vestre hjørnet på prestelåna, og trappa som gjekk ned til porten og veggen på vestsida i første halvdel av 1900-talet.

Forenkling av hageanlegget (om lag 1950 og framover)

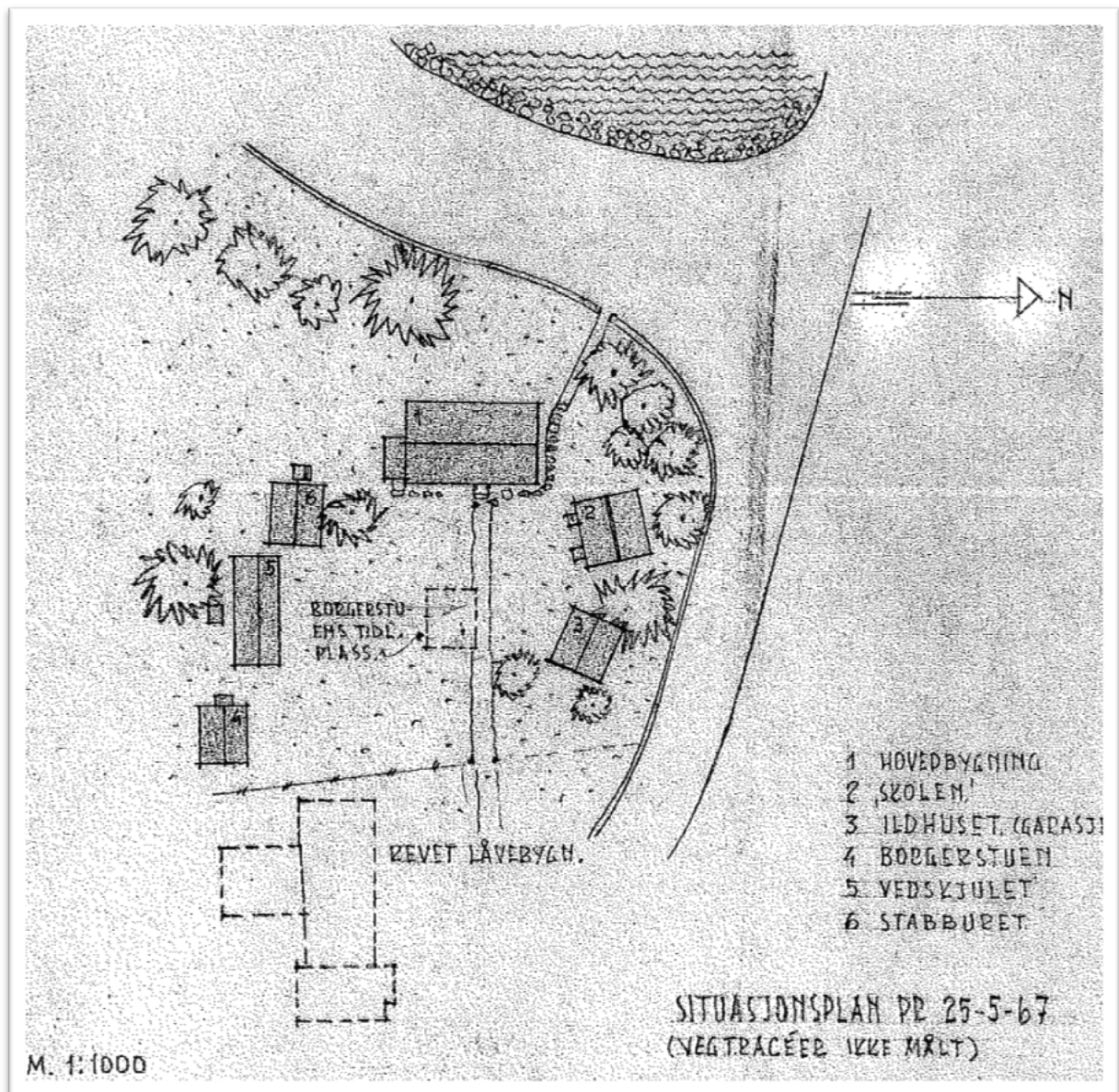
Frå 1950-talet og utover vart Prestegardstilsynet meir involvert i utforminga av hageanlegget kring bygningane i Selje prestegard. Årsaka til dette kan vere at det stadig var utskiftingar i sokneprestembetet. Somme somrar var prestegarden utan bebuarar, og då måtte det presserande vedlikehaldet gjerast av andre. Ulike inngrep vart også gjort, til dømes vart det i 1956 vedteke at nokre av trea vest for prestebustaden skulle takast ned, då dei skugga for prestegarden (Prestegardstilsynet 2011). I 1957 vart det laga ei skisse over kva tre som skulle hoggast ned og fjernast (figur 33). Mellom anna 2 rognar (*Sorbus* sp.) var vedteke fjerna, som hadde "ingen salsverdi", men av skissa ser det ut til at dei største trea fekk stå. Truleg vart det også teke vekk nokre platanlønn (*Acer pseudoplatanus*) og furutre (*Pinus* sp.). Vedtaket vart gjort på grunnlag av eit spørsmål frå dåverande prest Eidem om "i kva mun" han kunne disponere prestegardshagen. Det vart bestemt at presten fekk disponere hagen etter eige ynskje.

Figur 33 Skisse med kryss over dei trea som vart vedteke fjerna (Prestegardstilsynet 2011). Til venstre, i nordvestre hjørnet av hagen, vart truleg eit par furuer fjerna. I midten, vest for prestelåna, ser ein kryss over ei rogn og eit par andre tre. Heilt til høgre vart ei rekkje med platanlønn tynna ut.

Etter ei synfaring den 10. oktober i 1960 tilrådde Prestegardstilsynet at det måtte utarbeidast ein plan for hageanlegget, "slik at den kan verta ei verdig råme om dei gamle husa" (Prestegardstilsynet 2011). Vegen var i ferd med å verte utvida, og difor var det gamle gjerdet omkring prestegarden teke vekk. Det vart då også snakk om å få til ei ny inngjerding kring hagen og gardstunet. Driftsbygningen

(lada) til prestegarden var riven kring/etter 1960, og i området der den hadde stått, stod det att ein del murrestar. Ein teikning frå 1967 syner prestegarden slik situasjonen var i 1967, med omrisset av den rivne lada (figur 34). Etter ei "beskjeden løyving" vart området jamna ut og grovt planert, jf. brev til Kyrkjedepartementet, vedlegg 7. Deretter hadde dei ikkje midlar til meir, men klarte på frivillig basis å halde ugras og kratt nede. Likevel, som Prestegardstilsynet skreiv i sitt brev til Kyrkjedepartementet i 1968, "har det ikkje vorte til noko pryv for sentrum av bygda, noko den nære hagen omkring hovedbygningen heller ikkje har vore dei siste åra." (figur 35).

Figur 34 Situasjonsplan frå teikna av arkitekt M.N.A.L. Hans Magnus (Riksantikvarens arkiv 2011). Ein kan sjå omrissa der lada ("låvebygn.") og borgstova ("borgerstuen") før hadde stått. Gjerdet som var mellom tunet og arealet lenger aust er også innteikna. Plassering av tre kan vere usikker, men planen gjev eit inntrykk av korleis hageanlegget såg ut i denne tida. For området sør for prestelåna ("hovedbygning") er forskjellen frå situasjonsplanen i 1923 stor, jamfør figur 26.

Figur 35 Hagen var attgrodd og såg ustelt ut i 1967. Bjørka til venstre står enno. Foto: K. Gjerdahl, 1967 (Riksantikvarens arkiv 2011).

Ei anna årsak til å få utarbeidd ein plan, var å få hagen i stand til det store 900-årsjubileet i 1968 for oppretting av bispesetet på Selja. Planen vart laga av fylkesgartnar Sigvald Rørtveit i 1968, der det var teke sikte på eit anlegg med enkelt opplegg og enkelt vedlikehald (vedlegg 8). Sjølve planen er ikkje framskaffa, berre skrivet frå fylkesgartnaren og plantelista.

Det ser ut til at Prestegardstilsynet ikkje fekk løyvd nok midlar til å gjennomføre sjølve plantinga av hagen, jf. vedlegg 9. Plantelista vart truleg gjeven som retningsline til soknepresten, slik at han kunne påkoste hagen med nye plantar sjølv. Av det som står att i hagen dag, ser det likevel ut til at berre éin av artane vart skaffa rundt 1970 – nemleg ein svensk asal (*Sorbus intermedia*) planta som skjerming mot vegen mellom Skulen og eldhuset, jf. plantelister i kapittel 4. Av artane på plantelista vart det seinare (rundt 1980) planta syrin (*Syringa vulgaris*), men dette kan vere tilfeldig og utan samanheng med fylkesgartnaren si planteliste.

Då planteplanen ikkje var råd å få gjennomført, stod det att å få til eit hagegjerdje og å få stelt tunet nokolunde til kongeparet skulle vitje bygda ved jubileet i august 1968. Sjølv om departementet til vanleg ikkje gav tilskot til hagehald og nyplanting ved prestegardane, fekk soknepresten i april 1968 løyvd ein sum på 3000 kroner til "turvande rydding og planering av hagen", jf. vedlegg 9. Dei hadde fått køyrd til planeringsjord til hagen same året, og arbeidet vart utført slik at hagen var graskledd og såg bra ut innan juli 1968. Arbeidet var gjort etter planen til fylkesgartnaren, noko som innebar ein del småplanering, men ikkje større endring av terrenget.

Hagegjerdet tok det derimot lenger tid med. Søknaden med kostnadsoverslag frå Prestegardstilsynet hadde kome seint inn, så løyvinga til dette føremålet kom ikkje før i april året etter. Departementet meinte det var rett og rimeleg å gje tilskot til "beskyttelse av hagen", ettersom at området låg midt i sentrum av busetnaden. Gjerdet vart truleg sett opp i løpet av sommaren 1969, eit enkelt tregjerde langs vegane rundt heile området. Det mykje omtala hagegjerdet vart fjerna ein gong mellom 2006 og 2009.

I 1976 flytte soknepresten Erling Nerheim og kona Eldrid inn i prestegarden i Selje. Dei planta mange av buskene som framleis er å finne rundt i prestegarden, jf. registreringar i kapittel 4.2. Ei busk som derimot har stått i prestegarden heile tida, iallfall frå tidleg 1900-tal, er den kvite prestegardsrosa (*Rosa x alba* 'Maxima'). I 1975 var kvitrosa stor og riktblomstrande der den stod på tunet framfor stabburet og kjøkeninngangen til prestelåna (figur 36). I dag er den heller eit trist syn, med spinkel vekst og hengande greiner. Distriktsantikvar Per Jahn Lavik og Ina Backer [no: Flokkmann] frå Riksantikvaren var på synfaring medan ekteparet Nerheim budde i prestegarden, den 9. mai 1980. Backer hadde tydelegvis også auge for heilskapen i kulturmiljøet, og i referatet frå besøket peika ho på at hagen tidlegare hadde strukke seg lenger bort mot det som no er park, og at *"her burde absolutt satses pengar for å sette i stand dette som må sies å være et veldig fint kulturminne"* (vedlegg 10). Soknepresten hadde då også beklaga at den gamle hagen var øydelagd ved at det var sådd plen over det heile.

Figur 36 Fotografi av prestegardstunet i 1975. Til venstre i biletet er kvitrosa, stor og riktblomstrande. Biletet syner også ei sterkt omarbeidd og planert plen framfor prestelåna. Fotograf: H. Christie, 2.8.1975 (Riksantikvarens arkiv 2011).

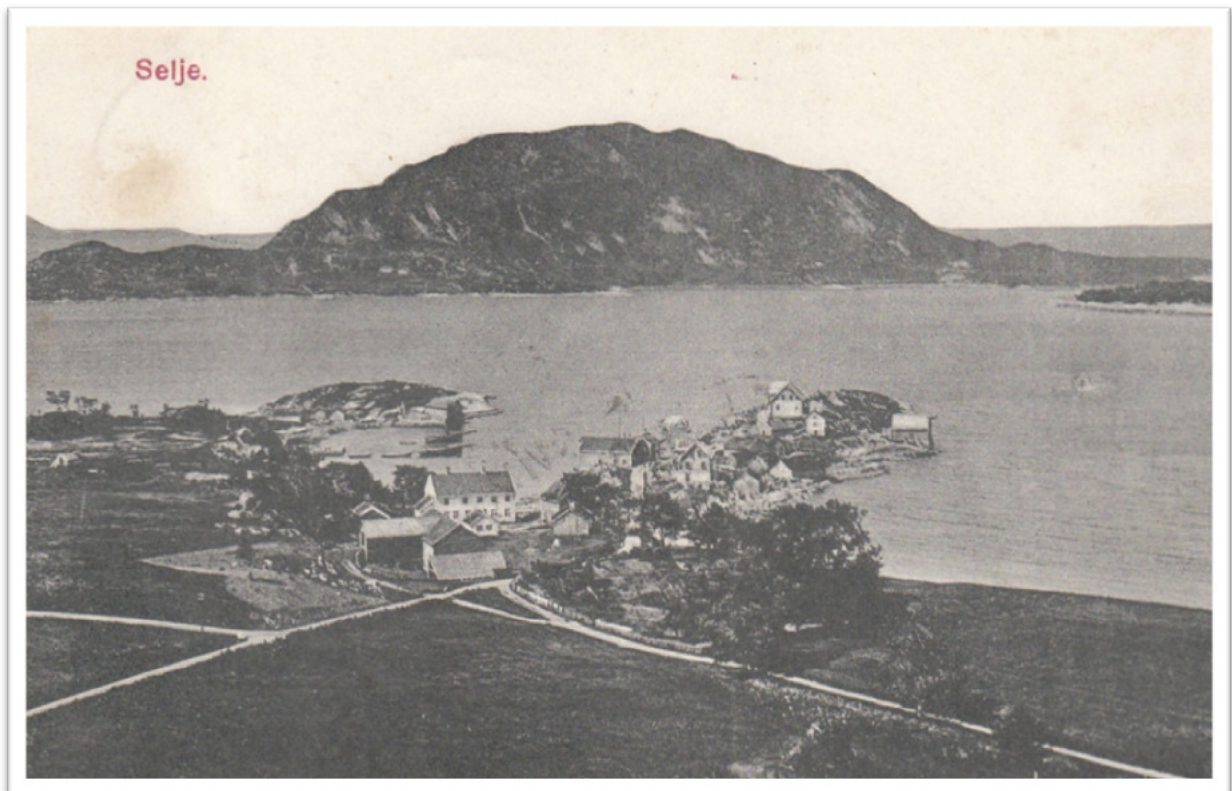
I dei seinare åra er det difor ikkje gjort mykje utformingsmessig med hagen. Ekteparet Nerheim var kan hende dei siste bebruarane som hadde overskot til å legge ned arbeid i hageanlegget. Dei reiste frå Selje i 1991, og fram til 2011 har det budd tre ulike sokneprestar med familie over lengre periodar i prestegarden. Det har i ettertid truleg vore noko planting i beda, nokre tre er tekne ned eller har ramla over ende i stormar, og leikestativ og inngjerding har kome til og teke vekk att. Også flaggstanga har vorte flytta frå sin opphavlege plass i nord-vestre hjørne av prestegarden til plenen aust for prestelåna. Det mykje omtala hagegjerdet som vart sett opp i 1969, vart fjerna att ein gong mellom 2006 og 2009, då det var blitt gammalt og rote. Michael Wohlenberg var sokneprest i Selje frå 1996 til 2006, og hadde, i tillegg til tre smågutar, ein hund som trong eit ekstra mellombels gjerde rundt den store boltreplassen i prestegarden. I enkelte år har det også gått sau og beita på enga aust for tunet (figur 37).

Figur 37 Diverse inngjerdingar rundt prestegarden på midten av 2000-talet (Selje Kloster 2011). Det låge, raude tregjerdet heilt framme i stod i over 30 år før det vart teke vekk på grunn av rote.

3.2.3 Dei gamle trea

Selje prestegard har til alle tider hatt store, gamle tre som har hatt mykje å seie både for prestefamiliane og andre som har budd i eller vitja prestegarden. Det var truleg relativt uvanleg med storvaksne lauvtre i det karrige og snaue landskapet som var elles i området, der vêrhardt klima og omfangsrikt jordbruk har resultert i eit landskap med mange fellestrekk med vesterhavsoyane (Helle 1992). Kontrasten var stor mellom open dyrkingsjord, uendelege lyngheiar og torvmyrer og den frodige prestegardshagen (figur 38). Difor var nok Gamlehagen og trea kring bygningane i prestegarden eit stasanlegg å sjå til på ein stad der dei elles måtte verne om kvar ei busk eller tre for å ha til byggemateriale og brensel. Utover på 1900-talet vart det planta mykje skog i kystbygdene på Vestlandet, og i Selje er det ikkje lenger like uvanleg med store lauv- og bartre. I dag er attgroing og endring av landskapskarakteren ei aktuell problemstilling, også grunna nedlegging av gardsdrift og lite aktiv bruk av det gamle kulturlandskapet. Men framleis er det få tre i nærleiken som har nådd dei same dimensjonane og den same alderen som trea i prestegarden, og få andre tre skapar same kjensla av tilhøyring og undring over det uforanderlege.

Figur 38 Postkort frå 1908 eller 1909 som syner Prestegarden og "Nabben", med Seljeøya I bakgrunnen. Midt i biletet ser ein den frodige Gamlehagen i eit elles ganske så snautt landskap. Biletet er henta frå Selje.info (2011b).

Eit godt døme kjenslene dei gamle trea har skapt, finn vi i diktet *Til et Asketræ paa Selløe Præstegaard* som Claus Frimann skreiv om det kjempestore asketreet som stod i prestegarden tidlegare, jf. side 2 i oppgåva. Diktet vart gjeve ut i samlinga *Poetiske Arbeider* frå 1788, og skildra ei eldgamal ask som hadde overlevd fire av fedrane hans i tillegg til den glade oppveksten Frimann sjølv hadde i prestegarden i Selje. Claus Frimann vart ein kjend diktar med bakgrunn som kommandør av Dannebrogordenen i København (NRK Fylkesleksikon 2011). Han var også ein folkekjær prest i Davik i Nordfjord i 40 år, og gav ut åtte bøker, mellom anna *Almuens Sanger* (1790), andaktsbøker for "almuen" og ei spesiell andaktsbok for fiskarar.

Berge (1996: 107-109) skreiv at asketreet som Frimann skildra stod litt opp i bakken sør for gamlehuset der Frimann vart fødd, omtrent der stabburet står no. Treet hadde "Tolv favnetykke tunge Arme op", noko som tyder på det også var nytta som eit styvingstre. I 1914 vart treet rive over ende i ein storm. Den dåverande soknepresten Reiel Nybø, som sjølv var frå Davik, fylgde dikteren sitt ynskje om at treet skulle vere "fredet til det hen i Aske smulner". Det var nok respekten og pietetskjensla for Frimann sitt dikt som gjorde dette, og det andre verset kan lyde som ei formaning til dei som seinare skulle råde grunnen i prestegarden:

*Staae fredet til du hen i Aske smulner!
Som du er vant, skue nok et hundred Aar,
Hvor Engen af Smørblomsten lysnet gulner,
Den Eng, som ned til dine Rødder naaer!
Men gid den bæere Torn og Nælder,
Fra første Dag, fra første Stund,
Han dig uvenlig fælder,
Som raader for din Grund.*

Tollef Hove, som vaks opp i prestegarden, fortalde Berge at treet fekk ligge å morkne opp utan at noko vart nytta verken til emne eller ved. På 1930-talet, i Berge sine barneår, stod fem-seks meter av stuvan att, og det innhole skalet vart brukt som leikestove der det var plass til ein åtte-ti ungar. Støylen (1955: 34) skreiv at den veldige rota kunne ein endå sjå dei morkne restane av på 1950-talet. Av det siste verset i diktet, kan ein førestille seg kor gamalt asketreet vart:

*Endnu engang, mit kjære Træ, staae rolig!
Ei hvæsset Staal, ei Lynild fælde dig!
Beskyg i Fred min dyre Moders Bolig!*

*Dig selv hun nu i Alder bliver liig.
Dig spared' fire mine Fædre, -
En Haandfuld af dit mørke Løv
Til Gjengjeld burde hædre
Paa Graven deres Støv.*

Asketreet var tilsynelatande eldre enn den gamle Herresalen i prestegarden. Frimann var fødd i 1746, og dersom vi følgjer prestehistoria nokre ledd tilbake, finn vi desse fire "Fædre", jf. vedlegg nr. 1. Far til Claus, Peder Harboe Frimann, levde frå 1713 til 1759, og fekk såleis eit relativt kort liv. Då arvtakaren hans, Peter Petersson Angell (1702 – 1781), fungerte som ein slags stefar for P. H. Frimann sine barn, og gav dei skulegang, kan ein anta at han også var ein av dei nemnte fedrane. Går ein lenger tilbake, finn ein at bestefar til Claus, Claus Johansson Frimann (1666 – 1715) også var sokneprest i Selje. Den fjerde var nok far til bestemor Anna Harboe Frimann; Peder Nilsson Harboe, som levde frå 1635 til 1703. Difor er det truleg at den ruvstore aska vart om lag 300 år gamal, før vinden fekk overtaket på den enorme trekrona.

Nybø (1968: 231) skildra også den tilknytninga ein fekk til prestegarden og dei store trea når ein hadde vakse opp der, og saknet som følgde når ein flytta derifrå (figur 39). I dette tilfellet var det prestesonen August Koren som måtte ta ein siste farvel med dei århundregamle asketrea. Tilfeldig kan det vel ikkje vere at far hans, prost Wilhelm Frimann Koren, hadde gjort akkurat det same den dagen han skulle reise frå bygda for godt (Os 1957: 407): *"Han sa frå seg i 1874, men styrde embetet like til utpå våren 1875. [...] Den dagen han skulle fara frå bygda for godt, gjekk han kringom på tunet og klappa dei gamle trea der til avskil."*

"En sønn av den tidligere nevnte prost Koren – overlege August Koren, født og oppvokset på Selje prestegård – besøkte flere ganger prestegården i mine foreldres tid. Siste gang var den gamle overlege over 90 år. Han regnet da med at han ikke mer ville ha krefter til den lange reise fra Oslo til Selje. Dagen før han skulle ta på hjemvei, så vi den gamle herre møysommelig stavre seg rundt tunet, favne de århundregamle asketrær, legge hendene på noen store stenblokker, klappe litt på de gamle bygninger. En siste avskjed med stedet han var så sterkt bundet til.

Vi syntes nok den gangen at det virket noe rart og eiendommelig. I dag forstår jeg den gamle."

Figur 39 Nybø (1968: 231) si skildring av August Koren sitt sakn til staden der han vaks opp.

Også i dag står det mange store gamle tre i prestegarden, både alm (*Ulmus glabra*), ask (*Fraxinus excelsior*), platanlønn (*Acer pseudoplatanus*) og svartfuru (*Pinus nigra*). Det eldste er truleg ei alm står vest for prestelåna mot Seljevågen (figur 40). Trea i Gamlehagen/sentrumsparken, kan vere endå eldre enn dei rundt prestegardstunet.

Figur 40 Gamlealma vest for prestelåna. Ei gamal platanlønn til venstre.

4.0 Notid – situasjonsskildring

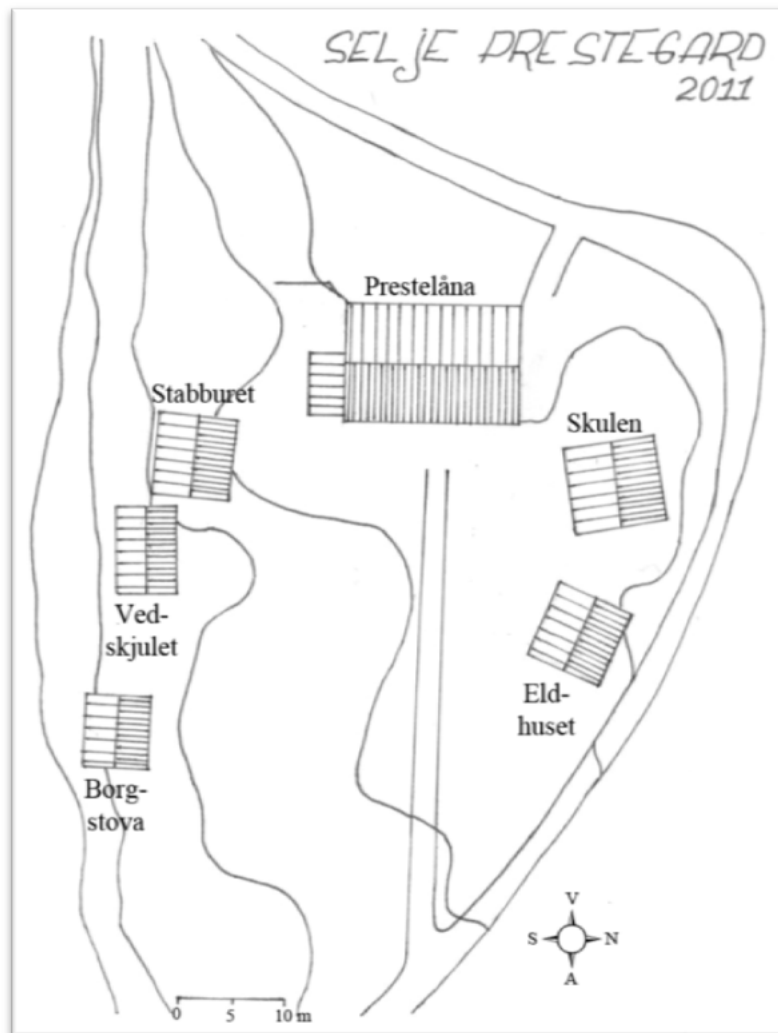
Prestegardshagen er i 2011 prega av enkelt utført vedlikehald, og mykje av arealet består av berre plen. Heile prestegarden er på om lag 7 daa, og av dette er nok kanskje berre opp i mot 4 daa som kan klassifiserast som typisk hageareal. Hagen omfattar dei bygningsnære areala og vert avgrensa av fortau og veg mot vest og nord, ei skråning med krattvegetasjon mot sør, og to store bjørketre mot aust, i tillegg til den vesle borgstova i det sør-austre hjørnet. Det største arealet ligg aust for prestelåna (hovudbygningen), og er eit tydeleg rom omkransa av dei freda bygningane og majestetiske tre. Midt i rommet går ein gruslagd veg fram til den tre meter breie hellegangen ved austveggen til prestelåna (figur 41). Arealet sør for prestelåna er nytta som den private delen av hagen, med treplattung og levegg inntil huset. Plenarealet mot vest vert omkransa av tre, hekk og busker. I nord-vestre hjørnet ligg ein liten haug med nokre få tre og trestammar rundt. Mellom dei to sistnemte går ein hellegang som fører ned mot ein smijernsport til fortauet langs vegen vest for prestegarden. Blomerabattar (bed) ligg sentrert rundt prestelåna.

Figur 41 Hellegangen langs austveggen til prestelåna, som rundar hjørnet ved Skulen, og held fram mot porten i vest. Biletet er henta frå Selje Kloster (2011).

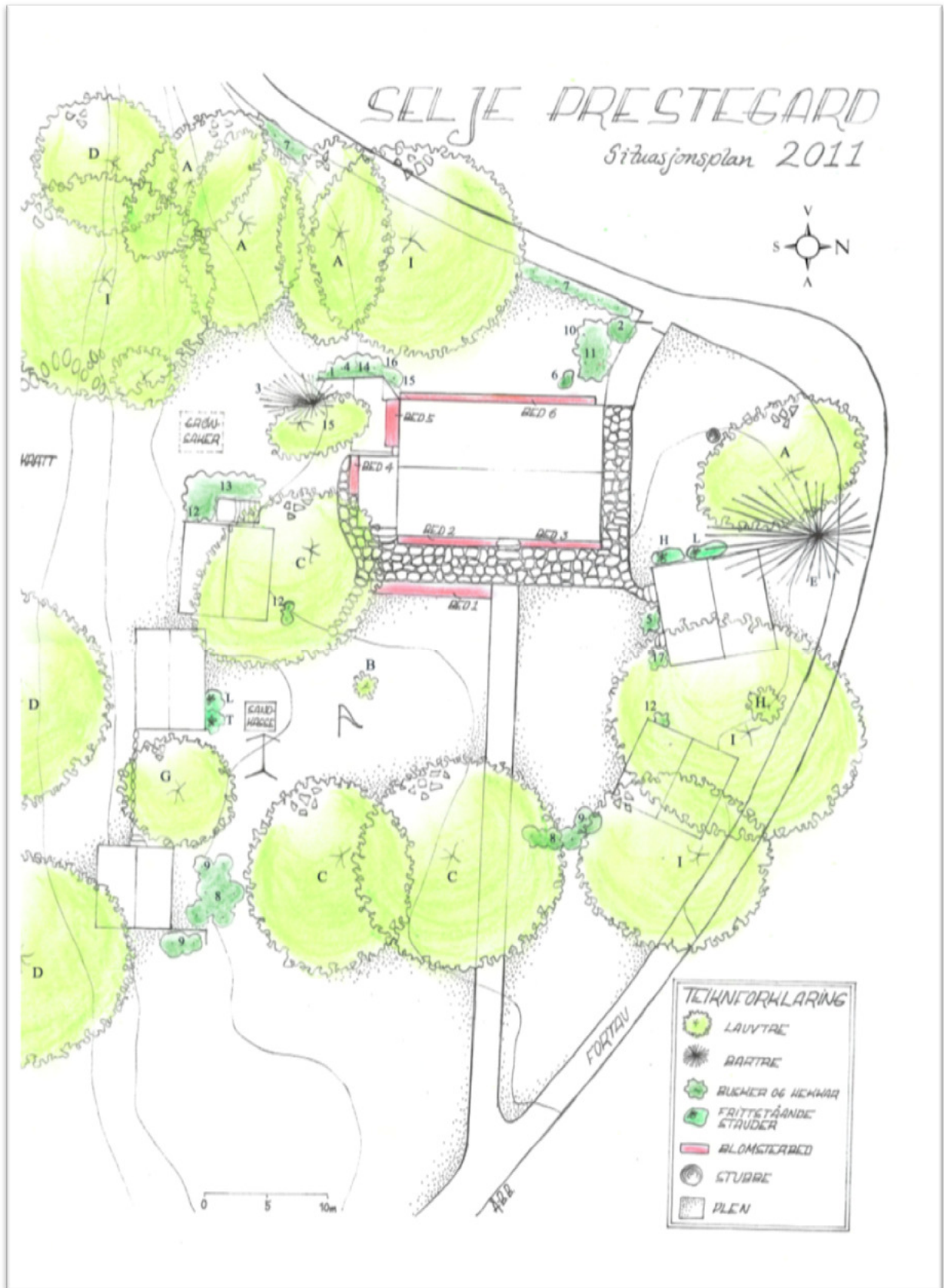
4.1 Situasjonsplanar

I neste kapittel vert plasseringa til mange av artane skildra ved å vise til bygningane i prestegarden. Namn på og plassering av bygningane kan ein finne att i *Situasjonsplan – bygningar* (figur 42).

Figur 42 Situasjonsplan – bygningar.

Situasjonsplan - hagen er teikna i målstokk 1: 250 (her forminska til omtrent 1:500), og er basert på enkel oppmåling ved hjelp av måleband (figur 43). Kartgrunnlaget er Topografisk Norgeskart med ekvidistans 1 m, og gjev difor ikkje eit fullstendig inntrykk av terrenget, sjølv om det teikna arealet er nokolunde flatt. Trea er målt inn med posisjon for stamme og utstrekning av krone, og er merka med bokstavar for å kjennast att i plantelistene i neste kapittel. Busker og frittstående stauder er teikna inn med omtrentleg omfang, og er merka på same måten som trea. Beda er også namngjevne for attkjenning i plantelistene.

Figur 43 Situasjonsplan – hagen i målestokk 1:500. Nummerering og merking må sjåast i samanheng med planteregistreringar i neste kapittel.

4.2 Planteregistreringar, tilstand og merknader

Plantelistene (tabell 4 til 13) er basert på:

- egne registreringar i det noverande hageanlegget sommar/haust 2010 (22. juni, 14. juli, 23. juli, 7. aug. og 9. okt. og supplerande registreringar gjennom haust 2010 og vår 2011)
- personleg kommunikasjon med sokneprestar som tidlegare har budd i Selje prestegard (frå 1976 til og med 2006). Her er brukt følgjande initialar i plantelistene:
 - E.N. = Nerheim (2010 og 2011, pers. medd.).
 - I.V. = Vik (2010, pers. medd.).
- personleg kommunikasjon med førsteamanuensis Per Harald Salvesen ved Arboretet på Milde ved stadfesting av kva roser som kan vere gamle, og ved registrering av tulipanar (Salvesen 2011, pers. medd.). Vurdering av roser ut i frå bilete og skildring. Vurdering av tulipanar ved eige besøk i hagen i mai 2011. Initialar i plantelistene: P.H.S.

Tre

Trea har ei dominerande rolle i prestegardshagen. Det er flest almetre (*Ulmus glabra*) (I), og alle desse er nok svært gamle og viktig å bevare (tabell 4). Alma vest for prestelåna ned mot vegen og hamna er truleg det eldste, og er eit styvingstre som kan vere eldre enn 160 år, jamfør kapittel 3.2.3. Dette treet er i ei uheldig tilstand, då det er rotta vekk eit stort hol ved røtene (figur 44). I treet heng det også ei slengdisse, og det er ofte ungar som leikar her. Som eit resultat av dette og nærleiken til fortauet og vegen, vert det kasta ein del søppel og kvist inn i holet som bidreg til desto meir rote. Asketrea (*Fraxinus excelsior*) (D) i prestegarden har også ei viktig kulturell historie, jamfør kapittel 3.2.3, og det er viktig å bevare dei som står att. To av askene er særskilt store, og alle tre står i krattet sør for borgstova og vedskjulet.

Det er tre store bjørketre (hengebjørk *Betula pendula*) (C) i hagen, og eitt av dei har såkalla "Bjørkeheksekost" - soppsjukdomen *Taphrina betulina*. Bjørketrea er nok ikkje av dei eldste, men gjev hagen ei innramming og skapar eit majestetisk rom aust for prestelåna (figur 45). Sørvest for prestelåna står ei rekkje platanlønn (*Acer pseudoplatanus*) (A), truleg planta som leskjerm. Desse er gamle, og der har før vore fleire. Det står også ei lita platanlønn nord-vestre hjørnet, og i krattet spreier den seg kraftig. I nord-vestre hjørnet av prestegardshagen, like vest for Skulen, står ei stor gamal svartfuru (*Pinus nigra*) (E) (figur 46). Treet hallar så vidt innover for hagen, men det er elles ingen fare for vindfall i næraste framtid. Treet var tidlegare del av ei gruppe med fleire slike furuer, og kan til dømes ha vore planta seint på 1800-talet av presten Landmark. Like ved står stubben av ei

endå større furu, truleg planta på same tid, og som for ein 10- 15 år sidan knakk av i ein storm og skada det nord-vestre hjørnet på prestelåna. Alderen på dette treet skulle vere mogleg å fastsetje ved teljing av årringar.

Mellom vedskjulet og Borgstova står ein svarthyll (*Sambucus nigra*) (F). Dette er eit livskraftig tre som skyter opp rotskot rundt om, også opp etter husveggen til vedskjulet. Oppskota vert fjerna kvart år, og er viktig å halde nede for at bordkledinga ikkje skal få roteskader. I krattet sør for hagen er det kasta mykje hageavfall, og dette har truleg ført til at svarthyllen har spreidd seg også hit. Mellom Skulen og eldhuset, under den store alma som står der, står ei liten, kraftig nedskoren svensk asal (*Sorbus intermedia*) (H). Denne var truleg planta som skjerming mot vegen etter oppmoding frå fylkesgartnaren kring 1970. I perioden mellom 1996 og 2006 vart det også planta ein hestekastanje (*Aesculus* sp.) (B) i plenen aust for prestelåna. Den er framleis svært liten av vekst og har noko brunflekete blad. Då slekta *Aesculus* sp. er generelt saltømfintleige og ikkje likar sandhaldig jord, tyder dette på dårleg veksestad, og i tillegg vert mykje næring og sollys truleg stole av dei store bjørketrea rundt.

Figur 44 Gamlealma med innhol stamme (nedst ved røtene).

Tabell 4 Enkelstående tre i hagen og i skråningen sør for tunet

	Latinsk namn	Norsk namn	Alder
A	<i>Acer pseudoplatanus</i>	Platanlønn	Truleg gamle
B	<i>Aesculus</i> sp.	Hestekastanje	Mellom 1996 og 2006
C	<i>Betula pendula</i>	Hengebjørk	Kring 1950?
D	<i>Fraxinus excelsior</i>	Ask	Gamle
E	<i>Pinus nigra</i> (ssp. <i>Nigra</i> ?)	Svartfuru	Gamalt, kanskje tidleg 1900
F	<i>Prunus</i> (<i>spinosa</i> ?)	Plomme	Kring 1980 [E.N.]
G	<i>Sambucus nigra</i>	Svarthyll	Før 1960.
H	<i>Sorbus intermedia</i>	Svensk asal	Truleg kring 1970.
I	<i>Ulmus glabra</i>	Alm	Gamle, det eldste kanskje +-250 år.

Figur 45 Dominerende tre kring prestegardstunet. Til venstre og i midten: hengebjørk (*Betula pendula*) (tre stykk, det lågaste har truleg soppjukdomen *Taphrina betulina*). Framme til høgre ser ein ei alm (*Ulmus glabra*).

Figur 46 Trea nord i tunet. Frå venstre: eit lita platanlønn (*Acer pseudoplatanus*), ei stor gamal svart furu (*Pinus nigra*) (bak Skulen), ein kraftig tilbakeskjert svensk asal (*Sorbus intermedia*) (så vidt synleg) og to store gamle almetre (*Ulmus glabra*).

Busker og hekk

Rips (*Ribes rubrum*) (8) og solbær (*Ribes nigrum*) (9) har truleg vore nokre av dei sentrale buskene i prestegardshagen frå gammalt av (tabell 5). Dei som står der no, er derimot vanskeleg å fastslå alderen på. Bærbuskene er prega av dårleg stell, og nokre ligg bortimot vassrett mot graset grunna manglande beskjerjing (figur 48).

Mot vegen og fortauet vest for prestelåna står ein hekk av alperips (*Ribes alpinum*) (7). Denne er no i ei dårleg forfatning med ulike høgder og store gap, slik at den ikkje lenger dannar ein tett hekk mot fortauet og vegen utafor. Dette vert forsterka av "ukyndig" klipping kvart år, og ungar som spring inn i hagen for å leike. Der var før eit gjerde som beskytta hekken og hagen, men dette vart teke vekk for nokre få år sidan.

Kystkvitrose (*Rosa alba* 'Maxima') (12) er den einaste av prestegardsrosar i hagen, og kan vere den einaste gamle rosesorten som står att (figur 47 og 49). Blomstringa er rik, og dei fylte blomane har ei sterk, god duft. Rosa står tre stader, der alle tre er spinkle og i dårleg forfatning. Ved eldhuset veks den innafor bordkledinga, og har berre éi grein som strekk seg to meter opp før den når gjennom veggjen (figur 50). Ved sør-vestre hjørnet av stabburet veks den inne i ei snøbærbusk (13), og er lite synleg. På den tredje veksestaden har den før utfalda seg stort, jf. figur 49 men er no dårleg stelt og nesten borte.

Ved sørveggen til Skulen står ein vinterliguster (*Ligustrum ovalifolium*) (5) og ei ikkje artsbestemt buske/tre (17). Desse syner på fotografi frå 1935 og 1938, og av dette kan det tenkast at dei vart planta seint på 1920-talet av presten Reiel Nybø (vedlegg 12). Dei er i så fall av dei eldste buskene som står aust for prestelåna.

I plenen ved nord-vestre enden av prestelåna står det to rododendron (*Rhododendron* sp.) (6), som vart planta mellom 1991 og 1995. Buskene er små av vekst og har brune flekkar på blada, truleg grunna dårleg veksestad med kalkhaldig jordsmonn.

Figur 47 Kystkvitrose (*Rosa x alba* 'Maxima').

Tabell 5 Busker og hekk

	Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
1	<i>Berberis thunbergii</i> 'Atropupurea'	Blodberberis	Gule	Kring 1980 [E.N.]
2	<i>Buxus sempervirens</i>	Vanleg buksbom		Kring 1980 [E.N.]
3	<i>Chamaecyparis</i> <i>pisifera?</i>	Ertesypress?		
4	<i>Chamaecyparis</i> sp.	Ertesypress?		Kring 1980 [E.N.]?
5	<i>Ligustrum ovafolium</i>	Vinterliguster	Kvite	1920- åra eller før.
6	<i>Rhododendron</i> sp.	Rododendron	Lys lilla	Mellom 1991 og 1995 [I.V.]
7	<i>Ribes alpinum</i>	Alperips		Før 1976 [E.N.]
8	<i>Ribes nigrum</i>	Solbær		Ved borgstova før 1976, ved eldhuset etter 1991 [E.N.]
9	<i>Ribes rubrum</i>	Rips		
10	<i>Ribes uva-crispa</i>	Stikkelsbær		
11	<i>Rosa rugosa</i>	Rynkerose	Mørk cerise	Etter 1991 [E.N.]
12	<i>Rosa alba</i> 'Maxima' [P.H.S.]	Kystkvitrose, fylt	Kvite	Truleg gamal [E.N.]
13	<i>Symphoricarpos</i> <i>albus</i>	Snøbær	Rosa	Før 1976 [E.N.]
14	<i>Syringa reflexa</i>	Nikkesyrin	Rosa	
15	<i>Syringa vulgaris</i>	Vanleg syrin	Lys lilla	Kring 1980 [E.N.]
16	<i>Weigela</i> sp.	Klokkebusk	Rosa	Kring 1980
17	Ikkje artsbestemt	Busk/ tre		

Figur 48 Rips (*Ribes rubrum*) og solbær (*Ribes nigrum*) framfor Borgstova. Mellom Borgstova og vedskjulet står ei stor svarthyll . Bak bygningane ser ein krattet, med store asker og mange mindre tre.

Figur 49 Den eine kvitrosa er no spinkel og lita av vekst.

Figur 50 Ei kvitrose veks ut mellom bordkledinga på eldhuset.

Frittstående stauder

Rundt om i prestegarden står enkelte frittstående stauder, hovudsakleg spreidd i plenen eller i gruppe inn til veggjar (tabell 6). Av desse ser fagerfredlaus (*Lysmachia punctata*) (L) og honningknoppurt (*Centaurea montana*) (H) ser ut til å spreie seg noko (figur 51). Fagerfredlaus står tre stader i hagen; ved vestveggen til Skulen, nordveggen til vedskjulet og i bed 6 ved vestveggen til Prestelåna.

Påskeliljer (*Narcissus pseudonarcissus*), tusenfryd (*Bellis perennis*) og snøklokker (*Galanthus nivalis*) står spreidde i plenen. Særskilt snøklokker fins mykje av over alt, og tusenfryd veks i store mengder på plenen aust for Prestelåna. Nokre eksemplar av storkonvall (*Polygonatum multiflorum*) står ei klynge i utkanten av hagen, mot den gamle hagemuren mot sør (figur 52). Desse kan vere attstående frå tidleg 1900-tal, då denne delen av hagen og krattet mot sør truleg var brukt som prydg og nyttehage.

Figur 51 Honningknoppurt (*Centaurea montana*), framfor eine døra til Skulen.

Figur 52 Storkonvall (*Polygonatum multiflorum*), ved krattet i utkanten av hagen.

Tabell 6 Frittstående stauder

	Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskeliljer	Gule	Gamle
	<i>Bellis perennis</i>	Tusenfryd	Kvit/rosa	Gamle
H	<i>Centaurea montana</i>	Honningknoppurt	Blå	
	<i>Crocus vernus</i>	Vårkrokus	Lilla	
	<i>Galanthus nivalis</i>	Snøklokke	Kvite	Gamle
L	<i>Lysmachia punctata</i>	Fagerfredlaus	Gule	Truleg gamle
	<i>Polygonatum multiflorum</i>	Storkonvall		Attstående
	<i>Primula vulgaris</i>	Kusymre	Lys gule	
T	<i>Telekia speciosa</i>	Prakttelekia	Gule	

Beda

Det er 6 ulike blomsterbed i hagen, som alle er merka med nummer (Bed 1, 2, 3 osv) på *Situasjonsplan – hagen*.

Bed 1 ligg aust for prestelåna, mellom hellegangen og plenen, og inneheld eit mangfald av nyare og gamle urter (figur 53 og tabell 7). Mellom anna står der ei relativt ny hageplante; ei vortemelk med raudt bladverk (*Euphorbia dulcis* 'Chameleon'). Denne er liten og slengete i vekst, noko som kan tyde på dårleg veksestad eller liten plass. I bedet står mellom anna gode gamle plantar som haustfloks (*Phlox x hortorum*), arendsspir (*Astilbe arendsii*), duppesoleie (*Ranunculus aconitifolius* fl. pl.), klokkeblåstjerne (*Hyacithoides non-scripta*), tulipan (*Tulipa* sp.) og storhjelms (*Aconitum napellus*) (figur 54- 56).

Figur 53 Bed 1 sett mot sør. Vedskjulet og stabburet bak.

Tabell 7 Bed 1

	Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskeliljer	Gule	Gamle, har vore større mengder [E.N.]
	<i>Narcissus poeticus</i>	Pinseliljer	Gule	
	<i>Aconitum napellus</i>	Storhjelms	Mørk blå	Truleg gamle
	<i>Aquilegia vulgaris</i>	Akeleie	Blå	Truleg gamle. Før 1976 [E.N.]
	<i>Astilbe arendsii</i>	Arendsspir	Kvite	Kanskje gamle
	<i>Euphorbia dulcis</i> 'Chameleon'	Vortemelk med raudt bladverk	Usjåleg	Relativt ny
	<i>Hyacinthoides non-scripta</i>	Klokkeblåstjerne (engelsk)	Blå	Truleg gamle
	<i>Paeonia officinalis</i>	Klosterpion, fylt	Rosa	
	<i>Phlox x hortorum</i>	Haustfloks	Rosa	Truleg gamle. Før 1976 [E.N.]
	<i>Primula denticulata</i>	Kuleprimula	Lilla	
	<i>Ranunculus aconitifolius fl.pl.</i>	Duppesoleie	Kvite	Kanskje gamle
	<i>Rosa</i> 'Esmeralda', Kordes 1980? [P.H.S.]	Stilkrose/bedrose	Ceriserosa	Moderne. Rundt 1980 [E.N.]?
	<i>Rosa rugosa</i>	Buskrose	Lys rosa	Moderne. Rundt 1980 (E.N.)?
	<i>Rosa</i> sp.	Rose	Raude	Moderne. Rundt 1980 [E.N.], eller 1991-1995 [I.V.].
	<i>Trollius x cultorum</i>	Hageballblom	Gule	Truleg gamle
	<i>Tulipa</i> sp.	Tulipan, enkel	Mørk rosa, med blå basalflekk	Truleg gamle [P.H.S]
	<i>Tulipa</i> sp.	Tulipan, enkel	Gule	Moderne [P.H.S]

Figur 54 Storhjelms (*Aconitum napellus*), hageballblom (*Trollius x cultorum*) og duppesoleie (*Ranunculus aconitifolius fl.pl.*) i skjønn foreining.

Figur 55 Engelsk klokkeblåstjerne (*Hyacinthoides non-scripta*).

Figur 56 Rosa haustflok (Phlox x hortorum).

Bed 2 ligg inntil austveggen på prestelåna, sør for hovudinngangen, og har også ein rikhaldig fargeskala (tabell 8). Mellom anna sibirvalmue (*Papaver nudicaule*), engelsk klokkeblåstjerne (*Hyacinthoides non-scripta*) og arendsspir (*Astilbe arendsii*) bidreg til dette (figur 57). Ved trappa framfor hovudinngangen står ei bjønnrot (*Meum antamanthicum*) og ei steinnyperose (*Rosa canina*) (figur 58). Sistnemnte er truleg ein grunnstamme ("villskot") som står att etter at ei okulert edelrose er gått ut (Salvesen 2011, pers. medd.). Dette kan stemme med opplysning frå presten Nerheim (2010, pers. medd.) om at det i 1976 "var stort gammalt rosetre ved hovudtrapp". Nerheim planta fleire rosetre i dette bedet rundt 1980.

Tabell 8 Bed 2

Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
<i>Aquilegia vulgaris</i>	Akeleie	Blå	Gamle
<i>Astilbe arendsii</i> el. <i>Astilbe japonica</i>	Arendsspir eller japanspir	Raude	
<i>Colchicum autumnale</i>	Tidløs		
<i>Crocus vernus</i>	Vårkrokus		
<i>Hyacinthoides non-scripta</i>	Klokkeblåstjerne (engelsk)	Blå, kvite og lys rosa	
<i>Meum athamanticum</i>	Bjønnrot		
<i>Narcissus poeticus</i>	Pinseliljer		Gamle
<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskeliljer		Gamle
<i>Papaver nudicaule</i>	Sibirvalmue	Oransje	
<i>Rosa canina</i>	Steinnype (klunger)	Lys rosa, små, enkle	
<i>Rosa</i> sp.	Lita stilkrose		Rundt 1980 [E.N.]?
<i>Rosa</i> sp.	Stilkrose, kan vere eldre remontantrose.	Rosa	Moderne eller eldre [P.H.S]
<i>Rosa</i> sp.	3 roser utan blomar		Rundt 1980 [E.N.]?
<i>Taxus x media</i>	Hybridbarlind		
<i>Trollius x cultorum</i>	Hageballblom	Gule	Gamle
<i>Ulmus glabra</i>	Alm		Sjølvsådd

Figur 57 Sibirvalmue (*Papaver nudicaule*) og rosa klokkeblåstjerner (*Hyacinthoides non-scripta*) blømer i juni i vestre delen av bed 2.

Figur 58 Klunger (*Rosa canina*) og bjønnrot (*Meum anthamanticum*) i bed 2 ved trappa framfor hovudinggangen til prestelåna.

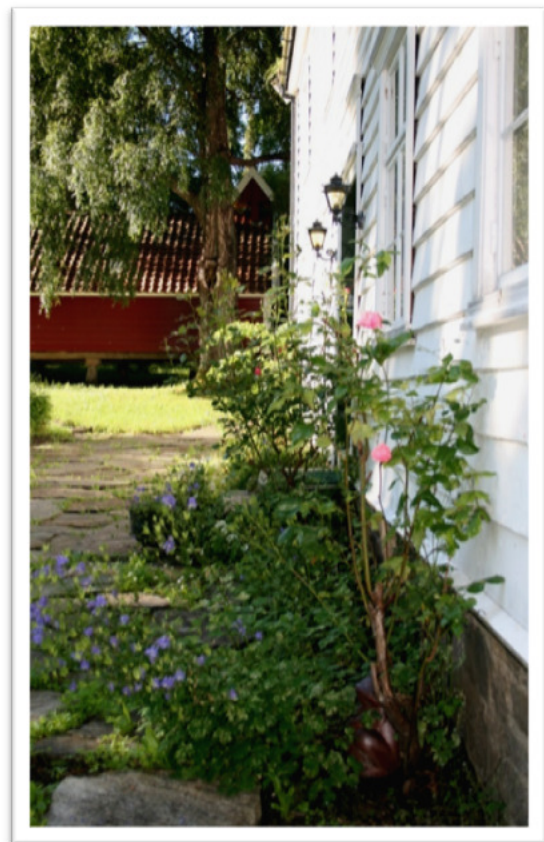
Bed 3 ligg også inntil austveggen på prestelåna, men nord for hovudinngangen (tabell 9). Bedet inneheld for det meste roser (*Rosa* sp.), men også ein moderne tulipan (*Tulipa* sp.) og ei bjønnrot (*Meum athamanticum*) finn vi her. Tette takrenner har ført til at mengder av vatn har "grave vekk" det øvste jordlaget, så bedet er noko skrint. Akeleiene (*Aquilegia vulgaris*) trivst elles veldig godt i dette bedet (figur 59 og 60).

Tabell 9 Bed 3

Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
<i>Aquilegia vulgaris</i>	Akeleie	Blå	
<i>Meum athamanticum</i>	Bjønnrot		
<i>Rosa</i> sp.	Buskrose ('Aloha', Boerner 1949 [P.H.S.]?)	Mellom-rosa	Moderne [P.H.S]
<i>Rosa</i> sp.	Buskrose ('Queen Elizabeth', Lammerts 1954 [P.H.S.]?)	Lys rosa	Moderne [P.H.S]
<i>Rosa</i> sp.	Lita buskrose	Utan roser	
<i>Tulipa</i> sp.	Tulipan	Klårraud, med gul basalflekk	Moderne [P.H.S]

Figur 59 I bed 3 står mykje akeleier (*Aquilegia vulgaris*).

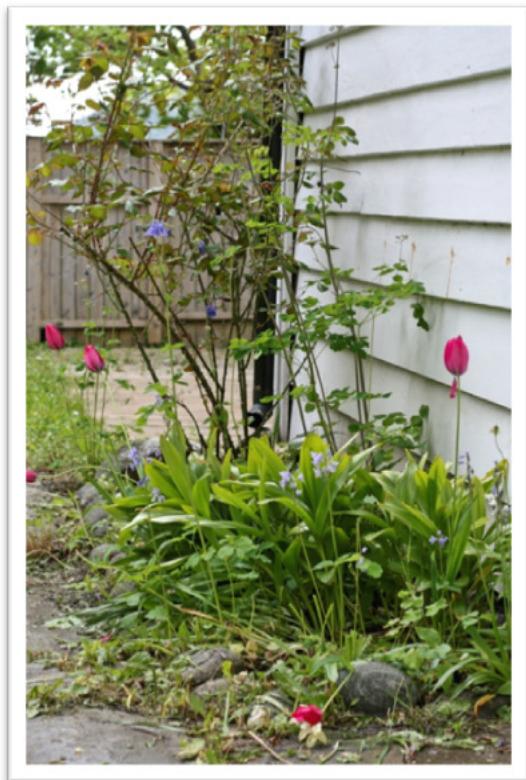

Figur 60 Bed 3 sett mot sør.

Bed 4 ligg inntil veggen på tilbygget sør for prestelåna (tabell 10) (figur 61). I bedet står mange gamle laukar og stauder, mellom anna vanleg tidløs (*Colchicum autumnale*), påskeliljer (*Narcissus pseudonarcissus*) og akeleiefrøstjerne (*Thalictrum aquilegifolium*) (figur 62). Der står også ei rosebusk (*Rosa* sp.), med enkle, klårraude blomar.

Tabell 10 Bed 4

Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
<i>Aquilegia vulgaris</i>	Akeleie	Blå	
<i>Colchicum autumnale</i>	Tidløs	Lys lilla, fylt	
<i>Crocus vernus</i>	Vårkrokus?	Lilla	
<i>Hyacinthoides non-scripta</i>	Klokkeblåstjerne (engelsk)	Blå og kvit	Før 1976 [E.N.]
<i>Leucojum vernum</i>	Klosterklokke	Kvit m/ grøn kant	Før 1976 [E.N.]
<i>Narcissus poeticus</i>	Pinseliljer	Lys gule	Før 1976 [E.N.]
<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Små påskeliljer	Gule	
<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskeliljer	Gule	Før 1976 [E.N.]
<i>Rosa</i> 'Robusta', Kordes 1979 (P.H.S)?	Buskrose	Raude, enkle	Moderne [P.H.S.]? Før 1976 [E.N.]?
<i>Thalictrum aquilegifolium</i>	Akeleiefrøstjerne	Lys lilla	
<i>Tulipa</i> sp.	Tulipanar, enkle	Mørk rosa, med blå basalflekk	Før 1976. Truleg gamal sort [P.H.S.]

Figur 61 Bed 4 ved tilbygget sør for prestelåna.

Figur 62 Akeleiefrøstjerne (*Thalictrum aquilegifolium*).

Bed 5 ligg inntil sørveggen på prestelåna, innafor den private treplattingen (tabell 11). Bedet er truleg det som har vore gjort mest med i dei seinare åra, på grunn av nærleiken til den private sitteplassen. Her veks også ein ukjend klokkeliknande blome med linenerva blad og trekanta frøkapel (*), som liknar på klokkeblåstjerne (*Hyacinthoides non-scripta*) som står i mange av dei andre beda.

Tabell 11 Bed 5

Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Platanønn		Sjølvsådd
* <i>Hyacinthoides?</i>	Laukblome	Blå	
<i>Hydrangea macrophylla</i>	Hortensia		Relativt ny
<i>Othocallis siberica</i>	Russeblåstjerne	Blå	
<i>Rosa</i> sp.	Stilk- eller buskrose, lita	For tida uten roser	Moderne [P.H.S]
<i>Tulipa</i> sp.	Tulipanar, enkle	Gul m.fl.	Moderne [P.H.S]

Bed 6 ligg langs heile vestveggen til prestelåna (tabell 12). Nerheim (2011, pers. medd.) meiner det ikkje var noko bed her i perioden 1976 til 1991. Det er difor vanskeleg å føreslå noko alder på plantane, då dei kan ha vorte flytta frå andre stader i hagen. Kva tid dette bedet vart laga til i perioden etter 1991, er også ukjent, då det ikkje har førekomme opplysningar om dette frå seinare bebuarar. Bedet inneheld mellom anna fagerfredlaus (*Lysimachia punctata*) som er ein aggressiv hageplante som spreier seg og fortrenger andre plantar. Den bør haldast innafor eit avgrensa område. I dette bedet veks martagonlilje (*Lilium martagon*), brun daglilje (*Hemerocallis fulva*) og praktlilje (*Lilium speciosum*) (figur 63 og 64). Desse er utsett, og finst berre som eitt eller to eksemplar. Dette gjeld også for inkalilje (*Alstromeria ligtu*) og sibiriris (*Iris sibirica*), sjølv om desse ikkje vert "plaga" av fagerfredlaus. Andre plantar i bed 6 er mellom anna smågullkorg (*Doronicum orientale*) og ein gamaldags tulipan (*Tulipa* sp.) av gruppa seine, enkle (Salvesen 2011, pers. medd.)(figur 65og 66).

Figur 63 Ei einsleg martagonlilje (*Lilium martagon*) og aggressiv fagerfredlaus (*Lysimachia punctata*).

Tabell 12 Bed 6

	Latinsk namn	Norsk namn	Blomar	Alder
	<i>Alstromeria ligtu</i>	Inkalilje	Gule	
	<i>Bergenia cordifolia</i>	Hjertebergblomst	Raude	
	<i>Campanula trachelium</i>	Nesleklokke?	Kvite	Sjølvsådd?
	<i>Doronicum orientale (D. caucasicus)</i>	Smågullkorg	Gule	
	<i>Hemerocallis fulva</i>	Brun daglilje	Fersken	
	<i>Hosta x fortuneii</i>	Breihosta		
	<i>Iris sibirica</i>	Sibiriris	Blå	
	<i>Leucojum vernum</i>	Klosterklokke	Kvit m/ grøn kant	
	<i>Lilium martagon</i>	Martagonlilje	Rosa	
	<i>Lilium speciosum</i>	Praktlilje	Rosa/kvit	
	<i>Lysimachia punctata</i>	Fagerfredlaus	Gule	
	<i>Malva moschata</i>	Moskuskattost	Lys lilla	
	<i>Narcissus poeticus</i>	Pinseliljer	Lys gul	
	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskeliljer	Gule	
	<i>Papaver nudicaule</i>	Sibirvalmue	Oransje	
	<i>Phlox x hortorum</i>	Haustfloks	Rosa	
	<i>Rosa</i> sp. Kan minne om 'Nina Weibull' [P.H.S.].	Bedrose (1,5 m)	Mørkerosa/-raud, fylte.	Moderne [P.H.S.]
	<i>Rosa</i> sp. Minnar om 'Sympathie' [P.H.S.].	Klatrerose (4 m)	Raude, fylte	Moderne
	<i>Tulipa</i> sp.	Tulipan, enkel - sein	Raud/ mørk raud	Truleg gamal

Figur 64 Praktlilje (*Lilium speciosum*).

Figur 65 Smågullkorg (*Doronicum orientale*) og sibirvalmue (*Papaver nudicaule*) i bed 6, med ein del ugras inn i mellom.

Figur 66 Gamaldags raud tulipan (*Tulipa* sp.) i bed 6, av gruppa enkle, seine (Salvesen 2011, pers. medd.).

Plenen

Element: Flaggstong, huskestativ, sandkasse, to portstolpar av stein (ligg ved eldhuset).

Plenen utgjør som før nemnt, mykje av hagearealet. Den er stort sett frodig og godt vedlikehalde med regelmessig klipping. Artssamansetjinga er dominert av nøysame grasartar, truleg kveke (*Elytrigia repens*), engrapp (*Poa pratensis*) og/eller markrapp (*Poa trivialis*). Andre vanlege artar i plenen er engkarse (*Cardamine pratensis*), hundekjeks (*Anthriscus sylvestris*), engsoleie (*Ranunculus acris* ssp. *acris*), gjerdevikke (*Vicia sepium*), høymole (*Rumex longifolius*), løvetann (*Taraxacum officinale*), skvallerkål (*Aegopodium podagraria*), haukeskjegg (*Crepis* sp.), og nokre stader ein god del mose. I tillegg veks store mengder tusenfryd og snøkløkker, og det finst også nokre felt med påskeliljer og vårkrokus.

Ivar Vik (2010, pers. medd.), som var sokneprest i Selje frå 1991 til 1995, påpeikar i eit brev at "på plenen mellom den ene langveggen på prestegården og Nabben var det et "hav" med snøkløkker hver vår." Vest for prestelåna fins det framleis eit "blomsterhav" tidleg om våren, men ein del av plenen kan no også karakteriserast som "eit stort stykke mold" (figur 67). Årsaka til dette er nok den korte avstanden og lette tilgangen frå fortauet, noko som resulterer i flittig bruk av slengdissa som heng i det gamle almetreet. Dette er uheldig både for plenen og for privatlivet til bebuarar, då denne delen av hagen burde vere avskjerma frå sentrum. Bruken av slengdissa kan også vere farleg, då greinene til dette treet er gamle og tunge.

Figur 67 Gamlealma vest for prestelåna med slengdissa som gjer at plenen er vanskeleg å halde ved like. Det jordopne området kan tydeleg sjåast under slengdissa.

Krattet

Element: Steintrapp, mur, terrassar, forbrenningsomn, nedfelt trestamme, steinblokk.

Krattet har ein gong vore mykje meir ope, og vestre halva har truleg vore brukt som ein del av hagen, då terrenget er *terrassert* og bunde saman med hagen ved ei delvis attgrodd *natursteintrapp* (figur 68). Dette er svært viktige element frå den gamle prestegardshagen. Sjølve skråninga grensar mot den noverande prestegardshagen og bygningane, og er understøtta av ein mur som truleg også er svært gamal. På muren står eit nettinggjerde, og både muren og gjerdet er i ferd med å gro att. Terrassehagen kan ha inneheldt både nytte- og prydvexstar, og nokre av artane her kan sjå ut til å vere attståande hageplantar (tabell 13). Heilt vest i krattet veks store mengder ramslauk, ein viltveksande plante i distriktet. Kanskje var denne likevel flytta til prestegardshagen for å nyttast til smakstilsetjing i mat?

Tabell 13 Hageplantar i krattet (attståande eller forvilla)

	Latinsk namn	Norsk namn	Blomar
	<i>Allium ursinum</i>	Ramslauk	Kvite
	<i>Fallopia japonica</i>	Parkslirekne	
	<i>Rosa rugosa</i>	Rynkerose	Lys rosa
	<i>Sambucus nigra</i>	Svarthyll	Kvite
	<i>Saxifraga umbrosa</i>	Skuggesildre	Kvite/rosa

Krattet inneheld parkslirekne (*Fallopia japonica*) og rynkerose (*Rosa rugosa*), som i tillegg til platanlønn (*Acer pseudoplatanus*) er invaderande spreingsartar som har statusen *høg risiko* i Norsk svarteliste (Artsdatabanken 2007). Også svarthyll (*Sambucus nigra*) står på svartelista, men har statusen *ukjent risiko*. I dette tilfellet har den truleg spreidd seg i krattet frå ei morplante i sjølve prestegardshagen, men deponering av hageavfall kan også vere årsaken.

I 2011 har krattet eit attgrodd preg, der mellom anna platanlønn, stornesle (*Urtica dioica* ssp. *dioica* var. *dioica*) og skogburkne (*Anthyrium filix-femina*) har synleg dominans. Mykje hageavfall har vorte deponert i austre del av krattet i mange år, noko som har ført til stor auke i nitrogentilførsle. Difor er mellom anna stornesle dominerande i denne delen av krattet, i tillegg til at hageavfallet har forma terrenget.

Av andre viltveksande artar i krattet fins mellom anna (omtrentleg dominans i minkande rekkefølge): Vårkål (*Ranunculus ficaria* ssp. *ficaria*), høymole (*Rumex longifolius*), alm (*Ulmus glabra*), skvallerkål (*Aegopodium podagraria*), ask (*Fraxinus excelsior*), selje (*Salix caprea*), rogn (*Sorbus aucuparia*), løvetann (*Taraxacum officinale*), kvitveis (*Anemone nemorosa*), engkarse (*Cardamine pratensis*), hundekjeks (*Anthriscus sylvestris*), villbringebær (*Rubus idaeus*), kysttornemose (?) (*Mnium hornum*), hundegras (*Dactylis glomerata* ssp. *glomerata*), sløke (*Angelica sylvestris*), vivendel (*Lonicera periclymenum*), hegg (*Prunus padus*), engsoleie (*Ranunculus acris* ssp. *acris*), stankstorkenebb (*Geranium robertanum*), marikåpe (*Alchemilla vulgaris*), raud jonsokblom (*Silene dioica*), gjerdevikke (*Vicia sepium*), tepperot (*Potentilla erecta*), sisselrot (*Polypodium vulgare*).

Av andre element finn ein bak (sør for) vedskjulet ein struktur av stein som er mura opp med sement (figur 69). Dette har kanskje har vore ein forbrenningsomn for hageavfall og anna organisk materiale. Over og på denne omnen er det i seinare år bygd ei leikehytte. Ein stor trestamme ligg i nærleiken av steintrappa, med omkrins om lag 0,5 m. I tillegg ligg det ei stor steinblokk lenger aust i krattet.

Figur 68 Steintrappa i vestre del av krattet ligg delvis attgrodd.

Figur 69 Forbrenningsomnen kan skimtast mellom platanlønn (*Acer pseudoplatanus*), hundekjeks (*Anthriscus sylvestris*) og skuggesildre (*Saxifraga umbrosa*).

5.0 Framtid – drøfting

5.1 Kva står att av gamle plantar og element?

For å kunne fastslå kva som er gammalt og nytt i den noverande hagen, må ein først definere ordet *gammelt*. I denne oppgåva vil det seiie plantar og element som var i prestegarden før 1950.

Gamle element

Av gamle element dannar det gamle bygningsmiljøet hovudstrukturen i anlegget. Men det fins også andre gamle element i hagen som framleis eksisterer, og er mogleg å setje i stand att. Desse elementa er:

- Portstolpane av stein (figur 70).
- Hellene (truleg mange overgrodde)
- Steintrapp i krattet
- Lav mur mellom tun og kratt/skråning

Figur 70 Nærbilete av den gamle porten med steinstolpar og dobbelgrind (utsnitt av fotografi frå Os 1957:402).
Steinstolpane ligg framleis i graset ved eldhuset. Mange av hellene er også mogleg å finne i graset kring tilkomstvegen i grus som går her no.

Gamle plantar

Av gamle tre, busker, stauder, laukar og anuellar som står att er både dei sikre og usikre artane teke med (tabell 14, 15 og 16). Dei er difor delt inn i tre kategoriar:

- A – har *sikkert* vore der før 1950
- B – har *truleg* vore der før 1950
- C – har *kanskje* vore der før 1950

Mange av plantane som er ført opp som kategori C representerer gamle hageplantar, og passar såleis godt inn i eit historisk hageanlegg. Om akkurat desse eksemplara har stått der frå gamalt av, er derimot usikkert. Langeland (1992) har mykje informasjon om gamle stauder, og dei fleste artane i tabell 16 kan ein finne att i boka "*Oldemors stauder i våre hager*".

Tabell 14 Gamle tre

Latinsk namn	Norsk namn	Kategori
<i>Fraxinus excelsior</i>	Ask	A
<i>Ulmus glabra</i>	Alm	A
<i>Pinus nigra</i> (ssp. <i>nigra</i> ?)	Furu	A
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Lønn	A
<i>Betula pendula</i>	Hengebjørk	B
<i>Sambucus nigra</i>	Svarthyll	B

Tabell 15 Gamle busker

Latinsk namn	Norsk namn	Kategori
<i>Ligustrum ovalifolium</i>	Vinter liguster	A
Ikkje artsbestemt	Busk/ tre (ved Skulen)	A
<i>Ribes nigrum</i>	Solbær	B
<i>Ribes rubrum</i>	Rips	B
<i>Rosa x alba</i> 'Maxima'	Kystkvitrose	B
<i>Ribes alpinum</i>	Alperips	C
<i>Rosa</i> sp.	Eldre remontantrose?	C
<i>Symphoricarpos albus</i>	Snøbær	C

Tabell 16 Gamle stauder, laukar og anuellar

Latinsk namn	Norsk namn	Kategori
<i>Bellis perennis</i>	Tusenfryd	A
<i>Galanthus nivalis</i>	Snøklokke	A
<i>Narcissus poeticus</i>	Pinselilje	A
<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	Påskelilje	A
<i>Aconitum napellus</i>	Storhjeml	B
<i>Aquilegia vulgaris</i>	Akeleie	B
<i>Astilbe x arendsii</i>	Arendsspir	B
<i>Lysimachia punctata</i>	Fagerfredlaus	B
<i>Papaver nudicaule</i>	Sibirvalmue	B
<i>Phlox x hortorum</i>	Haustfloks	B
<i>Polygonatum multiflorum</i>	Storkonvall	B
<i>Ranunculus aconitifolius fl.pl.</i>	Duppesoleie	B
<i>Saxifraga umbrosa</i>	Skuggesildre	B
<i>Thalictrum aquilegifolium</i>	Akeleiefrøstjerne	B
<i>Trollius x cultorum</i>	Hageballblom	B
<i>Tulipa sp.</i>	Tulipan	B
<i>Bergenia cordifolia</i>	Hjertebergblom	C
<i>Centaurea montana</i>	Honningknoppurt	C
<i>Colchicum autumnale</i>	Tidløs	C
<i>Crocus vernus</i>	Vårkrokus	C
<i>Doronicum orientale</i>	Smågullkorg	C
<i>Hemerocallis fulva</i>	Brun daglilje	C
<i>Hosta fortunei</i>	Breihosta	C
<i>Hyacinthoides non-scripta</i>	Klokkeblåstjerner	C
<i>Iris sibirica</i>	Sibiriris	C
<i>Leucojum vernum</i>	Klosterklokke	C
<i>Lilium martagon</i>	Martagonlilje	C
<i>Lilium speciosum</i>	Praktlilje	C
<i>Malva moschata</i>	Moskuskattost	C
<i>Meum anthamanticum</i>	Bjønnerot	C
<i>Primula denticulata</i>	Kuleprimula	C

5.2 Funksjon – privat eller offentlig?

Prestegarden og prestegardshagen ligg sentralt til kommunesenteret i Selje. Mesteparten av hagen ligg i dag som eit ope gardsrom utan inngjerding mot vegen og fortauet, og fungerer ikkje som ein privat hage. Over vegen vest og nord for prestegarden ligg offentlege grøntområde, som torget ved hamna og sentrumsparken ved Seljesanden. Den vestre og søre delen av hagen, der ein hekk står som skilje mellom hagen og fortauet ved ein busstopp, ligg som eit skjerma uterom frå resten av sentrum.

Funksjonen og bruken av prestegardshagen har endra seg med bebuarane sine behov opp gjennom tida, det vil seie at det har vore meir eller mindre privat med midlertidige inngjerdingar og synleg bruk av hagen. Noverande sokneprest, Kari Leine Balog, har ikkje behov for mykje boltreplass, men treng eit skjerma område til rekreasjon. Området vest for prestelåna vert brukt som leikeplass av born i bygda, sjølv sagt med løyve frå soknepresten, då ho tykkjer det er verdifullt at borna har noko å drive med (Balog 2011, pers. medd.). Men elles er nok dette området det som er mest eigna som ein heilt privat hageflekk. Slik sett er funksjonsinndelinga i dag udefinert, og det er naudsynt å fastsetje ei avklaring av funksjon (og ansvar for vedlikehald). Ved seinare utskifting av bebuarar kan bruken av hagen endre seg, og så lenge buplikta eksisterer er ein nøydd til å ta omsyn til brukarane sine behov. Funksjonsinndelinga må difor vere fleksibel.

Den ideelle bruken av prestegardshagen bør ha ei fast deling av funksjonane – ein del berre til privat bruk, og ein del til både privat og offentlig bruk, som kan nyttast etter avtale mellom bebuarar og det offentlege. Området sør og vest for prestelåna eignar seg best til å vere private hagerom, jamfør figur 71, område B. Det vil seie at bebuarane skal kunne nytte dette området utan å få jamleg tilstrøyming av uvedkommande. Området i tunet aust for prestelåna inneheld ei stor plen med eit kulturhistorisk bygningsmiljø rundt, og fungerer no som inngangsparti til prestegarden, jamfør figur 71, område A. Anlegget har nasjonal interesse, og er verd å vise fram for tilreisande. Sidan store offentlege midlar nytta til bevaring av bygningsmiljøet, vil det vere riktig at også det offentlege får oppleve anlegget, til dømes kunne det vere ideelt for små offentlege arrangement med kulturhistorisk innhald, eller for omvisingar rundt bygningsmiljøet og hagen. Dette området må gjerne vere ein del av det halvprivate området som presten disponerer (etter behov), men bør ha ope tilgjenge på bestemte tidspunkt som er avtalt med soknepresten på førehand.

Det vil vere behov for inngjerding av hagen, som vern mot at uvedkommande forstyrarar privatlivet til bebuarane og som ei klar avgrensing mot resten av sentrum. I første omgang kan dei gamle portstolpane i stein setjast opp att og fungere som ei avgrensing mellom hagen og arealet aust for tunet. Om den gamle dobbelgrinda i porten vert rekonstruert, vil dette også bidra til å gje hagen tilbake noko av sin opphavlege identitet. Historisk sett har hagen elles berre vore avgrensa ved eit enkelt nettinggjerde med trestaurar. Seinare (i 1969) vart det sett opp eit enkelt lågt gjerde med raude langsgåande plankar. Med omsyn til estetisk utforming er begge desse gjerdetypane ikkje å føretrekke. Eit kvitt stakittgjerde av tre vil kanskje vere den beste estetiske løysinga rundt eit historisk kulturmiljø, trass i manglande historisk forankring. Ei avgrensing av hagen bør vere i samanheng med porten, slik at gardstunet vert skild frå det tilgrensande engarealet lenger aust, jamfør figur 71, område D. Når det gjeld dette området, bør det vere ein del av sentrumsparken og ha offentleg tilgjenge, slik at det kan nyttast fritt til dømes som akebakke for barnehageungar, og seinare som temahage/-park med samling av klosterurter. Avgrensing og materiale til dette er elles ei sak som må drøftast med eigar av prestegarden, Opplysningsvesenets Fond, og Riksantikvaren.

Vedlikehaldet av hageanlegget er også ei sak med uklår fordeling, og det er naudsynt med ei fastsetjing av ansvarsområde. Slik ordninga er no, er heile anlegget halde av kommunalt tilsette. For framtida bør nokre av dei private delane kunne haldast og nyttast fritt av bebuarar, til dømes den skjerma uteplassen med treplattung sør for prestelåna. På grunn av storleiken til hageanlegget og den sentrale lokaliseringa, bør likevel størsteparten haldast ved like av det offentlege, slik at heile anlegget vert ein estetisk kvalitet for sentrum. For framtida bør det setjast opp ein plan som sikrar riktig vedlikehald, mellom anna for å bevare dei plantane og elementa som er historisk verdifulle.

5.3 Styving (tilbakeskjering) av tre

Dei store gamle trea er ein viktig del av kulturhistoria til prestegarden i Selje, og er viktig estetisk sett i samanheng med bygningsmiljøet. Ein må difor forsøke å bevare dei lengst mogleg, og vedlikehalde dei best mogleg. Mange av trea har vakse seg store, og utan jamleg beskjering vil tunge trekroner føre til at trea etter kvart fell over ende i sterk vind, eller greiner knekk av og skadar freda bygningar. Dette har allereie skjedd éin gong: Midt på 1990-talet vart ei av furuene som stod nord-vestre hjørnet av prestegarden riven over ende i ein storm, og forårsaka store skadar på prestelåna. No er det berre éi gamal svartfuru att i prestegarden. Furu kan ikkje tilbakeskjerast, då dei ikkje har evne til å setje nye skot frå greiner eller stamme (Hansen 2006).

Tilbakeskjering av trea ved bruk av styving/lauving i samsvar ved vestnorsk tradisjon (kulturlandskapsskjøtsel), er truleg den beste løysinga for å sikre levedyktige tre i mange tiår framover. Treslaga som var mest brukt til styvingstre på Vestlandet er alm og ask, og toler som regel kraftig tilbakeskjering. Kutting av greiner og kvister vil stimulere sovande knoppar nedafor kuttstaden, slik at det neste vekstseson vil danne seg eit tett ris av småkvistar med kraftig bladvekst (Norderhaug et. al 1999: 37). Dei neste åra vil kvistsamlingane verte naturleg tynna ut gjennom uttørring og knekk, og nokre få av greinene vil utvikle seg vidare.

Dei fleste store trea i prestegarden er av artane alm (*Ulmus glabra*), hengebjørk (*Betula pendula*) og platanlønn (*Acer pseudoplatanus*) og i skråninga sør for tunet fins ask (*Fraxinus excelsior*). Desse er det mogleg å bevare, og samstundes vere trygge på at bygningsmiljøet ikkje vert skada i av vindfall i stormar. Den eldste alma i prestegarden, vest for prestelåna, syner merke som tyder på at ho tidlegare har vore styva. Det er også dette treet som er mest utsett for rotvelt/vindfall som kan føre til skader på hus, til liks med dei to andre almetrea i tunet mot vegen i nord. Desse trea er det mest presserande å få gjort noko med i prestegarden. Ein må overvake tilstanden til dei store trea i prestegardshagen, også furua. Dette må gjerast av spesialistar, til dømes trepleiarar, biologar og skogbrukskyndige. Trea er biologiske kulturminne, og fortener like stor merksemd som bygningsmiljøet. Også platanlønn og asketre i krattet kan med fordel tilbakeskjerast. Bjørketre må ein vere meir forsiktig med å tilbakeskjere, og dette bør helst gjerast over fleire år.

For å sikre at arbeidet vert gjort på riktig måte må tilbakeskjeringa utførast av personar med erfaring innafør styvingstradisjonen, eller ein faglært person (trepleiar). Til arbeidet må ein nytte moderne skjerereiskap, og ein faglært vil ha yrkesskadeforsikring som kan dekke eventuelle personskarar forårsaka av bruk av motorsag. Her må det difor offentlege midlar inn. Norderhaug et al. har gode retningsliner for utføring av arbeidet, og det er viktig at det vert gjort til rett tid: *”Det beste tidspunktet for større beskjæring og styving er seinsommer og høst (lauving, emneved) eller tidlig vinter (rising, vedhogst). Men styving av lauvtrær i veksthvile om vinteren kan gi store frostskaider og uttørring. Tre og greiner knekker letter ved styving vinterstid, og skjæring under sevjegang om våren kan gi store skader. Bjørka er spesielt utsatt.”* Då lauvet ikkje skal nyttast til fôr, vil det med tanke på praktisk utføring lønne seg å styve treet i bladlaus tilstand (frå seinhausten og fram mot mars-april). Det er også viktig å følgje opp styvinga; styvingstre kan få overdimensjonerte kroner og vert med aukande alder lettare utsett for rotvelt. Normalcyklusen for styving er mellom 4 og 7 år. Greinene skal styvast av om lag 5 cm over siste styvingsspor, eller greinfestet i stammen, for å unngå skader i vevet der skota sit. Det er også viktig at store snittflater heller slik at fuktigheita renn av.

5.4 Kommunal planlegging av sentrum og grøntområde

I St. meld. nr. 23 (2001-2002) la regjeringa fram ein strategi for korleis ein kan få betre miljø i byar og tettstader ved hjelp av såkalla "grøne" og "blå" område og korridorar (Miljøverndepartementet 2001-2002). Samla sett utgjer desse områda grønstrukturen i ein tettstad, og har nær samanheng med utvikling og trivsel: *"Både negative og positive utviklingstendenser har ofte rot i det fysiske miljøet og hvor trygt og trivelig et område oppfattes. Dårlig ivaretagelse av bygningsmasse og uterom gir signaler om lav prioritet og dårlig image."* Generelt i tettstadar rundt om i landet er grønstrukturen under press, og mange naturområde har vorte oppsplitta og fragmentert som følgje av utbygging og bruksendringar. Årsaken er mellom anna at områda ikkje er tilstrekkeleg sikra eller at dei er dårleg ivaretekne. I Selje er ein så heldig å ha store grønne område som har unngått dei største inngrepa midt i sentrum.

Selje kommune arbeider no med ein ny kommuneplan, og først vil samfunnsdelen og handlingsplanen bli utarbeida. Når arealplanen står for tur, vil ein delplan for Selje sentrum vere ein ideell moglegheit for kommunen til å fastsetje retningslinjer til ei framtidretta og positiv utvikling av sentrum. Dette inneber meir enn berre utbygging og fornying; også ivaretaking av grøntareal og synleggjering av kulturhistoria er med på å skape attraktive stadar. Både prestegarden som kulturmiljø og sentrumsparken er historiske anlegg og grøntområde som bidreg til trivsel og identitet, og som bør integrerast i ein sentrumsplan. Ved å satse på ein samla plan for rehabilitering, drift og utvikling av grøntområda vil ein heve dei kvalitetane som allereie fins i Selje sentrum. Ei satsing på ein heilskapleg grønstuktur med utgangspunkt i dei kulturhistoriske elementa, vil skape positive ringverknader for Selje som turiststad og som innfallspørt til klosterruinane på Selja, og bidra til trivsel og oppleving for eigne innbyggjarar. Det er også ei utømeleg kjelde til kunnskap om kulturhistoria til prestegarden og sterke personlegdomar, og til forskning mellom anna på gamle plantesortar.

5.5 Tilråding – vidare utgreiingar og tiltak

Det fylgjande kapittelet er tilrådingar til vidare utgreiingar og tiltak som bør gjerast framover, på grunnlag av det som har kome fram i arbeidet med oppgåva. Sentrale spørsmål i høve det vidare arbeidet med hageanlegget er:

- Kva har størst verdi?
- Kva har vi kontroll på/kunnskap om?
- Kvar bør det utarbeidast planar/detaljplanar?
- Kva bør undersøkjast nærare?

Som svar på dette, er hageanlegget delt inn i fem ulike område, kvar med sine tilrådingar til planar og utgreiingar, og framlegg til tiltak (figur 71).

Figur 71 Kart med inndeling av område, frå A til E. Kartgrunnlag er henta frå Fylkesatlas (2011).

Generelt for heile hageanlegget

Utgreiingar og planar:

- *Vedlikehaldsplan.* Det bør utarbeidast ein vedlikehaldsplan for det kommunale arbeidet med hagestell i prestegarden. Denne må innehalde ei sjekklister for arbeidet, med rettleiing for luking av bed, beskjering av hekk, bærbusker, roser og andre busker og for handsaming av hageavfall. Det bør også gjennomførast ei praktisk opplæring og synfaring før arbeidet startar. Eit par viktige moment ved vedlikehaldet er:
 - Ved luking av skvallerkål i bed må ein forsøke å få med mest mogleg av røtene, men unngå laukar og røter av andre plantar.
 - Hageavfallet må ikkje dumpast i krattet, då dette vil føre til sterk auke i nitrogentilførsel, og sterk vekst av til dømes stornesle. Det er også viktig å fjerne plantemateriale som vert liggande etter slått. Avfallet skal samlast på ein stad der er lett tilkomst med traktor, og vert henta og nytta av ein lokal bonde. Difor må også torv og sand sorterast frå kvist og ugras.
- *Tiltaksplan.* Det bør setjast opp ein tiltaksplan med prioritering og rekkefølge av tiltak som skal gjerast framover. Slik kan ein sikre at dei mest prekære områda vert prioritert først, og at det ikkje vert gjort noko utan naudsynte utgreiingar og planlegging på førehand.
- *Innsamling og bevaring av plantemateriale.* Norsk genressurscenter arbeider for å kartlegge, bevare og bruke plantegenetiske ressursar i Noreg, gjennom konseptet *Plantearven* (2011). Dette vil seie at genmaterialet til plantane vert undersøkte, og unike sortar vert bevart i ei plantesamling eller frøbank. Ein type bevaringsarbeid som kan vere aktuell for Selje prestegard er Roseaksjonen i regi av Norsk Roseforening, med tanke på kvitrosa (*Rosa x alba* 'Maxima'). Dette kan også vere aktuelt for andre eigarar av gamle hagar i Selje, og ein innsamlingsaksjon til dømes for gamle roser eller tulipanar kan bidra til bruk av stadeige artsmateriale ved ei eventuell restaurering av prestegardshagen. Bed som verkar nye kan også innehalde gamle plantesortar, som til dømes bed 6 ved vestveggen til prestelåna, og det er difor viktig å undersøke og bevare plantane her.

Framlegg til tiltak:

- *Styving av tre.* Store gamle tre er ein viktig del av kulturhistoria til prestegarden, og bør takast vare på. Tunge trekruner kan føre til at trea fell over ende i haust- og vinterstormar, og det er også fare for at tunge greiner kan knekke av og øydelegge freda bygningar. Dette gjeld særskilt for dei store almetrea, som truleg er dei eldste trea i prestegarden. Løysinga for

dette er i første omgang tilbakeskjering etter vestnorsk styvingstradisjon, jf. kap. 5.2.

Styvinga må utførast av fagpersonar med erfaring innafor feltet, for å sikre levedyktige tre i ettertid og riktig handtering i høve til dei freda bygningane. Platanlønn i hagen og ask og alm i krattet kan også styvast dersom det er behov. Bjørk må ein vere forsiktig med å tilbakeskjere, og det bør då helst gjerast over fleire år. Furu toler ikkje tilbakeskjering, då den ikkje har evne til å setje nye skot frå greiner eller stamme.

- *Garasje for presten.* Gjennom heile 1900-talet var det gamle eldhuset nytta som garasje for presten. No er presten utan garasje, og bilen står utan ly for vêr og vind på tunet. Dette er ikkje ynskjeleg verken for eigar av bil eller estetisk sett for eit freda kulturmiljø, og presten har bedt om å få tildelt eller sett opp garasje i eller i nærleiken av prestegarden. Då det ikkje vil vere aktuelt å oppføre ei ny bygning i samanheng med bygningsmiljøet, kan ei løysning vere å byggje ei garasje på plataet over skråninga sør for prestegardstunet, like ved kommunehuset. Området ligg på same eigedom som prestegardstunet, og garasjen vil ha tilkomst frå vegen vis á vis Selje barnehage. Det må sikrast at garasjen vert lite synleg frå bygningsmiljøet i prestegarden, også etter at krattet vert rydda og tynna ut. Om dette er uunngåeleg, må bygningen oppførast i ein stil som underordnar seg byggeskikken til uthusa i prestegarden, det vil seie ei låg raudmåla trebygning med møne.

Område A – Prestegardstunet

Kort oppsummering:

Tunet vart ikkje opparbeidd som prydhage før flyttinga av Borgstova (etter 1927). Før det hadde denne delen av prestegarden funksjon som gardstun, og inneheldt truleg berre nokre få pryd- eller nyttevekstar som ikkje var freistande for beitedyr. På 1930-talet vart det sett opp gjerde og port med kvit dobbeltgrind og portstolpar i stein. Eit rundt bed vart opparbeidd midt i plenen. Seinare har nye bed kome til, og rundt 1960 vart hagen planert ut og mellom anna ein gamal jordkjellar vart fjerna. Planeringa endra truleg ein del av strukturen med hellegangar i tunet, men framleis ligg mange av hellene delvis eller heilt attgrodde.

Utgreiingar og planar:

- *Restaurering/ tilbakeføring.* Om det er aktuelt å tilbakeføre eller restaurere denne delen av hagen bør ein først og fremst tenke på å ta vare på ønska funksjonelle og estetiske element, og ta vekk eller flytte uønskte element. Deretter kan det vere hensiktsmessig å kontakte aksjonen Plantearven for å finne det riktige plantematerialet. Det er viktig å legge ned arbeid

og ressursar i å finne dei mest tidsriktige kultivarar av plantane som nyttast, både for å få korrekt estetisk og arkitektonisk tilknytning til bygningsmiljøet og for å dei riktige plantane historisk og genetisk (Jørgensen 2000). Ved ei tilbakeføring med sikte på perioden rundt 1935, bør dei sentrale elementa vere det runde bedet i plenen, hellegangar og porten med steinstolpar og kvit dobbeltgrind. Hellene kan lokaliserast ved hjelp av spadestikk eller georadarundersøking.

Framlegg til tiltak:

- *Leikeapparat.* Ta vare på leikestativ for framtidig bruk av prestefamiliar med barn. Sandkassa som er nesten heilt grodd att bør fjernast, eventuelt kan ein lage til ei ny ved behov.
- *Flytting av tre.* Hestekastanjen som står midt i plenen bør flyttast til ein betre veksestad. Då den er planta av tidlegare bebuarar, og slik sett er ein del av den nyare historia til prestegarden, kan den setjast ein anna stad i hagen eller i nærleiken av prestegarden.
- *Informasjonstavle.* Den noverande informasjonstavla ved innkøyrsla til prestegarden må gje god informasjon om prestegarden og hageanlegget, og syne samanhengen mellom den noverande prestegarden og sentrumsparken/ Gamlehagen. Informasjonen bør ha ei tiltalende grafisk utforming, gjerne med illustrasjonar, og dekkast med eit vêrbestandig materiale (til dømes pleksiglas).
- *Port og gjerde.* Dei gamle portstolpane i stein bør setjast opp att, og dobbeltgrinda i porten rekonstruerast ut i frå gamle bilete. Dette vil fungere som ei fin avgrensing av tunet mot engarealet lenger aust. Eit kvitt stakittgjerde rundt heile hagen og i samheng med porten, vil vere ei estetisk god løysing for å skilje kulturmiljøet frå resten av sentrum.

Område B – Privathagen

Kort oppsummering:

Den vestre delen av hagen har hatt funksjon som framsida av prestegarden, og tre- og buskplantingar gjekk kanskje heilt ned til fjøra tidleg på 1800-talet. Skard (1950 og 1963) nemner ein *terrassehage* ved langveggen inntil huset i Selje prestegard. Truleg vart det først bygd opp og laga til éi terrasse mot fjøra, der sjøen kom heilt opp til muren ved springflod. Deretter vart vegen mura opp nedafor hagemuren, og i seinare år har fjøra og vågen vorte fylt ut til bilveg og torg, slik at høgdeforskjellen mellom hagen og området rundt er nesten utviska. Etter ein situasjonsplan frå 1923 og ulike fotografi var det eit hageanlegg sør for prestelåna, med grusgangar utforma som eit åttetal, og sitteplass med blømande busker rundt. Hagen var skilt frå gardstunet aust for prestelåna ved ein hekk og ei

enkelgrind. Det er no tillaga eit lite grønsaksbed vest for stabburet, i området der grusgangane var tidlegare. Eit problem i denne delen av hagen er mykje bruk slengdissa som heng i den gamle styvingsalma, som øydelegg plenen. I tillegg vert søppel slengt inn i hagen og inn under eit stort hol ved røtene i treet. Denne delen av hagen har, og bør ha, funksjon som privathage.

Utgreiingar og planar:

- *Hagearkeologisk undersøking.* Det må utførast hagearkeologisk undersøking før det vert grava eller laga til noko meir i denne delen av hagen. Dette er eit *svært viktig område!*

Framlegg til tiltak:

- *Terrasse og levegg.* Skjerma terrasse er ynskjeleg å bevare for framtidig bruk som prestebustad, men har behov for vedlikehald. Leveggen må reparerast eller ny setjast opp.
- *Rehabilitering av hekk.* Ein bør rehabiliterer hekken av alperips og setje opp gjerde mot fortau og bilveg i vest, for å hindre ferdsel inn og ut av den private delen av hagen. Dette kan gjerast ved å plante stiklingar i dei opne "gapa" i hekken. Alperips har sterk vekst, og dei nye delane vil vekse fort til ved jamleg skjering. Hekken kan også jamnast ut i høgda ved å unngå å klippe dei lågare delane i eit par år.
- *Hole i almetre.* For å ta vare på det gamle almetreet er det naudsynt å reinske holet ved røtene for greiner, lauv, søppel og anna rusk, for å avgrense fuktskadar og rote. Deretter bør ein stenge igjen med plank eller finmaska netting, for å hindre vidare opphoping av rusk og ungar eller dyr som kryp inn. Då trekrona er svært stor, og treet gammalt og innholt, må ein vurdere om krona skal beskjerast slik at treet kan vare i mange år framover. Beskjering etter vestnorsk styvingstradisjon er den beste løysinga her.
- *Rehabilitering av plen.* Styving av den gamle alma vil truleg løyse problemet med det jordopne området i plenen, då styving av trekrona vil gje ei svak gjødslingseffekt på plenen. Rotsystem tilsvarande den overjordiske biomassen som vert fjerna, vert raskt brote ned og vil frigjere næringsstoff til feltsjiktet. Om det likevel er behov for rehabilitering av plenen, må det gjerast på ein måte som sikrar artsmangfaldet, mellom anna må ein ta vare på laukar av snøkløkkar og påskeliljer.
- *Avgrensing av fagerfredlaus.* Det er behov for å kontrollere fagerfredlaus som spreier seg og fortrenger andre urter i bed 6. Helst bør ein varsamt halvere omfanget for å sjå kva som laukar som eventuelt ligg under, og deretter jamleg luke vekk og fjerne utløparar. Eventuelt kan ein spa opp bestanden der den i for sterk grad konkurrerer med andre ynskte artar.

Område C – Krattet

Kort oppsummering:

Området inneheld fleire svartelista artar og gror att med m. a. stornesle og oppskot av platanlønn, også som følgje av næringstilførsle (hageavfall). Vestre del av krattet syner spor etter terrasserte bed med natursteinstrapp i midten, og har truleg vore ein del av hageanlegget sør for prestelåna på 1800-talet og tidleg på 1900-talet. Området kan innehalde ein del attståande hageplantar.

Utgreiingar og planar:

- *Detaljundersøking.* Vegetasjonsundersøking og detaljundersøking i området ved steintrapp og terrassar bør utførast før tiltak vert gjort i denne delen av prestegarden.
- *Rydding.* Det må utarbeidast ein plan for rydding/opning av krattet og fjerning av svartelista artar (oppskot av platanlønn, parkslirekne, rynkerose m.m.). Når krattet skal ryddast, må det gjerast varsamt over lang tid, for å sjå om det dukkar opp attståande hageplantar. Storkonvall, ramslauk, skuggesildre og eventuelle andre attståande hageplantar må takast vare på. Skuggesildre må likevel avgrensast i omfang, då denne er spreidd i store delar av krattet. Natursteinstrappa og muren er delvis attgrodde, og må fram att. Trappa kan brukast til dømes som sti til ein garasje sør for prestegarden, ved kommunehuset på andre sida av krattet.

Område D – Enga

Kort oppsummering:

Dette området har tidlegare vore ein del av gardstunet i prestegarden, og husa fram til rundt/etter 1960 ei stor lade. Etter at lada vart riven, vart området planert ut og sådd til. Enga vert i dag slått jamleg av ein lokal bonde, og graset vert nytta til fôr. Skråninga lengst sør i området vert vinterstid nytta som akebakke av mellom anna Selje barnehage.

Utgreiingar og planar:

- *Temahage/ grøntanlegg.* Dersom det er ynskjeleg for Selje kommune, kan området setjast av til ein framtidig hage til presentasjon av gamle prestegardsplantar eller klosterurter, eventuelt til anna type temahage eller grøntanlegg. Ein klosterhage vil gje ein god heilskap i samband med klosterformidling – nær eit potensielt klostresenter/kulturbygg (til dømes i kommunehuset, som vert ståande tomt frå sommaren 2011).

Område E – Gamlehagen/ Parken

Kort oppsummering:

Den gamle prestegardshagen i Selje vart anlagt rundt 1750 av presten Peder Harboe Frimann. Her stod det fram til om lag 1960/1970 både frukttre, bærbusker og kanskje også prydbusker, med ein gamal steingard og store tre som innramming. Hagen vart kalla både Gamlehagen, Storehagen og Hagevollen, og var truleg også mykje nytta av innbyggjarane i Selje. Den vesle borgstova i prestegarden var plassert i hagen til bruk som arkiv frå 1927 til 1966. Hagen forfall sakte men sikkert gjennom heile 1900-talet grunna mangel på vedlikehald, og dei store trerekkjene er det einaste som står att frå Gamlehagen i dag. Lauvtrea her er truleg endå eldre enn trea i prestegarden, og difor kanskje dei eldste biologiske kulturminna i sentrum av Selje. Det står også att tre store lerker (europeisk lerk - *Larix decidua*), som truleg vart planta på 1800-talet. Området er i dag nytta som sentrumspark og inneheld ein paviljong, fleire leikeapparat, grusgangar og dammar (nokre attgrodde), og ymse buskplantingar. Dette er eit viktig kulturhistorisk område og grøntanlegg i Selje sentrum.

Utgreiingar og planar:

- *Situasjonsplan og registrering.* Sidan dette området ikkje lenger er rekna som ein del av prestegarden, er det ikkje teke med i registreringa i denne oppgåva. Det er likevel viktig at ei slik registrering vert gjort, både med tanke på å finne spor etter det gamle hageanlegget og for framtidig planlegging og tiltak.
- *Heilskapleg planlegging.* Ein samla plan for rehabilitering, drift og utvikling av sentrumsparken med utgangspunkt i dei historiske elementa, vil sikre heilskap i høve til kulturmiljøet i prestegarden. Samanhengen med prestegardsanlegget bør vere synleg og presenterast både for fastbuande og for tilreisande.

Framlegg til tiltak:

- *Informasjonstavle.* Informasjonstavla ved innkøyrsla til prestegarden, bør opplyse om at sentrumsparken opphavleg var den eldste prestegardshagen.
- *Bevaring av tre.* Det er viktig å ta vare på trerekkjene som står att frå den gamle prestegardshagen i parken. Om det er behov, kan lauvtree tilbakeskerast som skildra i kapittel 5.3.

6.0 Konklusjon

Prestegardshagen i Selje har endra seg mykje sidan den første hagen vart anlagt kring 1750. Hageområdet har vorte flytta, og dei opphavlege funksjonane og strukturane har endra seg mykje, spesielt det siste hundreåret. Likevel finn ein store verdiar i det som står att. Hageanlegget inneheld framleis mange gamle plantar og element, og det er utvilsamt mogleg å finne fleire spor - mellom anna i krattet, under grasdekket i den sørlege delen av hagen og i sentrumsparken. Det er difor viktig at det vert gjort undersøkingar før noko meir vert gjort i desse områda. Historia til hageanlegget i Selje har aldri fått noko særleg merksemd, så det er framleis mykje å avdekke.

Av spor frå gamle dagar vil eg særskilt nemne dei store trea, både i prestegarden og Gamlehagen/sentrumsparken. Desse er biologiske kulturminne av nasjonal verdi, og må takast vare på best mogleg. Prestegardshagen med dei gamle trea utgjer ein uunnverleg del av prestegarden og sentrum i Selje, og fortener like stor merksemd som det freda bygningsmiljøet. Det er fullt mogleg å ta vare på begge deler, utan at det eine skal "overskugge" det andre. I oppgåva er det presentert ei løysing for mellom anna tilbakeskjering av trea. Men her må det offentlege midlar til, og håpet er at oppgåva vil synleggjere verdiane til hageanlegget for offentlege krefter som kan bidra. Kommunen kan også bidra med heilskapleg grøntplanlegging basert på ivaretaking og formidling av dei kulturhistoriske verdiane. I oppgåva er det også presentert løysingar for korleis ein kan sameine buplikt og private funksjonar med offentleg bruk og formidling av prestegardshagen.

I enkelte delar av hagen er tilstanden dårleg, så nokre vedlikehaldsmessige tiltak må gjerast så raskt som råd. Mange små tiltak utgjer store summar, og det er difor viktig at det vert laga ein plan med prioritering av tiltak, og at det vert skaffa midlar til gjennomføring av tiltaka. Sidan hagar er levande og raskt kan forfalle, må dei presserande tiltaka prioriterast først og ikkje utsetjast.

Gamle hagar er uløseleg knytt til bygningsmiljøet dei omkransar, og dermed er dei gamle bygningane også avhengig av hagen sin. På same måten som det vert lagt ned store ressursar i å restaurere og oppretthalde det autentiske ved historiske bygningar, burde ein også kunne avsjå ressursar til kulturmiljøet kring bygningane. Hageanlegget i Selje prestegard var eit sentrum for den kulturelle aktiviteten i Selje, og til saman utgjer hagen og bygningsmiljøet i prestegarden ein kulturskatt for sentrum og kommunen. Det er viktig at det vert synleggjort, og at heile anlegget vert bevart med den autentisiteten som høyrer med ein freda prestegard og eit historisk hageanlegg.

Litteraturliste

Skriftlege kjelder

- Artsdatabanken (2007): *Norsk Svarteliste 2007. Økologiske risikovurderinger av fremmede arter*. Trondheim: Artsdatabanken.
- Berge, Ragnvald (1996): *Claus Frimann frå Selje*. I: Årbok for Nordfjord 1996, nr. 30. Sandane: Nordfjord Sogelag/ Sogn og Fjordane Ungdomslag/ Nordfjord Folkemuseum, s. 107 – 114.
- Bruun, Magne (2005): *Tohundre år med norske hager: En oversikt over hovedretninger i norsk hagekunst fra tiden omkring 1750 fram til midten av 1900-tallet*. I: Bekkely, Eva I., Mette Eggen, Madeleine von Essen og Cecilie Godager red. *Gode råd om gamle hager*. Oslo: Fortidsminneforeningen, s. 5-12.
- Dale, Irene (2005): *Prestehagar*. I: Årbok for Sogn nr. 51, 2005. Kaupanger/Florø: Historielaget for Sogn, De Heibergske Samlinger.
- Djupedal, Reidar (1966): *Selja i tusen år*. Selje.
- Djupedal, Reidar (2010): *Gamle Selje: Kulturhistoriske tekstar i utval ved Ove Eide*. Førde: Selja Forlag.
- Djupedal, Torkjell (1996): *Selja: Kulturhistorisk handbok*. Førde: Selja Forlag.
- Eggen, Mette (2005): *Hus og hage hånd i hånd*. I: Bekkely, Eva I., Mette Eggen, Madeleine von Essen og Cecilie Godager red. *Gode råd om gamle hager*. Oslo: Fortidsminneforeningen, s. 2-3.
- Essen, Madeleine v. (1999): *Våre levende kulturminner: på høy tid å verne*. I: *Fortidsvern* 25 (1) s. 2-3.
- Flokkmann, Ina Backer (1976): *Prestegårder: fortid, nåtid og fremtid*. Oslo: Foreningen til Norske Fortidsminnemerkeres Bevaring.
- Grue, Unni Dahl red. (1993): *Ta vare på gamle hager*. Oslo: Statens fagtjeneste for landbruket/Hageselskapet.
- Helle, Turid (1992): *Kulturlandskap og kulturmarkstypar i Selje kommune. Kulturlandskap i Sogn og Fjordane, bruk og vern*. Rapport nr. 23. Sogndal: Sogn og Fjordane Distriktshøgskule, avdeling for landskapsøkologi.
- Horgen, Jan E. (1999): *Norske Prestegårder: folk og hus*. Oslo: Landbruksforlaget.
- Jørgensen, Per Magnus (2000): *Bruk og misbruk av plantesorter i historiske hager*. I: Moe, Dagfinn. Per Harald Salvesen og Dag Olav Øvstedal red. *Historiske hager: En nordisk hagehistorisk artikkelsamling ved 100-årsfeiring av Muséhagen i Bergen, mai 1999*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Langeland, Knut (1992): *Oldemors stauder i våre hager*. Oslo: Schibsted Forlag.
- Lid, Johannes og Dagny Tande Lid (2005): *Norsk flora*. Elven, Reidar red. Oslo: Samlaget.

- Miljøverndepartementet (2001-2002): *Bedre miljø i byer og tettsteder*. St.meld. nr. 23 (2001-2002). Oslo, Miljøverndepartementet.
- Moen, Asbjørn (1999): *National Atlas of Norway: Vegetation*. Hønefoss: Norwegian Mapping Authority.
- Mossberg, Bo og Lennart Stenberg (2007): *Gyldendals store nordiske flora*. Oslo: Gyldendal.
- Neumann, Jacob (1824): *Bemærkninger paa en Reise i Søndmør og Nordfjord / af [Jakob] Neumann*. I: *Årbok for Nordfjord 1996, nr. 30*. Sandane: Nordfjord Sogelag/ Sogn og Fjordane Ungdomslag/ Nordfjord Folkemuseum, s. 61 – 106.
- Norderhaug, Ann et al. (1999): *Skjøtselsboka: for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*. Oslo: Landbruksforlaget.
- Nybø, Sverre Bernhard (1968): *Prestegård på sagagrunn: Minner fra Selje*. I: Christie, Elisabeth red. *Prestegårdsliv: Minner fra norske prestegårder* [bind III]. Oslo: Forlaget Land og kirke/ Gyldendal Norsk Forlag, s. 220 – 232.
- Os, Edvard (1957): *Selje og Vågsøy: Bygdene og bygdesamfunnet* [bind I]. Oslo.
- Prestegårdstilsynet (2011): *Selje kommune. Prestegårdstilsynet* [Kommunalt arkiv]. Arkivnr.: 11/2045-1. Leikanger: Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane. Informasjon henta ut: [25.3.2011].
- Riksantikvarens arkiv (2011): Figur 9, 19, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 32(a, b og c), 34, 35, 36. Arkivsamling: *Selje prestegård* [Fotografi og teikningar]. Oslo: Riksantikvaren.
- Skard, Torfinn (1950): *Prestegårdshagene i Norge*. Upublisert manuskript, Riksantikvarens bibliotek.
- Skard, Torfinn (1963): *Hagebruk og gartneri i Norge: en historisk undersøkelse fram til omkring 1950*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Støylen, Kaare (1955): *Claus Frimann: almuens sanger 1746-1829: glimt fra et hundreårs kirke- og kulturhistorie*. Bergen: J.W. Eides Forlag.
- Wiig, Einar (1991): *Bernt Tunold*. Bergen: Nord 4.

Kjelder frå internett

- BickFoto (2011): Figur 4. *Thomas Bickhardt - prospektkort* [Fotografi]. Tilgjengeleg frå: <http://bickfoto.no/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=39> [16.6.2011].
- Dam-Nielsen, Borgny (2001): *Selje prestegard*. Leikanger: Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane. Tilgjengeleg frå: <<http://www.fylkesarkiv.no/kl/detalj/?id=336>> [2.6.2011].

Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane (2011a): Figur 14. *Prestegarden i Selje* [Fotografi]. Lokal signatur: SASf-001.5379. Arkiv/samling: FAKf-100100.117470. Tilgjengeleg frå: <<http://www.fylkesarkiv.no/foto/detalj?http://www.sffarkiv.no/sffbasar/default.asp?p=result&ptype=single&db=dbfoto&sql=sfffoto%20=%20%27FAKf-100100.117470%27>> [7.6.2011].

Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane (2011b): Figur 15. *Peder Harboe Frimann* [Måleri]. Lokal signatur: VAGf-94035.0002. Arkiv/samling: SFFf 1994334.002. Tilgjengeleg frå: <<http://www.fylkesarkiv.no/foto/detalj?http://www.sffarkiv.no/sffbasar/default.asp?p=result&ptype=single&db=dbfoto&sql=sfffoto%20=%20%27SFFf-1994334.0002%27>> [16.6.2001].

Fylkesatlas (2011): *Fylkesatlas Sogn og Fjordane* [Interaktivt kart]. Tilgjengeleg frå: <<http://fylkesatlas.no/default.aspx?gui=1&lang=3>> [7.6.2011].

Geoportalen (2011): Figur 1. *Selje kloster* [Fotografi]. Tilgjengeleg frå: <<http://www.geoportalen.no/sfiles/2/26/9/picture/selje.jpg>> [16.6.2011].

Hansen, Ole Billing (1.2.2006): *Månedens plante i februar: Skogfuru (P. sylvestris)*. Ås: UMB, Institutt for plante- og miljøvitenskap. Tilgjengeleg frå: <<http://www.umb.no/ipm/artikkel/manedens-plante-i-februar-skogfuru-p-sylvestris>> [25.5.2011].

Meteorologisk institutt (2011): *eKlima - Gratis tilgang til vêr- og klimadata frå Meteorologisk institutt frå historiske data til sanntidsobservasjonar*. Rapport bestilt frå: <<http://www.eklima.no>> [15.5.2011].

Norges geologiske undersøkelse (2011): *Berggrunnsgeologidatabasen* [Interaktivt kart]. Tilgjengeleg frå: <<http://www.ngu.no/kart/bg250/>> [16.6.2011].

NRK Fylkesleksikon (2011): *Claus Frimann*. Tilgjengeleg frå: <http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Claus_Frimann> [11.6.2011].

Opplysningsvesenets Fond (2011): *Eierskap og Innhenter vedlikeholdsetterslep*. Tilgjengeleg frå: <<http://ovf.no/Om-OVF/Overordnet/Eierskap>> og <<http://ovf.no/Prestebolig/Prosjekter/Innhenter-vedlikeholdsetterslep>> [10.6.2011].

Ordnnett (2011): *Kunnskapsforlagets blå språk- og ordboktjeneste*. Søkord "åbot". Tilgjengeleg frå: <<http://ordnett.no/>> [14.6.2011].

Plantearven (2011): *Du kan bidra til bevaring*. Tilgjengeleg frå: <<http://www.plantearven.no/bevaring/>> [7.6.2011].

Selje Kloster (2011): Figur 37 og 41. *Selje prestegård* [Fotografi]. Tilgjengeleg frå <http://seljekloster.com/index.php?option=com_content&task=view&id=46&Itemid=101> [16.6.2011].

Selje.info (2011a): *Prestegarden: Om bebuarane på prestegarden* . Tilgjengeleg frå:

<<http://www.selje.info/index.php/Prestegarden>> [18.4.2011].

Selje.info (2011b): Figur 38. *Fil: Postkort 0004.jpg* [Fotografi/postkort]. Tilgjengeleg frå:

<http://www.selje.info/index.php/Fil:Postkort_0004.jpg> [16.6.2011].

Statistisk sentralbyrå (2011): *Tall om Selje kommune*. Tilgjengeleg frå:

<<http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=14>> [10.6.2011].

Munnlege kjelder

Balog, Kari Leine (2011): *Re: Invitasjon til møte om prestegårdshagen, 14. april* <E-post til Åse-Birgitte Berstad, 11.4.2011> Stilling: Sokneprest i Selje fom. 2006.

Birkeland, Gunnar (2010): *Herregud! Hagene også?* Disen Kolonial: Breidablikk – nasjonalt forum for kulturarv, *Til nytte og behag – prestegårdshagen som forsvant (seminar)*, Melhus 28.10.2010. Stilling: Prestegårdsinspektør i Opplysningvesenets Fond.

Bruun, Magne (2010): *Hva er en prestegårdshage?* Disen Kolonial: Breidablikk – nasjonalt forum for kulturarv, *Til nytte og behag – prestegårdshagen som forsvant (seminar)*, Melhus 28.10.2010. Stilling: Professor emeritus ved Universitetet for miljø og biovitenskap, Ås.

Kuld, Hildur (2011): *RE: Planteliste Selje prestegårdshage* <E-post til Åse-Birgitte Berstad, 21.3.2011> Stilling: Prestegårdsinspektør i Opplysningvesenets Fond.

Nerheim, Erling [E.N.] (2010): *Prestegårdshagen i Selje* <Brev til Åse-Birgitte Berstad, 7.12.2010>

Nerheim, Erling [E.N.] (2011): *SV: Selje prestegårdshage* <E-post til Åse-Birgitte Berstad, 12.4.2011>

Salvesen, P. H. [P.H.S.] (2011): *RE: Roser i Selje prestegård*. <E-post til Åse-Birgitte Berstad, 7.3.2011>

Vik, Ivar [I.V.] (2010): *Plan Selje prestegård* <E-post til Åse-Birgitte Berstad, 6.12.2010>

Vårdal, Astrid (2010): Intervju. Berstad i Selje, august 2010.

Vedlegg

Vedlegg

Innhald

VEDLEGG 1: OVERSYN OVER PRESTAR I SELJE.....	91
VEDLEGG 2: UTSNITT FRÅ KART (J. A. KROGH, 1770-TALET)	95
VEDLEGG 3: FREDINGSVEDTAK (RIKSANTIKVAREN 1991)	96
VEDLEGG 4: INTERVJU MED ASTRID VÅRDAL (UTDRAG).....	100
VEDLEGG 5: BREV FRÅ FYLKESKONSERVATOREN (UTDRAG)	104
VEDLEGG 6: KART OVER PRESTEGARDEN (RIKSANTIKVAREN 1986)	105
VEDLEGG 7: BREV TIL KYRKJEDEPARTEMENTET (1968)	106
VEDLEGG 8: PLAN OG PLANTELISTE AV FYLKESGARTNAREN (1968)	108
VEDLEGG 9: HAGEN OG HAGEGJERDE, 1968-1969	110
VEDLEGG 10: BEFARING DEN 9. MAI 1980	114
VEDLEGG 12: ANDRE BILETE (RIKSANTIKVARENS ARKIV).....	118

Vedlegg 1: Oversyn over prestar i Selje

Namn	Sokneprest periode	Gift med	Born
Kolbeinson, Berg	1320-åra		
	Djupedal, T. 1996: 70: "Han fekk i eit brev 9. mai 1322 påtale av biskop Audfinn i Bergen for at han ikkje budde på Bø (på austsida av øya Selja, red.anm.), men hadde flytta inn på fastlandet. Truleg hadde Berg slege seg til på Hove, den største garden kyrkja åtte, som seinare vart prestegard. Biskopen truga med at presten ville misse embetet sitt, om han ikkje flytta ut på Selja igjen. Om presten Berg flytta ut att til Selja, seier kjeldene ikkje noko om."		
Aslak	1338 (på Selja)		
Jon	1520-åra (på Selja)		
Gottfriedsson, Peder ca. 1500-1561	1536 -1561		
	Den siste katolske presten, gjekk over til den lutherske læra etter reformasjonen.		
Gjertsson, Peder d. 6. juni 1966	1561 - 1566		
	Kapellan hjå Peder Gottfriedson		
Peder	Nemnt i 1569		
Engelbrekt	Nemnt i 1578		
Olufsson, Abel 1552 – 1627	1588 – 1612	<i>Else Dideriksdotter</i>	
	Fødd i Kinn. Hadde studert i Rostock. Seinare sokneprest i Eid.		
Abelsson, Mogens	1612 – 1614	<i>Margrete Johansdotter</i> frå Bergen	
	Vart prest i Selje etter far sin, Abel Olufsson. Seinare sokneprest i Vikøy, der han vart avsett.		
Bang, Knud Nilsson d. 1630	1614 -1630		
Due, Isach Jørgensson ca. 1600 – 1647	1630 - 1647	<i>Maren Sørensdatter Friis</i> ca. 1610-1677	
	Student frå Bergen.		
Stud, Jacob Rasmusson 1619-1659	1647-1659	<i>Maren Sørensdatter Friis</i> (enkefrue etter Due)	
	Student frå Bergen 1636, studerte i Leyden 1642. Det var Stud som fekk soknekyrkja flytta frå Bø til Hove i 1654. Studt var kjent for å vere svært kunnskapsrik, og vart mellom anna brukt til å tyde innskrifter på gamle bautasteinar på Giske.		
Beyer, Peder Ananiasson	Frå 1659 til han døydde få år etter. Nemnd i 1661.	<i>Maren Sørensdatter Friis</i> (enkefrue etter Due og Stud)	
	Pers. kapellan hjå Studt.		
Bugge, Nils Hansson	Til 1668	<i>Maren Sørensdatter Friis</i>	

ca. 1618- 19.05.1668		(enkefrue etter Due, Stud og Beyer)	
	Student frå Stavanger 1636.		
Harboe, Peder Nilsson 1635 – 1703	1668 – 1703, prost 1670	Gift to gonger: 1. <i>Susanna Olavsdotter Torp</i> 2. <i>Margrete Randulf</i>	Fekk til saman 28 born med dei to konene, av desse vaks 14 opp. <i>Anna (1672-1769)</i>
	Student frå Bergen 1651, magistergraden frå Universitetet i København 1684. Nekta å gifte seg med presteenka, Maren.		
Finde, Peder Rasmusson d. 1709	1703- 1709	Gift i 1703 med dotter eller enkja til Peder N. Harboe (<i>Anna Harboe (1672 – 1769)</i> eller <i>Margrete Randulf</i>)	
	Sidan sokneprest i Eid. Os (1957: 407) skriv om Rasmusson Finde: <i>“Då han tok over embetet i Selje, hadde det ikkje vore husvølingar på prestegarden på 33 år, så no var mykje til nedfalls der. Han tok på seg å setja alt i stand mot ei godtgjersle på 24 sk. frå kvar bonde i prestegjeldet.”</i>		
Frimann, Claus Johansson 21.03.1666- 09.12.1715	1709 - 1715	<i>Anna f. Harboe</i> 1672 – 1769, dotter til tidlegare sokneprest Peder N. Harboe	<i>Else Catharine (ca. 1700- ?)</i> <i>Anne Margrethe Clausdatter (1702-1775)</i> <i>Drude (1705 - ?)</i> <i>Peder (1713-1759)</i> , sokneprest i Selje
	Fødd i Kvinnherad/ Holsnøy. Døydde i Selje. Student 1685, teologisk eksamen 1687.		
Madsen, Søren 1686 – 1742	1716 – 1742	<i>Anna f. Harboe</i> 1672- 1769 Dotter til Peder N. Harboe, enkje etter Claus J. Frimann. <i>“Noregs rikaste presteenkje”</i> (Djupedal, Reidar 2010: 244).	
	Fødd i Korsør i Danmark. Døydde i Selje. Student frå Slagelse, teologisk eksamen 1712, ei tid rektor i Sorø.		
Burchardt, Henrik Martinsson d. 1945	1942 - 1945		
	Fødd i Holstein. <i>“Han fekk epilepsi av dei harde sjøferdene og døydde tri aar etter han var komen til Selja”</i> (Husevåg, Ludv. 1929).		
Frimann, Peder Harboe 25.06.1713- 18.06.1759	1745 - 1759	<i>Sara Isaksdotter Cold,</i> 1714–1800	<i>Claus (1746-1829)</i> , prest i Davik, (“diktarpresten”) <i>Johan Cold (1751 – 1826)</i> , stadslege i Trondheim <i>Peder Harboe (1752-1839)</i> , konferanseråd, førstesekretær og diktar i København. <i>Isaach Severin (1750 – 1811)</i> , sokneprest i Overhalla. Endå 3 søner døydde som små; <i>Isak (1747)</i> , <i>Isak Cold (1749)</i> og <i>Wilhelm (1757)</i> .
	Fødd i Selje, son til Claus J. Frimann og Anna Harboe Frimann. Han var den første presten som skreiv om historiene rundt prestegarden, klosteret på Selja og lokalmiljøet (den eldste kallsboka for Selje påbyrja i 1746). Bygde “Grønestova”, og familien budde nok der ei tid. Student frå Bergen 1729, teologisk eksamen 1735. Støylen, Kaare 1955: 29-30: <i>“I Nannestad hadde Frimann møtt datter til Romedalspresten Isac Andreassøn Cold. Hun var søster av den kjente Fredrikshald-presten Johan Cold. Sara Cold er en av dem som fortjener å minnes, fordi hun har vært med</i>		

	<i>på å gjøre norske prestehjem til arnesteder for vårt folks kulturliv. [...] Sara Cold bør i vår kulturhistorie finne sin plass ved siden av prestekoner som Gustava Kielland og Hanna Winsnes."</i>		
Angell, Peter Petersson 1702-1781	1759 - 1781	<i>Helene Marie Brøndlund</i> 1718-1770	Fungerte som "stefar" for ungane til førre sokneprest, Peder Harboe Frimann.
	Fødd på Helgeland. Student frå Trondheim 1724.		
Schmidt, Clemens 1734 -1805	1781 - 1805	<i>Maren Cathrine Christie</i> 1740- 1775	
	Fødd i Kvinnerad. Student frå Bergen 1755, teologisk eksamen 1760. Lækjekunnig. Ny prestebustad og borgstove vart sett opp (1782-84) til han tiltredde embetet.		
Heiberg, Gabriel 1769–1838	1806 - 1826	<i>Mette Cathrine Stub</i>	
	Fødd i Gloppen. Student frå Bergen 1789, teologisk eksamen 1792. Gabriel Heiberg hadde og «distrikts-kommandoen» over det lokale sjøforsvaret under to engelske fregattars angrep ved Silda i 1810. Seinare sokneprest i Manger.		
Koren, Wilhelm Frimann 1801-1891	1826- 1875, prost i Nordfjord frå 1836 (i 39 år)	<i>Alette Boyesen</i> 1809 - 1883	<i>August</i> , cand.med. <i>Wilhelm</i> , cand. theol. <i>Ulrik</i> f. 1931, cand. theol. <i>Aletta</i> , g. <i>Bjerknæs</i>
	Fødd på Stord, død i Oslo. Student 1822, teologisk eksamen 1826. Første ordføreren i Selje, sat som ordførar i periodane 1837-1843 og 1850-1857. Fortalt av døtra Aletta: "Det var stor sorg i bygda då han gjekk av. Då W.F. Koren vart prest i Selje var der kun tre sjølveigande bønder – dei andre var leiglendingar. Då han gjekk av 50 år etter var det berre tre leiglendingar att. Alle dei andre var no sjølveigande bønder, og Koren hadde skrive for dei fleste. Då Koren heldt avskilspreika si i Seljkyrkjene i 1875, sa han at "menighedens sorger haver været mine sorger, og menighedens glæder haver været mine glæder". Då Koren låg på sitt siste, ba han om å få eit glas mjølk. Då sa han: "Alt godt kommer fra Selje"."		
Landmark, Johan Daniel Stub 1820–1882	1875 - 1882	<i>Elisabeth Laurensen Rein</i> f. 1809 (dotter av Eidsvoll-mannen og diktarpresten Jonas Rein)	
	Fødd i Fjaler, på embetsmannsgarden som seinare vart Lillingstonheimen. Student 1841, teologisk eksamen 1844. Lærebokforfattar og skogreisar.		
Strømme, Ludvig Kristoffer Olavius 21.07.1834 – 08.03.1913	1883 - 1910, prost i Nordfjord 14 år	<i>Laura Amalie Borgen</i> 1836 - 1909	
	Fødd i Ørskog, død i Bergen. Student 1862, teologisk eksamen 1866. Lærer, prest og politkar (ordførar og stortingsmann). Strømme var prest først i Kautokeino (1867-1870), Talvik (1870-1877) i Finnmark, og Hærøy på Sunnmøre (1877-1883). Både i Kautokeino og Talvik var han ordførar. I Selje sat han om ordførar 1892-1895.		
Nybø, Reiel Andreas 1869–1938	1911- 1936, prost i Nordfjord 1925- 1936	<i>Inga Alette Nybø, f. Jensen</i> 1874-1944	
	Fødd i Davik, død i Måløy. Student 1891, teologisk eksamen 1899. Først sokneprest i Loppa. Ordførar i Selje ei tid.		
Nybø, Sverre Bernhard 1903-?	1936- 1938	<i>Gunhild Pihfeldt</i> 1907-?	
	Son til Reiel A. Nybø. Teologisk eksamen 1929. Kapellan i Selje 1930-36. Stortingsmann. Seinare sokneprest i Vanylven.		
Tungesvik, Ola	1938- 1952	<i>Ebba Hornemann</i> 1899 - ?	

1897-?	Fødd i Skånevik. Teologisk eksamen 1923. Først sokneprest i Berg og Bjugn, så Selje, seinare sokneprest i Eidsberg og Mysen.	
Bjørke, Alf Peder Kasper 1908- 1955	1953-1955	<i>Dagny Magnussen</i> 1921 - ?
	Fødd i Hjørundfjord. Student 1930, teologisk eksamen 1936. Først lærar, hjelpeprest, stiftskapellan m.m. Jobba som prest fram til han døydde på prestegarden.	
Eidem, Nils Andreas 1903 -?	1956- ?	<i>Anna Kringlebotten</i> 1915 - ?
	Fødd i Sykkylven. Student 1925, teologisk eksamen 1935. Sokneprest i Nordkapp 1947.	
Botnevik, Bertel Olai f. 1932	Kring 1970. ? – 1976.	<i>Johanna Botnevik ?</i> f. 1934
	Seinare sokneprest i Evje og Hornnes.	
Erling Nerheim f. 1947	1976 til 1991.	<i>Eldrid Nerheim</i> f. 1948
	Flytta frå Selje til Tingvoll på Nordmøre der han starta som prost i 1991.	
Ivar Vik f. 1953	1991- 1995	<i>Astrid Vik</i> f. 1954
	Flytta frå Selje til Konnerud i Drammen.	
Michael Wohlenberg f. 1960	1996- 2006	<i>Kristin Wohlenberg</i> f. 1965
	Flytta frå Selje til Sannidal ved Kragerø.	
Kari Leine Balog f. 1950	Frå august 2006.	

Opplysningar henta m.a. frå R. Djupedal (1966: 191-194) og (2010: 62, 244), T. Djupedal (1996: 70, 87, 89, 94), Os (1957: 407), Støylen (1955: 29,30), Horgen (1999: 209) og Selje.info (2011).

Vedlegg 2: Utsnitt fra kart (J. A. Krogh, 1770-talet)

Vedlegg 3: Fredingsvedtak (Riksantikvaren 1991)

041207 044

Våms SD J EA
sett 28/11-91
Sua SD

RIKSANTIKVAREN

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
v/ 2. prestegårdskontor
Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

KUF
KIRKEAVD. B-G-F-8g
JNR 08588 28.NOV91
ARKIVKODE: 21643

DERES REF. VÅR REF. (Bes oppgitt ved svar) DATO
6188 B-303/91 GTR/HMB 15. november 1991

**SELJE PRESTEGÅRD - GNR. 56 BNR. 1 - SELJE KOMMUNE
FREDNING MED HJEMMEL I KULTURMINNELOVENS § 15**

Med hjemmel i Lov om kulturminner av 9. juni 1978, nr. 50, § 15 freder Riksantikvaren 6 bygninger på Selje prestegård (gnr. 56 bnr. 1) Selje kommune. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøvern-departementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30.06.89 (rundskriv T-6/89).

Fredningen omfatter følgende bygninger:

- 1) Hovedbygningen
- 2) Borgstua
- 3) "Skolen"
- 4) Stabburet
- 5) Eldhuset
- 6) Vedskjulet

./.

Bygningene er avmerket på vedlagte kart i målestokk 1:1000, datert 17. november 1986 og er gitt Riksantikvarens på-tegning av idag.

Når det gjelder behandlingen av de fredede bygningene viser vi til Kulturminnelovens §§ 16-20.

Fredningen medfører at enhver forandring av bygningenes eksteriør og interiør som går utover vanlig vedlikehold skal forhåndsgodkjennes av fylkeskommunen som kulturminnemyndighet.

Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes. Eieren har ansvaret for vedlikehold av de fredede bygningene.

Vi viser ellers til vår publikasjon Å eie et fredet hus som tidligere er oversendt departementet.

Ktr. adr: Dronningensgate 13 0152 Oslo
Postadresse: Postboks 8196 Dep 0034 Oslo
Telefon: (02) 94 04 00
Telefax: (02) 94 04 04
Saksbehandlers Innvalgsnr.:

Selje prestegård som kulturminne.

Prestegårdstunet på andre siden av bukten i forhold til kirken fra 1862. Gården har tradisjoner tilbake til middelalderen og har derfor århundrelange tradisjoner som geistlig tyngdepunkt. Samtlige av bygningene på prestegårdstunet er vurdert som fredningsverdige. Bygningene danner et helhetlig og verdifult miljø av stor kulturhistorisk interesse.

Hovedbygningen ble ifølge kallsboken reist av almuen i 1782-84 i forbindelse med at sogneprest Clemens Schmidt tiltrådte embetet.

Den er en laftet tømmerbygning i to-etasjer, utvendig kledd med liggende panel, og har saltak med lite takutspring. Bygningen var opprinnelig rødmalt med torvtak og blyinnfattede ruter. Den fikk i 1840 tegelstein på taket, samt storrutede vinduer. Bygningen ble samtidig malt hvit. Den tofløyede inngangsdøren på østfasaden har bordkledning lagt i fiskebeinsmønster som kopi av den gamle, og et lavt overlysvindu med 6 ruter. Bygningen har en typisk 1700-talls grunnplan med midtgang.

Borgstua skal være oppført samtidig med hovedbygningen. Den er et lite en-etasjes laftet tømmerhus utvendig kledd med liggende panel. Saltaket er torvtekket og har høyt røste. Bygningen har tidligere vært brukt som forpakterbolig.

Den såkalte "Skolen" legger ved siden av hovedbygningen mot nord. "Skolen" er et lite to-etasjes laftet tømmerhus, utvendig kledd med liggende panel. Bygningen har saltak tekket med torv. Fra tunsiden har bygningen to inngangsdører av eldre dato. Bygningens bruk har variert gjennom tidene. "Skolen" er ombygd eller nybygd på slutten av 1800-tallet.

Stabburet er et tømret en-etasjes bur av vestlandstype med høy takkonstruksjon. Bygningen står på stabber av tre og gråstein. Utvendig er bygningen kledd med liggende panel mens saltaket er tekket med rød krumstein. Stabburet har et enkelt klokkeårn på taket. Stabburets alder er ikke kjent.

Eldhuset er en en-etasjes bygning oppført i en stavkonstruksjon som virker alderdommelig. Bygningen har stående panel og saltak tekket med torv. Innvendig er det hellelagt jordgulv, åpen takstol og en stor eldre grue med spor etter bakerovn på nordre vegg. Eldhusets alder er ikke kjent.

Vedskjulet er like alderdommelig i konstruksjonen som eldhuset. Det er også i en etasje, men med liggende panel og rød krumstein på saltaket. Taket er et sperretak hvor betene i taket er forbundet med veggstolpene med krokvokste knær og grove trenagler. Alderen på vedskjulet er ukjent.

Selje prestegård representerer århundrelange tradisjoner som geistlig tyngdepunkt i bygda. Bygningene er hver for seg av stor kulturhistorisk interesse, er preget av til dels store arkitektoniske kvaliteter og høy grad av autentisitet. Bygningene utgjør et sjeldent verdifullt bygningsmiljø av stor betydning.

Dagens situasjon

Hovedbygningen er i bruk som bolig for sognepresten.

Reguleringsmessige forhold

I gjeldende reguleringsplan, stadfestet 4. januar 1985, er prestegårdstunet regulert som verneverdig bebyggelse.

Eiendomsforhold

Staten ved Opplysningsvesenets fond står oppført som hjemmelshaver til eiendommen.

Saksgang med høringsuttalelser

Fredningsforslaget ble sendt ut på høring til de berørte parter i brev av 10. januar 1985.

Av de mottatte uttalelsene fremgår det at Selje kommune ved kommunestyret i møte av 23. april 1985 anbefaler Riksantikvarens forslag.

Sogn og Fjordane fylkeskommune ved fylkeskulturutvalget har i møte 15. mars 1985 enstemmig anbefalt fredningsforslaget.

På vegne av Opplysningsvesenets fond har Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet uttalt seg generelt om fredningsforslag for et større antall prestegårder i brev av 30. januar 1991. Dette har Riksantikvaren besvart i brev av 12. mars 1991.

I brev av 26. juni 1991 har Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet gitt utfyllende kommentarer til fredningsforslagene for endel prestegårder, og har der ikke merknader til fredningsforslaget for Selje prestegård.

Riksantikvaren vil bemerke

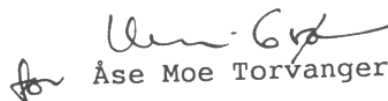
Det følger av Kulturminnelovens § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg som er av arkitektonisk verdi eller kulturhistorisk interesse. Riksantikvaren har helt siden 1920-årene ansett bygningene på Selje prestegård som så viktige at de oppfyller vilkårene for fredning etter disse bestemmelsene.

Prestegårdens bygninger er av stor kulturhistorisk betydning med klare arkitektoniske kvaliteter og tildels høy aldersverdi. Flere av bygningene er preget av en høy grad av autenticitet. Tunet på Selje prestegård utgjør et kulturminne av vesentlig betydning med variert og rikholdig bygningsmiljø.

Riksantikvarens vedtak kan påklages til Miljøverndepartementet (jfr. Forvaltningslovens § 28). Eventuelle klager stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra mottakelsen av dette brev.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst og kunngjort av Riksantikvaren i samsvar med bestemmelsene i Kulturminneloven.

Øivind Lunde

Åse Moe Torvanger

Saksbehandler: Geir Thomas Risåsen, konsulent

Gjenpart: - Selje kommune
- Sogn og Fjordane fylkeskommune

Vedlegg

Vedlegg 4: Intervju med Astrid Vårdal (utdrag)

Stad: Berstad i Selje

Tid: August 2010

Intervjuar: Åse-Birgitte Berstad

Astrid Vårdal (f. Berstad, 1918 -) kom som tenestejente til prestegarden nyårsafta 1940. Ho var der på heiltid i to år (1941-1942), og litt i 1943. Etter dette reiste ho til Bergen, så til Lesto i Selje att for å hjelpe svigerinna si, Klara Berstad, med barsel, og deretter til skjortefabrikken i Selje. Ho var også i prestegarden av og til fram til 1946, når dei trengde hjelp med husvask og liknande. Tungesvik var prest denne perioden, og Astrid fortel at han fekk skrudd opp huset og laga kjellar då han kom (1938-39). No er Astrid 92 år og synet sviktar, men minnene er framleis krystallklåre. Spesielt hugsar ho godt korleis ting såg ut innvendes i prestegarden og småhistorier om prestefolket, men også ein del om korleis det såg ut rundt. Her er utdrag frå intervjuet, av det som handlar om tunet og hagen i prestegarden.

Astrid: *"Ja, men hagen då, sant?"*

Åse-Birgitte: *"Hugsar du om der var bed rett utafor huset slik det er i dag?"*

Astrid: *"Nei, ikkje akkurat... Der va bed, for eg renska og laga det te, so da veit eg. Eg va der i fleire år. Vi hadde et rosetre på kvar side av inngangen. Og elles so va da vårblomstra og so påskelilje. Og på baksida der va det ei heil'e rad med påskelilje, også opp i bakken – da sår seg no ut øve, veit du. So det va her og der øve heile hagen, men eg hugsa'kje det va noke anna prydtre. Det e mulig det va ei sånn'e prestegardsrose. Men eg kan ikkje bestemt hugse da der. Men oppom tilbyggjet, opp i bakkjen, der tykkjest eg å hugse atte der va eitt sånn gammalt kvitt rosetre. Eg ekje heilt sikker på ka da va, men der va iallfall et tre, so va litt penare elde hine. Eg trur da va et slekt kvitt rosetre. Det e mulig da va ett ned i hagen óg, men elles so va da bere store tre. Og gamle tre. Og det va også nedom "Hønseloftet" [Skulen] so vi kalte da, men dei vart no nedtekte itte eg reiste der ifrå. Eg lure på om dei klovna sunde, eller det va lynet so... Eg e'kje sikker på det, for eg va reiste når dei saga ned dei. Eg veit ikkje om da va meir elle eitt dei saga ned. Der stod eitt so stod skeivt, som dei seinare tok ned."*

Åse-Birgitte: *"Var det ei furu kanskje?"*

Astrid: *"Nei, eg tru'kje det va fure. Det va sånn bladtre, trur eg. Eller va der ett...? Det e no sikkert mange so kan stadfeste, for dei står jo makane te dei noken der endå."*

Åse-Birgitte: *"Hugsar du porten? Var porten der framleis?"*

Astrid: *"Der va ei vanlig dobbelgrind. Om ho gjekk ut elle inn da kan'kje eg hugse."*

Åse-Birgitte: *"Hugsar du om der var frukttre i prestegarden på den tida?"*

Astrid: *"Ja, borti Storehagen trur eg va noke. Men det va'kje noke so vi høsta, for det va so fullt i makk då. Eg veit dar va noke, men kor vidt da vart plukka, da kan ikkje eg hugse. Det stod no sånn te*

at det fekk ikkje stå so lengje i ro, da so va etandes. Det stod jo midt i veien. Eg lure på om der stod et tre opp om stabburet, eg e'kje sikker på da. Rips og solbær, hadde dei, og stikkelsbær va der nede med veien, den stod no lengje då før dei flytta [...] på, det e no sikkert mange so kan fortelje om ka so va dar nede med veien dar."

Åse-Birgitte: "Var det nedafor [vest for] huset?"

Astrid: "Ja, da va ned mot veien bort i Vikja. Og dar stod sånne tue med dissa der gammaldagse påskeliljene. So det va mykje når det blomstra fint her og der. Men det va ei stripe so va opp imot stoveveggjen. Men dar kan eg tenke meg atte der hadde vel vore noke bed eller noke. Tungesvik hadd'ikkje noke der, men på forsida av huset. Og so bort på tunet hadde dei et rundt bed¹, so dei planta vårbloster i, og sånne blomstra. Og det e mulig dar stod et rosetre i midten, da kan ikkje eg... Dar va noke i midten på da, men eg kan ikkje hugse ka slags blomsta da va. Snøklukke va dar bort i mot Hønseloftet. Eg hugsa dar va snøklukke óg, nedøve, og nedafør også. Eg ha'kje billede av om det stod i orden elle det va bere sånn her og der; eg trur det va meir tilfeldig bort i mot bakkjen der nedafor huset eller huset her [peikar], so likso dinnja bakkjen dar, atte dar va liksom meire sått utøve, dei spreie seg jo so fort."

Åse-Birgitte: "Hugsar du om der var eit stort tre nedafor huset? Ei stor alm? Kanskje ho også var styva; altså hogt greinene av?"

Astrid: "Ja, det va det. Og eg trur ditta andre store treet eg snakk'te om, att'e da va alm óg. Da va eit stort tre, liksom ned mot kanten ut frå matstova, da vert vel omtrent midt på huset der ned i mot veien. Da vakje heilt nær huset."

Åse-Birgitte: "Der er ei stor alm som står der framleis, den stod der nok sikkert då du va der óg?"

Astrid: "Ja, den va der."

Åse-Birgitte: "Og eg tenkjer den var ganske stor då óg?"

Astrid: "Ja, dei va gamle. Og so stod dar noken der opp med stabburet, og utøve den bakkjen, og oppgjønå bakkjen, men det va meir tilfeldig, trur eg. Og so nedom vedhuset, og inn i den bakkjen, dar stod nokre store tre². Dar e dinnja stova flytta bort no."

Åse-Birgitte: "Borgstova?"

Astrid: "Hon stod bort i hagjen, då når eg va dar. Dar stod hon, i Storehagen. Og da va liksom arkiv. Eg veit eg va inn – for vi va der og gjorde liksom ein årsvask, vaska og rydda dar, sopa i glasa og sånn – so da veit eg atte hon stod der, og no ser eg hon e koma bort i hagen."

Frå Gunn, Astrid si dotter, i bakgrunnen: "Nåke so eg lurte på, når dåkke snakka, e ditta med potete og grønnsake og sånne ting."

Åse-Birgitte [påfølgjande]: "Låg det dei dyrka lenger vekk, dersom dei dyrka noko eteleg?"

Astrid: "Ka du meina?"

Åse-Birgitte: "Hadde dei grønnsaker og slikt?"

Astrid: "Da hadde dei upp på bakkjen. Dar bakom, dar hadde dei gulerøte, men dei va uheldige med dei. Da vakje mykje du kunne ete, da va so veldig mykje makk i dei. Da va sånt varmeår, so da va litt fuktigt, og innmari med flåge og insekt. [...] Løk hadde dei óg. Og den va bra, men den va blynde dinnja skimlinnje³ då. Det att'e løkjen han treivst ikkje, han visna ov'atte. [...]"

Åse-Birgitte: "Var dette vanleg lauk?"

Astrid: "Det va sånne sjalottløk⁴, sånn vanlig småløk so dei kalla det. Dei va'kje blynt med dinnja danske løken. Og ikkje nåke sånn anna slags, eller, det e mulig at vi hadde persille og nåke sånt, men ellers so vart ikkje da so mykje. Da vart litt keiveleg å gå opp dar, heilt bak huset og opp på den høgda der so transformatoren stod. So eg trukje det va nåken heldig plass å ha da. [...]"

Åse-Birgitte: "Hugsar du om der var nokon andre liljesortar enn påskelilje? Martagonliljer, hugsar du om der var det?"

Astrid: "Eg lure meg på om der va noke sånt so står her ned på kanten, da kalte vi gullilje."

Åse-Birgitte: "Gullilje?"

Astrid: "Ja, vi kalte da da, for dei va litt sånn ekstra store. Dei har eit namn dissa der. Hon mor hadde masse her i hagen, so eg fekk noke."

Åse-Birgitte: "Var desse oransje eller gule?"

Astrid: "Heilt knallgule."

Åse-Birgitte: "Dagililje, kanskje?"

Astrid: "Ja, det e mulig det e dagililje det heite."

Åse-Birgitte: "Hugsar du om der var mykje ugras å renske vekk, då i den tida óg? Mykje skvallerkål?"

Astrid: "Ja, ugras va der no altfor mykje 'tav, eg hugsa da atte skulle da vere nokelunde pent da bedet framføre, so måtte du nesten luke støtt. Da va sånn innmari feite jord, sånn svarte jord. So da va i grunnjen veldig pent når da va fritt for ugras. Men eg kankje hugse ka vi hadde framføre... Va da steina so va framføre? Eg kankje hugse skikkeleg. Da va liksom so mange andre ting å gjere atte da va bere so vidt du fekk tid te noke meir. [...] Presten, han hadd'ikkje lønn, den gongjen. Han hadde sagt opp lønna si, for han skulle ikkje ha. So då vart da no da dei spinka inn på da dei kunne av ting. Dei hadde jo melk i frå paktaren. Men eg kankje hugse dei hadde noke anna, jau potete fekk dei, og... Da svive meg at det va kålrabi eller noke, men eg kan ikkje hugse. Eg veit atte paktaren hadde kålrabi og gulrøte og sånn ute, men eg kan ikkje hugse noke på disken endå."

Åse-Birgitte: "Hugsar du om det berre var blomster framføre huset i tillegg til det runde bedet, eller var der andre bed?"

Astrid: "Dar va'kje noke anna. Tunet va blynde å verte so nedslete, og eg ser no ser det fint ut. Vi måtte liksom grave fram heile tida for å få vatnet te å renne vekk i frå tunet, for da va den veien... Det va nedtrakka der so folk gikk, slik at dar stod da søyle, so du måtte grave vei inn i myllja for å få da te å renne ut av tunet. Og rundt hjørnet på kjøkkenet, ungane språng dar att og fram før – dei lekte no ut i hagen då, dei sprang vel både hit og dit – dar va det vi kalla ei sumpe. Slek atte du måtte liksom grave i for å få da te å renne vekk, so ikkje det stod sånn "bekkittet". Dar va dissa gamle helljene; no e jo tunet so pent og der e tusenfryd i myllja hellene. Og tusenfryd va dar nedi hagen óg, i gamle dage, men ikkje so markert so ditta dar no. Sist eg va nedom, so va dar liksom pynta i myllja hellene. Men den gongen då va da slek atte ei stor'e helle stod djupaste, o so vart da fullt i vatn oppå. Det va arbeid uti tunet for å holde da i orden, heile tia."

Åse-Birgitte: "Hadde dei nokre busker som var planta til pynt, eller noko hekk?"

Astrid: "Da va i grunnjen ei tid det va veldig lite gjort der i hagen. Det va veldig tungvint og trekkfullt, og det fyste Tungesvik gjorde va å få skrudd opp huset. Han kom vel i -38. Og då fekk dei skrudd opp huset og laga kjellar. For der vakje kjellar før. Anna enn det dei kalte vinkjellaren. [...]"

Astrid: "Ned i hagen, der va i grunnjen ikkje noko gjort nokeleis. Den gongjen. Dei kunne ikkje greie å gjere so mykje med den, for dei va so få. [...] Men der va åkra, heilt ut til kirkja, på nedste sida [av vegen ut til kyrkja]. På øvste sida tru'kje eg va so mykje."

Dette var alt vi rakk før kassetbandet tok slutt, men ho fortalde også eit par andre ting. Ho meinte der stod eit tre mellom huset og stabburet som kunne ha vore eit frukttre, og attmed vedhuset stod eit leikehus. Ho fortalde óg litt om dobbeltgrinda som stod framfor tunet (den ein kan sjå på ymse bilete), og at det bak huset stod ei enkelgrind.

Inntrykket eg fekk i dette intervjuet var at hagen generelt var lite pynta, og det var lite som var gjort med tunet. Arbeidet i hagen gjekk med til å halde vekke ugras og vatn som samla seg i hellegangen. Denne var då svært dårleg halden, og mange av hellene låg skeive. Dette var i krigsåra, og det sette nok også sitt preg på hagestell og prioriteringar.

-
1. Astrid meiner det var Tungesvik som fekk laga til det runde bedet, men ein bilettekst avR. Djupedal (1966) i boka "Selja i tusen år" seier at dette vart laga av prost Nybø (altså mellom 1911 og 1936). Dette kan også stadfestast i ulike bilete frå rundt 1935.
 2. Terrenget var noko annleis då, og Borgstova stod ikkje der den er i dag (der var ein liten haug).
 3. Løkgråskimmel eller løkbladskimmel.
 4. Før kepaløken kom på 1950-talet var det vanleg å dyrke sjalottlauk, noko det var mogleg å gjere over heile landet.

Vedlegg 5: Brev frå Fylkeskonservatoren (utdrag)

Siste delen av brev frå Fylkeskonservatoren i Sogn og Fjordane frå 1966:

RIKSANTIKVAREN

Jnr. 882. - B/303 - 1966

FYLKESKONSERVATOREN I SOGN OG FJORDANE

KAUPANGER, den 16. mars 1966.

Telefon nr. 19

19/3-66

Dykkar ref.:

Dykkar brev av:

Vår ref.: 92/66 - RA/

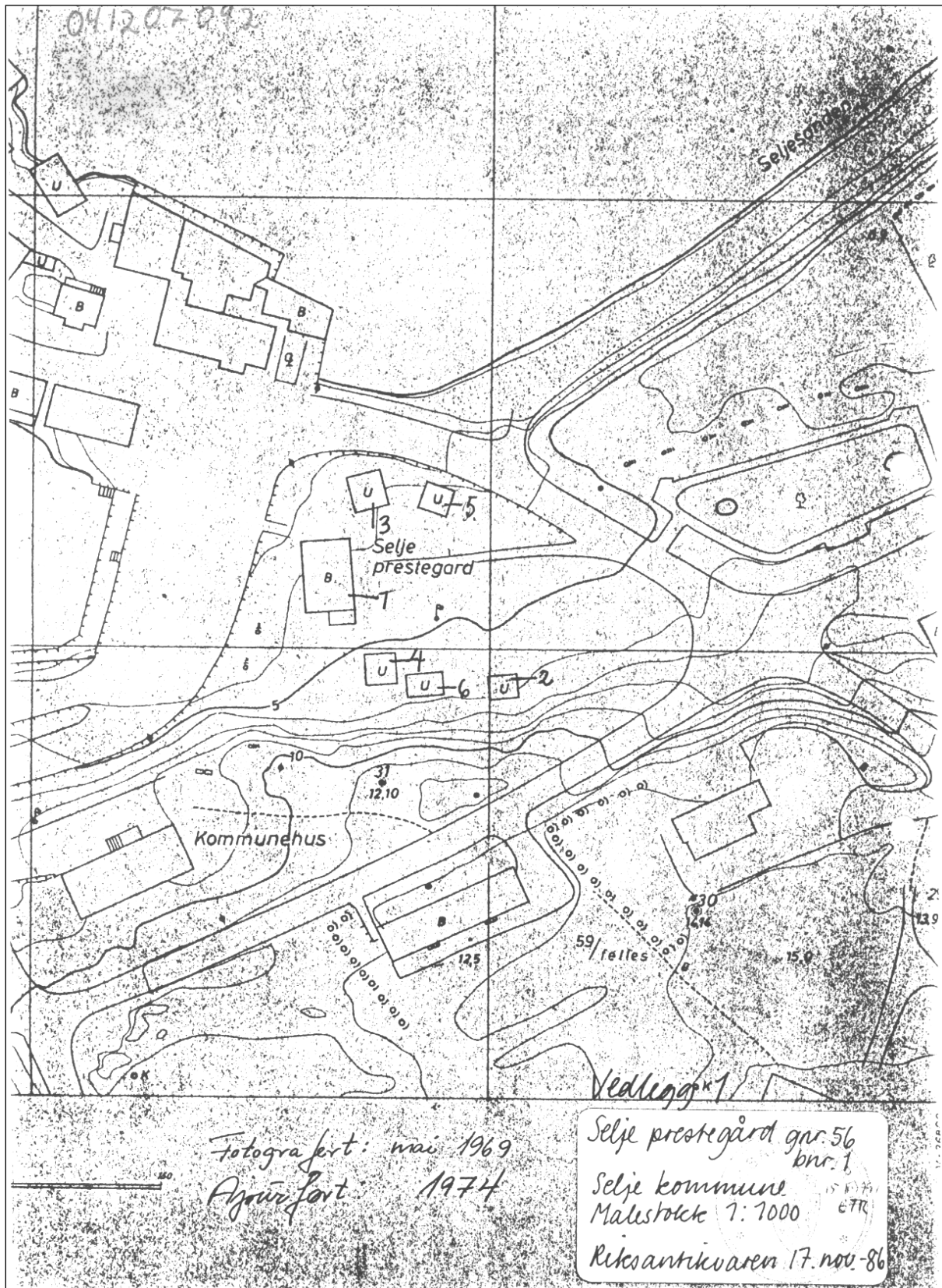
Eg vil alt no få råda Kulturvernemndi i Selje til å arbeida for å få sett alle bygningane (hovedbygningen etter alder og bruk i forholdsvis god stand) på prestgarden i forsvarleg stand. Borgstova må flyttast attende til sin opphavslege plass i prestgardstunet. Det må heller ikkje verta tillate å byggja nærmare inn på prestgarden og heller ikkje nærmare inn på det gamle hageanlegget. Dette bør i framtidi tena som "park", utfartsstad og stemneplass for Selje.

I høvande avstand frå prestgardstunet, men på same sida av vegen som prestgarden ligg, er det tenleg plass å reisa nokre bygningar i tilfelle det skulde verta aktuelt t.d. eit gammalt skulehus, bondestova, loft etc. som kan koma på tale å flytta hit.

Eingong i framtidi då presthuset ikkje lenger vert nytta til bustad for soknepresten, då vil dette huset kunna takast ibruk til museumsferemål. Selje kommune vil då kunna få eit bygdetun der ein vil kunna ta vare på noko av det mest sermerkte av bonde-, embetsmanns- og sjøbrukskulturen.

Vyrdsamt

Vedlegg 6: Kart over prestegarden (Riksantikvaren 1986)

Vedlegg 7: Brev til Kyrkjedepartementet (1968)

M. / h
041207067

Kyrkjedepartementet,
2. prestegardskontor,
Oslo-Dep.

SELJE PRESTEGARD

Tomt og hageareal ved prestebustaden.

Kirkedepartementet

1968 0226 APR 11

Arb. nr. 021, / h

Då uthuset som høyrde til prestegarden var fjerna for ein del år sidan, tok ein opp spørsmålet med departementet om istandsetting av det areal som naturleg vart liggande til tomten for prestebustaden som fylgje av regulering m.v.

Ved ei beskjeden løyving i den tida fekk ein slå ned og jevna det meste av murrestane etter det gamle uthus, og ta ei grov planering av området der. Sidan hadde ein ikkje midlar til meir. Siste åra har ein, ved friviljukt arbeid og private midlar prøvd å halda ugras og kratt nede på dette området, men som rimeleg er, har det ikkje vorte til noko pryde for sentrum av bygda, noko den nære hagen omkring hovedbygningen heller ikkje har vore dei siste åra.

Imellomtid har Selje no fått tilsett ny prest, og det syner seg at han er interessert utover det reint embedsmessige, og tilsynet meiner difor at ein no ved felles hjelp bør få hageområdet, både det tidlegare og det som seinare er kome til, - i ein sømeleg stand.

Dette arbeidet må takast opp straks ogso av ein annan grunn: Som departementet kanskje kjenner til, vert 900 års høgtida for Selja bispesete, tidsett til 11. august i år, noko av ei stor høgtid for distriktet, det er m.a. teke sikte på vitjing av Kongen. Førearbeidet til denne høgtida er i full gang, og ein del av dette går ogso ut på å få bygda i høgtidsstas til den store dagen.

Då området kring prestebustaden ligg midt i sentrum, er det klårt at her må noko gjerast, og det må gjerast snart.

Sidan ivinter har ein, førebels utan kostnad for departementet, fått tilkøyrte ein del planeringsjord til området. Ein har vidare vendt seg til fylkesgartnaren om arbeidsplan. Han var på synfaring igår, og vil gjera fortgang med si plan. Det er teke sikte på eit anlegg med enkelt opplegg og enkelt vedlikehald.

Ei førebels orientering har ein fått, og etter den vil ein då omgåande prøve å få turvande planeringsarbeid utført, slik at ein kan få sådd til området i mai mnd.

Sognepresten er interessert i å hjelpa til det han maktar, men det er ikkje rimeleg at han skal ta økonomisk del i dei store arbeida. Han bør heller koma inn seinare med plantingsplanen. Det som må gjerast i år, er planering og tilsåing, dessutan eit sømeleg gjerde (av fylkesgartnaren nemnt enkelt tre-gjerde langs vegane.) Kratt og sekunda tre må fjernast. Under synfaringa nemnde fylkesgartnaren ein ca. sum til dette på kr. 5.000,- maskinarbeid medrekna.

Sosnart planen ligg føre med kostnadsoverslag, vil ein koma attende til saka med søknad om tilskot frå departementet

041207 062

- 2 -

til arbeidet.

Likevel er ein alt no så fri, då det av ovannemnde grunnar hastar å få sett arbeidet igang straks, - å søkja om ei mindre forskotsløyving til arbeidet, og tilsynet skal då freista å få friviljug hjelp til eindel av det reint manuelle arbeid, slik at ein i rett tid kan få så til det mest utsette arealet.

For å dekke det mest turvande maskinarbeid ville det vera ynskjeleg med ei forskotsløyving som nemnt på kr.3.000,-

Ein er takksam om departementet på denne måten kan hjelpe til slik at dette arbeidet kan verta gjort i rett tid, og so snart plan og kostnadsoverslag føreligg vil ein koma attende til saka.

Selje dem 24.april 1968.

Prestegjerdtilsynet

Selje

Sverre Bortne.

Red. niss.

Vedlegg 8: Plan og planteliste av fylkesgartnaren (1968)

Følgjande tekst er skriven av frå originalbrevet:

SELJE PRESTEBUSTAD – UTEANLEGG

Det er laga ein enkel plan for hagen, bygt på den vegetasjon som er frå før. Dei trea som bør fjernast, anten på grunn av plassmangel, skade eller andre årsaker er ikkje innmålt og tatt med på planen. Dei trea som bør stå er påskrevne namn på planen.

Ved restaurering av hagen er det tenkt på at han skal gje eit romsleg preg, og vere lettstelt, samtidig som det er tatt omsyn til le og vern som vêr og vind og innsyn. Det er frå før mykje kratt og rusk som må fjernast, og ein del små-planering, men det er ikkje aktuelt med større endring av terrenget. Mykje av hagen må kjemikaliebehandlast mot ugras.

Heradsagronomen vil kunne hjelpe med dette. Det gamle ved-huset er dårleg og høver lite inn i lag med bygningane elles, og bør fjernast. Ein stor del av terrenget mot sør er brattlendt og mest fjell. Der kan det plantast litt mellom fjellknausane, men elles bør dette liggje mest mogleg som naturterreng.

Det er i planen tatt med ein liten bærhage, då det er ønske om det frå nåverande prestefolk.

For vedlikehald av dei store grasflatene bør det kjøpast inn ein motorplenklipper skal ein greie det på skikkeleg vis.

Førde, 3/5 - 1968

Sigvill Rørtveit

0412 07 055

SELJE PRESTEGARD

Planteliste.

<u>Nr.</u>	<u>Tal planter</u>	<u>Norsk navn</u>	<u>Botanisk navn</u>
1	8	Haustberberis	Berberis thunbergii
2	14	Oprikemispel	Cotoneaster divaricatus
3	7	Sibirkornell	Cornus alba sibirica
4	1	Gullpil	Salix alba "Vitellina"
5	3	Siberlønn	Acer ginnala
6	6	Alperose	Røhdodendron catawbiense
7	20	Vanleg syrin	Syringa vulgaris
8	10	Buskfuru	Pinus Mugo
9	15	Glattsøtmispel	Amelanchier laevis
10	16	Svensk asal	Sorbus intermedia
11	3	Vanleg bjørk	Betula pubescens
12	(6	Rips	Rau hollandsk drue
	(12	Solbær	Silvergrieter Zwarte
	(6	Stikkelsbær	Lepaan Vallio
13	1	Mandarinrose	Rosa moyesii
14		Brudespirea	Spiraea arguta
15	11	Flatmispel	Cotoneaster adpressa
16	3	Nobelgran	Abies procera

Kirke- og undervisn. depart.
Kirkeavdelingen
nr 3079 Ki 20. JUL 1968
Arkivhenv.

Vedlegg 9: Hagen og hagegjerde, 1968-1969

Dei fire fylgjande saksdokumenta frå Opplysningsvesenets Fond sitt arkiv omhandlar hagen og hagegjerdet:

0412 07 054	J.nr.1953 Ki:G 1968
Soknepresten i Selje, 6740 Selje.	<u>Selje pr.g.</u> <u>Hagen.</u>
30 april mai 1968 30.4.68 <i>[Handwritten signature]</i>	Skriv frå tilsynet av 24.april 1968 Deptet vil i dette høve kunne stille til rådvelde kr.3.000,- til turvande ryddjing og planering av hagen som tilsynet har søkt om. Det er elles ikkje vanleg at ein gir tilskott til hagehaldet , i det slike utgifter fell på prestane som brukarar av hagen. Den løyvde summen kr.3.000,- er i dag sendt Dykk over postgiro. Rekningar for inntil nemnde sum blir å leggje ved vedlikehaldsrekneskapen for prestegarden. Ein skal be om at det gjennom tilsynet blir sendt inn eit spesifisert kostnadsoverslag for nytt hagegjerde.
A. C. / <i>[Handwritten]</i> Sverre Bortne, Selje. " generell pakke " tilsynet v/herr /	E.f.
<i>Stortingsmann Knut Myrstad ringte idag om denne sak. Jeg var da ikke klar over at saken var desperant og lovliggjort. 2/5 - 1968 E. f.</i>	

0412 07052

Tilsynet for Selje pr.g.
v/ herr Sverre Kortne
6740 SELJE

21 april 1969
22.4.69. OG. *MA.*
29/4 = *[initials]*
Tilsagt kr. 4.065,- *[initials]*
Noteres hos H.W. *[initials]*

MA.
ML
BL
BO

Jnr. 3079-kiG-68 021.1 h.

Selje prestegard. Hagegjerde.

Brev fra tilsynet 18. juli 1968

Dept. set til rådvelde opptil
kr. 4.065,- til nytt gjerde kring
hagen etter den planen som er lagt
fram. Pengane vil bli ført over til
tilsynet sin postgirpkontonår
arbeidet er sett i gang og tilsynet
ber om det.

Dept. *gi* ^{rem}ikkje-tilskott til
plantingar i hagen, men er gladxfø
godt nøgd med at soknepresten *rik*
som brukar av hagen vil stelle han
pent og gjerne plante buskar og tre
til pryd og nytte.

E.f.

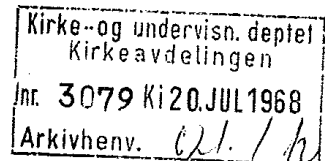
Anm. Gjerdet var tenkt oppsatt til 900-årsjubileet ifjor, men
søknaden kom seint, og det var vel ikke blitt tid til å
sette det opp heller.

Den rommelige tomten for presteboligen ligger midt i
sentrum av tettbebyggelsen, og der er valgt et rimelig
gjerde, det er bare lengden som gjør at det blir mange
penger av det. Vi må beskytte området med gjerde.

Det er tidligere bevilget kr. 3000,- til maskinell
opparbeiding av hagen. Det er opplyst at soknepresten
selv vil foreta plantninger etter hvert og etter plan av
fylkesgartneren.

1
bil

041207053

Kyrkjedepartementet,
2.prestegardskontor,
Øslo Dep.

SELJE PRESTEGARD - HAGEN.

Ein syner til brev av 30/4 d.å.frå departementet om denne saka, og ein er svært takksam for den løyvinga ei har fått til rydding og planering av hagen. Dette arbeidet er for ei tid sidan fullført, og arealet er idag graskledd og ser bra ut. Prestefolka har vore bra å hjelpa til med eindel av dette arbeidet, og ein har difor fått arbeidet gjort utan utlegg over den gjevne løyving.

Når det gjeld gjerdet kring hagen, så har ein ikkje før no fått tid å setja opp kostnadsoverslag for dette. Overslaget ./.. ligg ved dette brevet. Likeeins orientering frå fylkesgartnaren.

Ein vonar at departementet kan hjelpa oss ogso på dette punktet, slik at vi kan få overlevere hagen til presten sitt bruk i ein nokolunde sømeleg ytre stad.

Ein kan elles nemne at fylkesgartnar Rørtveit sitt kostnadsoverslag for plantingane i hagen ligg på kr. 2.500,- arbeid ikkje irekna. Denne kostnaden har soknepresten teke på seg, og ein går ut frå at arbeidet kan takast over eitpar år.

Selje den 18/7 1968.

Prestegardtilsynet
Selje

Sverre Bortne
Sverre Bortne.

041207051

W

Kirkedepartementet
Postboks 100
Oslo
Ar. 1976-116.7A/1969
Arkivnr. 021/14

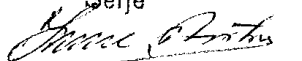
Kyrkjedepartementet,
2.prestegardskontor,
Oslo-Dep.

SELJE PRESTEGARD
HAGEGJERDE.

Vi har teke mot departementet sitt brev av 28/4 1969, og er takksam for di departementet har sett seg høve til å løyve denne summen til gjerde omkring hagen ved prestebustaden. Ein har no skaffa tilvegen eindel av materialane som trengs, og arbeidet vil verta sett igang ein av fyrste dagane. Vi vil då be om at løyvinga med det fyrste vert overført til tilsynet sin postgirokonto.

Selje den 13/5 1969.

Prestegardtilsynet
Selje

Sverre Bortne.

Vedlegg 10: Befaring den 9. mai 1980

v v B 303 Selje prestegård.

Befaring den 9. mai 1980 ved Per Jahn Lavik og Ina Backer.

Tilstede var også sokneprest Hærheim og frue og medlem av prestegårdstilsynet Wald Drageseth.

Prestegården har følgende bygninger; hovedbygning, den såkalte skolen, ildhuset, borgestuen, vedskjul og stabbur.

Hovedbygningen er et toetasjes dobbelt bredt tømmerhus oppført 1782-84. Den har saltak med krum tegl og lite takutspring. Den har bredt liggende panel uten profilering, stort sett av gammel type. Vinduene er i 1. etasje litt høye krysspost-type med sprosse i nedre ramme, i 2. etasje er det toramsvinduer med en sprosse i hver ramme. Hovedinngangsdøren er nokså ny, man har sikkert prøvd å kopiere den gamle, men den bærer preg av å være av nyere dato. Planløsningen er midtgangs, typisk 1700-talls plan, med trapp i midtgangen. I sydgavlen er det et stort bislag i 1 1/2 etasje og der er kjøkkeninngangen.

Som vanlig ved gamle store prestegårder ble det klaget over at det var kaldt i alle fall noen steder i bygningen. Det gjaldt særlig kontoret, kjøkkenet og et rom ved siden av kjøkkenet som nå ble brukt til oppholdsted for barna. På disse stedene var det ikke kjeller, bortsett fra en liten kjeller under en del av kjøkkenet. Det ser ut til å være gamle gulvbord i det meste av 1. etasje. For å avhjelpe denne kulden fra gulvet er det nok nødvendig å ta opp disse gulvbordene og lage et stubbloft og isolere og legge tilbake gulvbordene. Vinduene var bra da de var nokså nye, det eneste som kanskje kan gjøres hvis det trekker fra dem er å ta av geriktene og så dytte godt rundt. Man ønsket å innrede kjøkkenet på nytt, og det er forståelig for det var kjøkkeninnredning fra flere epoker og den var ikke helt praktisk heller. Det er ikke særlig mye antikvariske detaljer igjen i kjøkkenet bortsett fra en stor og pen grue som absolutt bør bevares. Det var presten og frue innstilt på, men de ville gjerne ha ar-

rangert kjøkkenet slik at det ble en spiseavdeling og en arbeidsavdeling. Det skulle kunne la seg gjøre med den plassen som er til rådighet. De vil gjerne ha en arkitekt til hjelp med dette og kanskje også enkelte andre ting.

Bislaget var et problem. Det har jo selvfølgelig vært helt uten varmeisolering og er laget sannsynligvis av et bindingsverk med ett lag panel. Der var nå også innvendig panel, men de sa det var svært kaldt der om vinteren. I forbindelse med ominnredningen av kjøkkenet så ville fruene gjerne at det skulle innredes vaske-rom i bislaget med en liten forgang og det toalettet som var måtte bli fornyet. Bislaget har støpt gulv så det kan bli nokså vanskelig å få til noe isolering for det lå nesten i samme høyde som kjøkkengulvet. Det må bli en vurdering for prestegårdstilsynet og lokale bygningsfolk å finne en løsning på dette. Men trolig bør det taes opp en del av betongen og legges varmekabler. Veggene kan isoleres innvendig med å legge matter mellom et bindingsverk og et nytt panel. Himlingen bør tas av og isolasjonen legges imellom sperrene. Der er liten takhøyde, det går nemlig her en trapp opp til 2. etasje, en bitrapp. Øvre del av denne bør dreies i 90° for å komme mer lettvinnt inn til døren til 2. etasje.

Loftsgulvet er uisolert og det bør isoleres. Det var et ønske om at ikke hele loftet skulle belegges med steinullmatter, men at i alle fall en del av loftet, - den ene halvparten der hvor trappen kommer opp - skulle bli isolert mellom bjelkene og at det bordgulvet som ligger der skulle tas opp og legges på igjen slik at det ble et bruksområde, for man pleide å henge vask til tørk og ellers mente de at man hadde bruk for det som vanlig loftsrom også.

Det skal nå foregå en omlegging av taket og man har skaffet gammel krum stein fra Sjukeheimen som har fått ny takteking. Denne steinen lå ute på tunet i prestegården og den så meget bra ut og var en hollandsk stein. Den steinen som nå er på taket skal man nå lagre for eventuelt senere bruk til noen av de andre

husene i prestegårdstunet.

"Skolen" er et lite tømmerhus i 1 3/4 etasje som har hatt en variert bruk gjennom tidene. Det siste var at det bodde en eldre dame der, men nå står det tomt. Det har to inngangsdører og begge er i dårlig forfatning, men de er av en gammel type og bør restaureres av en flink snekker. Huset har torvtekking og gamle vinduer.

Ildhuset er en slags stavkonstruksjon som ser svært alderdommelig ut, det har en stor gråstensgrue og brukes nå som et oppbevaringsrum for sportsutstyr og annet og som garasje. Gammelt panel og torv på taket.

Begge disse husene trenger ettersyn og oppussing.

Borgstua er et lite tømmerhus i en etasje, høyt røstet. Det har vært bolig for forpakteren, men er nå ubebodd. Det har eternitt på taket, men meningen er å legge torv på dette taket også. Etter min mening kunne de godt bruke noen av de krumme steinene til å legge på dette taket fordi takfallet er svært bratt, så torven vil lett gli nedover.

Vedskjulet er en like alderdommelig konstruksjon som ildhuset, kanskje enda mere. Det er forslag om å rive dette huset nå, men det bør ikke skje for det er meget særpregt, og det er i bruk til å oppbevare ved i. Det er et en-etasjes hus med liggende panel og krum stein på taket. Det trenger i aller høyeste grad vedlikehold.

Stabburet er et tømmeret en-etasjes bur av vestlands type og nokså høy takkonstruksjon. Der er et lite klokketårn, men dette ble det opplyst er så dårlig at klokken ikke kan henge der. Det for-tjente å få et nytt klokketårn slik at man kunne ha klokken på plass.

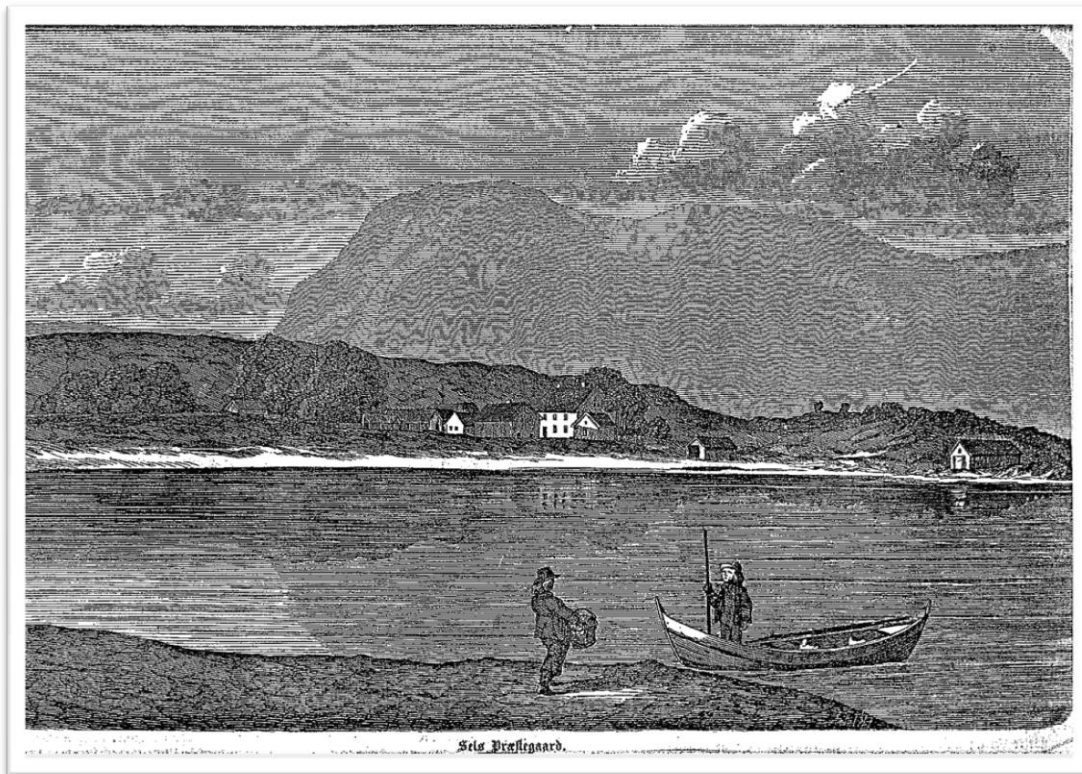
Selje prestegårdstun har nå en helt annen beliggenhet enn det opprinnelig hadde. Det har selvfølgelig også hatt mange flere hus som for eksempel driftsbygning og har ligget ned til sjøen. Nå er det laget en utfylling ut til sjøen og der er det blitt ett slags forretningssentrum med store moderne bygninger. Hovedveien går videre utover rundt prestegården. Men nå er det i allefall nylig kommet gjerde rundt, det er planer om hekkbeplantning slik at det kan bli litt mere usjenert for nå går trafikken rundt på tre kanter.

De nåværende beboerne beklaget at hagen var blitt ødelagt ved at det var blitt sådd plen over det hele. Denne hagen har tidligere strukket seg mye lenger bortover til det som nå er park med pene trær. Tunet er fremdeles veldig fint med alle de gamle uthusene og de fine gamle trærne. Her burde absolutt satses penger for å sette istand dette som må sies å være et fint kulturminne.

IB/kb

Ina Backer

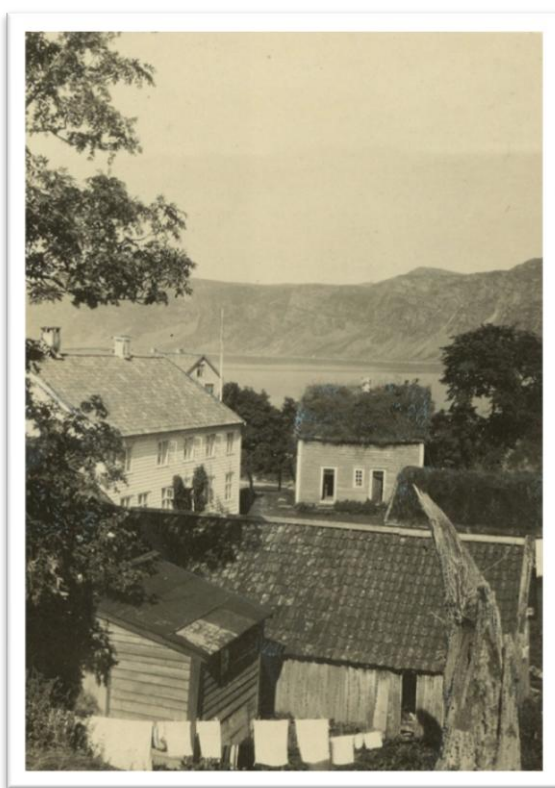
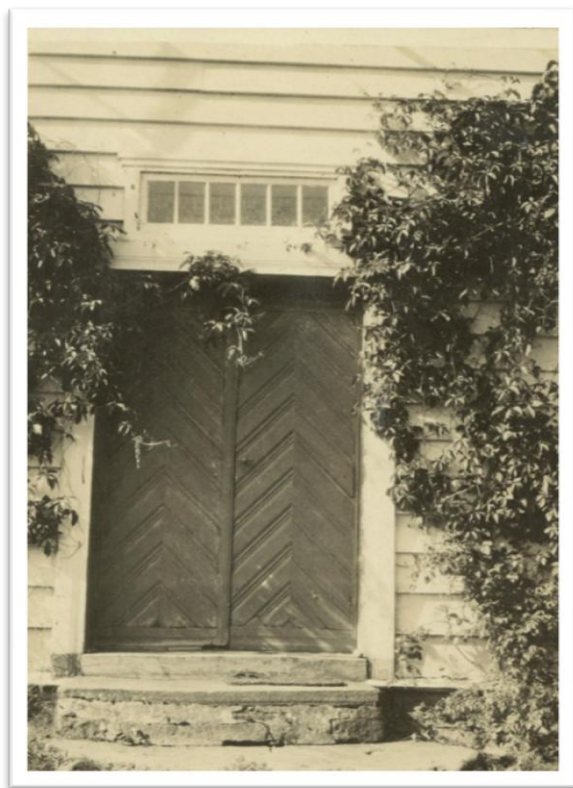
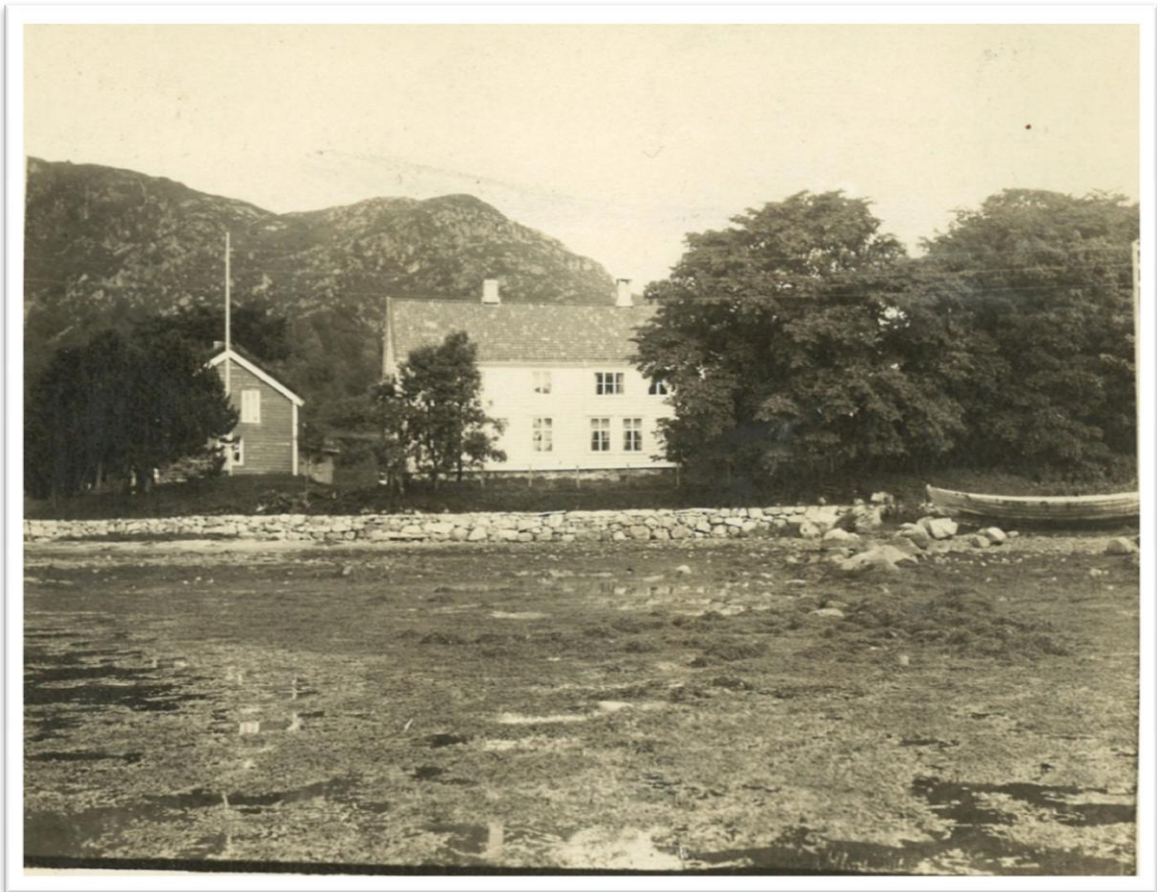
Vedlegg 12: Andre bilete (Riksantikvarens arkiv)

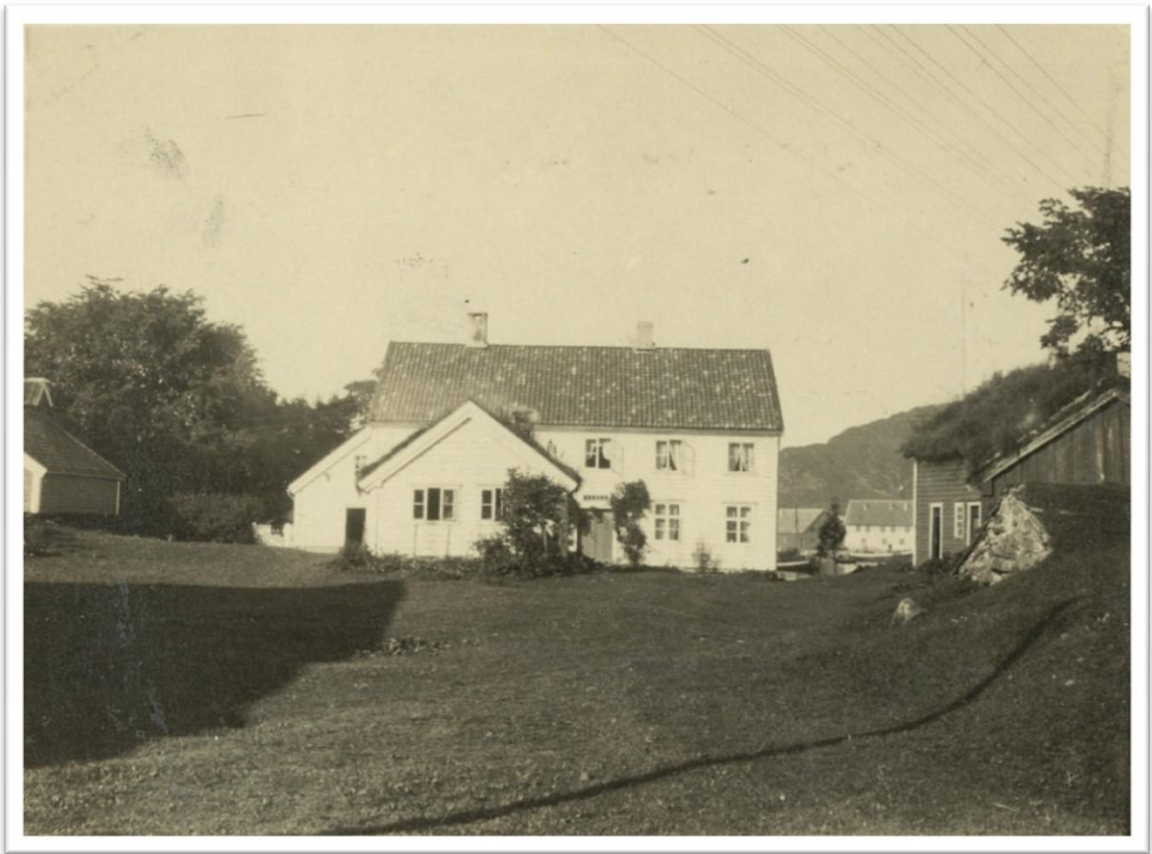
Teikning frå Norsk Folkeblad, nr. 16 1868.

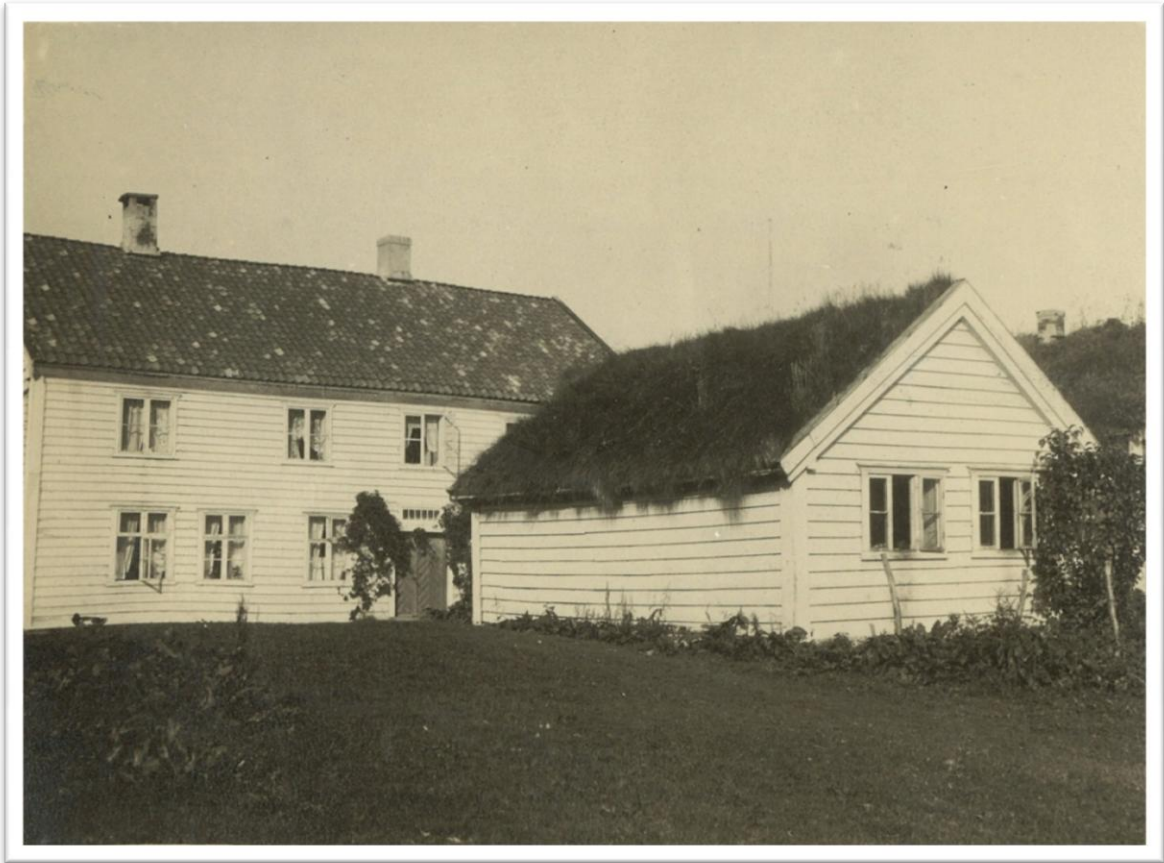
1921. Fotograf: F. Bull.

Sommaren 1922. Fotograf: N. Tvedt.

Prestegardstunet i 1922. Fotograf: N. Tvedt.

Borgstova i prestegardstunet i 1922. Fotograf: N. Tvedt

Borgstova i Gamlehagen, 4.2.1938. Fotograf: C. Enger.

Borgstova i Gamlehagen, 4.2.1938. Fotograf: C. Enger.

Vedskjulet og stabburet, 4.12.1938. Fotograf: C. Enger.

Vestveggen på Skulen, 4.12.1938. Fotograf: C. Enger.

Skulen og eldhuset, 4.12.1938. Fotograf: C. Enger.

Vestveggen av prestelåna, 4.12.1938. Fotograf: C. Enger.

Prestegarden i 1965. Fotograf: C. Enger.

Borgstova tilbake i prestegardstunet i 1966. Fotograf: C. Enger.

Prestegardstunet i juni 1967. Fotograf: C. Enger.

Prestegardstunet i 1967. Fotograf: K. Gjerdahl.

Prestegardstunet i 1967. Fotograf: K. Gjerdahl.

Nordvestre del av prestegarden i 1967. Fotograf: K. Gjerdahl.

Prestegarden i 1975. Fotograf: H. Christie.

Prestegarden i 1975. Fotograf: H. Christie.